

SOCIETATEA DE MÂINE

Biblioteca Universităţii Regale Ferdinand I.
din CLUJ.

Ms. 1055 1938
EXEMPLAR LEGAL.

CUPRINSUL:

Cehoslovacia: Cehoslovacia	Societatea de mâine
Nu vom trăda Cehoslovacia	Gh. Pop
Cehii	Sever Bocu
Cehoslovacia în politica internațională	Paul Teodorescu
Probleme sociale: Semnificația guvernării Blum	Alexandru Claudiu
Spre o sociologie științifică românească	Șt. Voicu
Contribuții la mișcările sociale din România	Vasile Christu
Actualități: Libertatea presei	D. V. Barnoschi
Actualități ardelen	Petru Suciu
Cetățeni maturi, independenți	Horia Trandafir
Figuri reprezentative: Miguel Unamuno	Victor Iancu
Centenarul lui Partenie Cosma	Horia Trandafir
Pavel Vasiei	Liviu Jurcescu
Sextil Pușcariu	Ion Tomuța
Profesorul Dimitrie Gusti	Ion Clopoțel
Biopolitica: Consecințele muncii asupra natalității	Dr. Axente Iancu
Sate, orașe, regiuni: Un sat istoric de pe granița arădănească	George Tolăn
Probleme economice: Teorie și trecere la fapte	Ion Clopoțel
Discuții și recenzii: Vătrina ultimelor cărți: Casele de editură din București	Ion Clopoțel
Colonelul Moravec, Berlin sau Paris, N. N. Matheescu, Pavel Pavel, Patria se cheamă norodul	Șt. Voicu
Al. Dima: Zăcămintele folclorice	Ion Tomuța
Naufragiații dela Auckland	G. Cl.
Cronici culturale și artistice: 1936 muzical	Matei Socor
Fapte, idei, observații: Diploma culturii. — Procesul dela Moscova. — Atlasul lingvistic român. — Portul nostru la Londra. — Trei sferturi de veac. — Sculptura lui Borgo-Prund. — Pușchin. — Președintele Beneș despre regionalism. — Cartea ministrului Șeba. — Ponegrirea Cehoslovaciei. — Guvernul a fost remaniat. — Oamenii, nu democrația! — Bucovina îndură frig. — Seafundarea dela Rădinești. — Bibliografie. — Pictorul N. Brana. — Voci despre «Societatea de mâine»	Redacția
Coperta: Muncă de iarnă	N. Brana

Director: ION CLOPOTEL
REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
BUCUREȘTI II, Știrbel Vodă 17
Apare trimestrial
In lunile Februarie, Mai, August și Noiembrie.
UN EXEMPLAR: 30 LEI

ANUL XIV
București, trimestrul Februarie 1937
no 1
(al 357-lea dela apariție)

ABONAMENT ANUAL:
Autorități, birouri, bănci . 1500 L
Societăți culturale, școli . 1000 L
Liber-profesioniști 600 L
Funcț., studenți, muncitori . 500 L
In străinătate: dublu
Abonamentele se plătesc anticipat

Atlasul lingvistic român

În anul ce vine va începe să apară, sub direcția D-lui Sextil Pușcariu, marele *Atlas Lingvistic Român*. În curs de opt ani limba noastră a fost studiată de D-nii Sever Pop, conferențiar la Universitatea din Cluj și Emil Petrovici, profesor de filologie slavă la aceeași Universitate, în 380 de sate pe toată întinderea României și dincolo de hotarele țării, la Românii din Grecia, Albania, Jugoslavia, Bulgaria, Ungaria, Cehoslovacia și Uniunea Sovietică. Cele două chestionare pe baza cărora s'a cules un material extraordinar de bogat, cuprind 7000 de cuvinte. O mulțime de elemente latine, dispărute din

limba literară, vor apărea pe cele câteva mii de hărți ale Atlasului, care dă și fotografii de mare valoare pentru studiul etnografiei.

Abia acum, când alături de atlasurile lingvistice existente sau în curs de apariție, ale Franței, Cataloniei și Italiei, îl vom avea și pe al României, vom cunoaște imaginea completă a romanității.

Apariția Atlasului Lingvistic Român, pe care ar trebui să se întemeieze de acum înainte orice cercetare asupra limbei noastre și asupra limbilor romanice în general, a fost salutată cu entuziasm la noi și în străinătate. D-l Jacob Jud, profesor la Universitatea din Zürich, spune despre această «mare realizare științifică» («wissenschaft-

liche Grosstat») că «începe un capitol nou nu numai în lingvistica română, ci și în cea internațională».

Cei ce abonează Atlasul până la 15 Februarie 1937, se bucură de o reducere de 40%, plătiind un volum cu 4500 lei (Lu-crarea întreagă va avea 10 volume și va fi terminată în 8 ani). Celor ce nu-și pot procura această operă monumentală, le recomandăm *Micul Atlas Lingvistic Român*, care redă răspândirea cuvintelor pe hărți sintetice colorate, de format mic. Aceasta va costa 1500 lei de volum (200—250 hărți).

Doritorii de a-și procura Atlasul se pot adresa Muzeului Limbei Române din Cluj, Strada Elisabeta 23, dela care vor putea cere și prospectul bogat ilustrat.

C. E. C.

CASA NAȚIONALĂ DE ECONOMIE
ȘI CECURI POȘTALE

Activ

Bilanț General

Incheiat la 31 Decembrie 1936

Passiv

I. Disponibilități			I. Depuneri:		
a) Numerar: Cassa	181.771.625		a) Librete de economii	2.716.207.169	
b) la B. N. R.	1.006.269.741		b) Conturi de cec	1.057.129.397	3.773.426.566
c) Cassa de Depuneri P. T. T. și C. F. R.	363.795.467		II. Fonduri proprii:		
d) Conturi curente	649.902		III. Amortizări, mașini și mobilier:		
e) Diverse: Cupoane de încasat și titl. eșite la sorți	11.500.694	1.563.987.429	IV. Premii pentru deponenții pe librete		
II. Plansamente:			(art. 103 din lege)		3.500.000
a) Efecte publice proprii	822.177.849		V. Diverse conturi:		
b) Imprumuturi	1.553.468.036	2.375.645.885	VI. Beneficiu net:		
III. Investițiuni					27.438.380
a) Mașini și mobilier	45.407.383	76.022.376	VII. Conturi de ordine:		
b) Imobile	30.614.993	16.512.217			4.032.167.907
IV. Diverse conturi:					3.449.001.568
		4.032.167.907			7.481.169.475
V. Conturi de ordine					
		3.449.001.568			
		7.481.169.475			

Președintele Cons. de Ad-ție
(ss) GHERON NETTA

Director General
(ss) RADU N. MANDREA

Director Contabil
Expert Contabil (ss) ST. NAVREA

Membrii Comis. Permanente de Control { (ss) FABIU POPP, delegatul Inaltei Curți de Casație,
(ss) I. N. ANASTASESCU, delegatul Ministerului de Finanțe,
(ss) GH. M. LEONTE, delegatul Băncii Naționale a României.

Cont de Profit și Pierdere

Debit

Incheiat la 31 Decembrie 1936

Credit

I. Dobânzi			I. Dobânzi și alte venituri dela:		
II. Cheltuieli generale	82.550.540		a) Efecte publice proprii	43.765.853	
III. Amortizări (art. 105 din lege)	34.556.995		b) Imprumuturi	91.453.430	
IV. Premii deponenților pe librete art. (103 din lege)	4.540.738		c) Diverse	14.367.370	
V. Beneficiu net	500.000				149.586.653
	27.438.380				
	149.586.653				

Președintele Cons. de Ad-ție
(ss) GHERON NETTA

Director General
(ss) RADU N. MANDREA

Director Contabil
Expert Contabil (ss) ST. NAVREA

Fondată 1823

Distincțiunea cea mai înaltă: Diplomă de onoare: BARCELONA 1929

CAPITAL SOCIAL LEI 192.000.000

Fabricile de postav și țesături de modă din Brașov

Wilhelm Scherg & Cie s. a.

recomandă cu prețuri moderate produsele lor apreciate de:

stofe de modă pentru domni și doamne

în privința execuției lor excelente, de primă clasă, nu rămân în nici un fel în urma celor mai bune produse streine

Depozite proprii de desfăcere:

BRAȘOV: Piața Libertății — CLUJ: Piața Unirii — GALAȚI: Str. Domnească, 1 -- TIMIȘOARA: Str. Alba Iulia

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SOCIALĂ CULTURALĂ

CEHOSLOVACIA

Prin natura problemelor pe care și-le pune, prin numărul mare de publiciști grupați din noile teritorii (cele mai de seamă contribuțiunii de ordine spirituală pe cari le dau transilvănenii culturii românești sunt fără îndoială ale gazetarilor și profesorilor), precum și prin masele cititoare compacte unde își are difuziunea sa cea mai largă de 14 ani, Societatea de mâine se prevalează în mod vădit de un caracter ardelenesc și bănățenesc, pe care înțelege să-l păstreze cu fidelitate până la capăt chiar din însăși metropola României (toate rațiunile acestei atitudini vor fi explicate și justificate cu orice ocazie ivită) unde ne-am stabilit centrul editurii de trei ani încoace.

Consecvenți cu cele mai bune tradiții de luptă și colaborare ale fostelor popoare «de ordine minoră» din imperiul habsburgic, transilvănenii manifestă o sensibilitate deosebită față de evoluțiile și îngrijorările camarazilor de ieri cari au organizat cu o rară pricepere un stat solid și vrednic de model. Și într'un ceas greu ca cel de față tocmai o revistă ca Societatea de mâine era în primul rând datoră să consacre un număr special țării prietene cu adevărat cum este Cehoslovacia.

Ne simțim în continuarea paralelismului istoric: zilele mohorâte de azi ale Cehoslovaciei se pot repeta mâine României.

Dacă însă cele două state stau cot la cot, hotărâte să înfrunte orice rău, proporțiile pericolului se vor reduce.

O avalanșă de scornituri răuvoitoare se colportează în presa germană, polonă și maghiară pe socoteala Cehoslovaciei acuzate că tratatul asistenței militare mutuale cu U. R. S. S. ar fi o amenințare dirijată contra securității Germaniei.

Praga se apără vitejește și respinge energic «amestecul intolerabil» al Reichului în afacerile unui stat străin (Cehoslovacia). Tratatul militar cu Rusia «este o chestiune internațională care depășește cu mult cadrul relațiilor germano-cehoslovace».

Ziarele cehoslovace înfierăză minciunile și denunță sursa și inoportunitatea lor.

Cu toate că e deja un an de când a apărut cartea d-lui ministru Šeba, totuș deputatul guvernamental polon Valevski abia acum o atacă în Seim făcând un rechizitoriu aspru întregii politici externe a Cehoslovaciei. Aceeaș carte a constituit materii inflamabile la noi, clasele bogate simțindu-se ofensate de niște rânduri scrise cu sinceritate de un fidel cronicar istoric.

Londra și Parisul n'au ezitat, ci s'au declarat categoric de partea Cehoslovaciei, fapt de extremă importanță, căci a temperat hiperzelul ponegririi cu orice preț.

Cehoslovacia este adusă cu brutalitate în discuțiunea internațională pentru a i se strica renumele.

Suntem siguri însă, că ea va câștiga procesul, iar adevărații săi aliați vor alergeră să-i dovedească solidaritatea nefățărită și nesguduită.

Forța indestructibilă a Cehoslovaciei rezidă în splendida ei organizație de stat, realizând cea mai solidă și pilduitoare democrație de stat în noua Europă.

Alianțele sale au caracter defensiv. Niciodată nu s'a gândit să se transforme în acel «Aufmarschraum des Bolshevismus» — cum insinuă parolele false ale celor cari vor s'o discrediteze.

Chiar față de Germania, republica cehoslovacă și-a repetat neconținut intențiunile cele mai pașnice.

Vor putea vreodată sudeții germani să provoace pretextul intervenției militare a Reichului? E greu de admis, mai ales după ce Cehoslovacia a trecut la împlinirile cele mai complete de deziderate minoritare chiar în administrațiunile publice. Președintele Consiliului d. dr Milan Hodza a mers foarte departe în concesiuni, cu prilejul memoriului pe cari partidele germane guvernamentale i l-au remis în 27 Ianuarie curent, și, pe care el l-a acceptat în întregime.

Iată un stat, care prin orânduirile în toate domeniile, a înregistrat astfel de succese, încât nu pot fi invocate motive de nemulțumiri și amestecuri externe.

În mai multe rânduri noi am cutreerat meleagurile Cehoslovaciei libere și ne-am convins la fața locului despre progresele realizate.

«Căminurile Masaryk» dela Krc sunt o operă de asistență socială ce constituie o glorie pentru municipalitatea Pragăi.

În urbanistică orașul Hradec Kralove afirmă cea mai elocventă capacitate de transformare și creare de oraș nou.

Zlinul înseamnă un record mondial, și numai într-o țară de libertăți și ordine socială superioară se putea desfășura geniul îndrăzneț al fraților Bata.

Administrațiunile locale, cu parlamente regionale și bugete autonome, au deșteptat înflorirea intensivă a tuturor provinciilor.

Pentru a se desfunda posibilitățile maxime de afirmare și prosperitate a masselor populare trebuie să se desfășoare în ritm viu procesul de orășenizare și industrializare.

Ei bine, România abia atunci va fi în stare să se smulgă din împrejurările primitivismului sec și mizer, când va păși pe drumurile curujoase ale industrializării, luând concursul experimentat al Cehoslovaciei înaintate.

Infinita materii prime așteaptă prelucrarea și transformarea în bunuri materiale și culturale pentru toată lumea.

Cehoslovacia este atât de bine dotată și înarmată cu conștiința puternică a masselor, încât suntem siguri că va rezista victorioasă tuturor asalturilor cari apar mai mult ca niște baloane de încercare. O civilizație întreagă este interesată la paza existenței ei neștirbite.

În numele luptelor comune pline de rod de ieri și în așteptarea multului bine pe care e capabilă să ni-l facă mâine, Societatea de mâine prezintă Cehoslovaciei acest număr omagial.

Societatea de mâine

Nu vom trăda Cehoslovacia

Cuvântarea d-lui Mussolini, rostită în toamna trecută la Milano, va rămânea de sigur neuitată în analele politicii externe românești. Uimirea dureroasă și indignarea pe care a ridicat-o în opinia noastră publică, a fost totuși însoțită de unele manifestări de surprinzătoare îngăduință.

Glasuri din tabăra politicii de «dreapta», acea dreaptă excesiv de sensibilă pe toate problemele de ordin național, arătau totuși o neașteptată blândete și bunăvoință în interpretarea cuvintelor d-lui Mussolini, atunci când era vorba de inesei hotarele țării. *Dreptatea pentru Ungaria*, spuneau ele, nu înseamnă în gura ducelui refacerea Ungariei în vechile ei hotare. Formula *Ungaria mutilată*, întrebuințată de primul ministru al Italiei, ar fi după ele numai o formulă retorică, o consolare sentimentală pentru durerea națiunii maghiare aliate.

Ar fi fost foarte instructiv să cercetăm de unde proveneau aceste interpretări atât de binevoitoare, și care e izvorul unor informațiuni atât de rezezi și precise despre gândul intim al ducelui. Noi cari urmărim lucrurile și suntem întrucâtva familiarizați cu frazeologia propagandei maghiare, știm că prin broșuri și articole, prin hărți și până și prin aeroplane de reclamă, propaganda aceasta izbutise să popularizeze formula *Dreptate pentru Ungaria* cu un anume înțeles clar și bine determinat, cu înțelesul *refacerii Ungariei istorice*, cu Ardealul și Banatul, cu Slovacia, cu Bacica, Croația și Slavonia, pierdute în urma războiului. Cu nici un cuvânt ducele nu a renegat și nu s'a distanțat de acest înțeles al formulei maghiare, consacrat de propagandă. El putea să aleagă alte expresii, el putea să găsească alți termeni mai atenuați sau mai vagi și putea să aibă cuvinte de bunăvoință pentru unele din revendicările maghiare. Dar când un prim ministru repetă textual cuvintele cele mai tari și mai sugestive ale propagandei maghiare, ca pe o formulă sacramentală, și când el mai are grija să adauge că a chibzuit bine și îndelung înainte de a le rosti — trebuie să fii un fanatic «naționalist» român, ca să declari cu placiditate că nimic grav nu s'a întâmplat pentru interesele superioare ale țării.

Când undeva într'un sat dintr'o vale pierdută a Săcuiimii vreun flăcău încălzit de alcool îndrăznește să cânte un cântec unguresc, când la o reprezentație dintr'un târgușor o domnișoară combină discreet un buchet cu cele trei culori al Ungariei presa noastră strigă după procuror și se lamentează că România e în preziua unei catastrofe; când însă primul ministru al unei mari puteri se declară fâțiș, în fața a două sute de mii de oameni, chemați anume pentru răsturnare a tratatelor cari ne-au dat Ardealul și Banatul, plătite cu 800.000 de morți, «naționalismul» românesc se declară mulțămît și face eforturi în presă și în parlament ca să potolească îngrijorările noastre.

Lamentabile eforturi, straniu naționalism.

Opinia publică românească a primit explicațiunile cu un scepticism foarte întemeiat, când deodată o nouă manifestațiune a venit să dea politicii mussoliniene altă interpretare și mai surprinzătoare. În fața comisiei de afaceri externe a Parlamentului românesc d. ministru de externe Victor Antonescu a declarat că, după credința D-sale, manifestarea d-lui Mussolini nu e îndreptată împotriva României și că nu vizează hotarele țării noastre.

Dar dacă d. Mussolini nu urmărește să «revizuiască» hotarele noastre, atunci care e țara vizată de revizionismul italian? Austria? Dar cum ar putea ducele să încerce a mări teritoriul unui aliat, al Ungariei, ciuntind pe alt aliat, Austria? Italia are doar nevoie absolută să întărească stăvilăru austriac împotriva primejdiei germane care tinde spre Adriatică.

Vrea ducele să revizuiască hotarele Jugoslaviei? Dar chiar în acelaș discurs dela Milano ducele a declarat că dorința Italiei este de a cultiva bunele raporturi cu această țară.

Nu se poate presupune că realizarea acestei politici de nouă prietenie ar putea să înceapă cu..... ruperea

unei bucăți din trupul regatului iugoslav. Și cum d. ministru de externe exclude România din rândul statelor vizate de intențiile revizioniste ale Italiei, ajungem la singura încheiere cu putință: *Se urmărește revizuirea tratatului dela Trianon în dauna Cehoslovaciei!*

Nu știu dacă d. ministru de externe a voit să spună în cuvântarea sa că România se dezinteresează de problema hotarelor Cehoslovaciei și că pentru ea este indiferent dacă integritatea statului vecin și aliat va fi respectată sau nu, odată ce integritatea noastră este asigurată. Refuzăm să credem că un om politic român cu situație de răspundere ar putea să articuleze chiar și indirect această enormitate.

O astfel de declarație chiar indirectă ar atrage în mod fatal după sine aceeași declarație din partea Cehoslovaciei, și odată cu ea, sfârșitul Micei Înțelegeri, fățiș și cu toate formele oficiale. Ea ar fi preambulul revizuirii visate de politica Budapestei. Vrem să presupunem deci că ministrul de externe al României nu și-a dat seama de toate deducțiunile logice, îngăduite de cuvintele sale.

Dar dacă politica oficială a României nu a părăsit, cel puțin astăzi, nici Cehoslovacia nici Mica Înțelegere, ar trebui să ne facem vinovați de politica strălucirii dacă nu am constata că puteri vizibile și altele invizibile lucrează astăzi cu stăruință și metodă la desfacerea României de Mica Înțelegere și în special la ruperea ei de Cehoslovacia aliată. O presă întreagă, și numeroasă, de o violență intolerantă propagă zilnic doctrina politicii de realism «sănătos», de egoism fără scrupul care trebuie să ție seama numai de «interesele» noastre proprii, fără angajamentele luate față de alții. Alianța Cehoslovaciei cu Rusia, alianță pur defensivă, este cu deosebire ținta acestor atacuri. Se zugrăvește primejdia unei cooperări cu Rusia, ca și când cineva, fie d. Titulescu, fie altcineva ar fi încercat să pledeze vreodată pentru o cooperare *ofensivă* alături de Rusia, contra Germaniei sau contra altcuiva.

Cehoslovacia este prezentată ca un stat în plin proces de «bolșevizare», teză împrumutată direct din coloanele ziarelor din Germania. Iar ultima campanie parlamentară și de presă, deschisă cu o remarcabilă lipsă de scrupul, contra d-lui Jan Šeba, ministrul Cehoslovaciei, un filoromân convins și foarte activ, a îngăduit concluzia că pentru România este mult mai important de a obține satisfacție pentru cinci rânduri de pretinsă indelicatete, foarte discutabilă, citite de cele trei-patru persoane știutoare de limbă cehască (din 14 milioane de români) decât de a menține bunele raporturi cu un stat care prin alianța sa și prin fabricile sale de armament ocupă primul loc între statele pe cari putem conta în caz de primejdie...

Este deci o întreagă acțiune vizibilă dar mai ales subterană care lucrează la ruina alianței noastre cu Cehoslovacia. Cu toate mijloacele se tinde la izolarea ei de Mica Înțelegere.

După ațîțarea meșteșugită a adversității dintre cele două națiuni slave vecine, Polonia și Cehoslovacia, după susținerea și regisarea în străinătate a Comitetului «slovăcesc» condus de maghiaronul preot catolic Jehlička propagandistul realipirei Slovaciei la Ungaria — propagandă dezavuată de părintele Hlinka, șeful partidului național slovăcesc — se urmărește ruperea ei de Mica Înțelegere, pentru că singură și părăsită, Cehoslovacia să cadă pradă loviturii germane, pregătită în interior de acțiunea partidului hitlerist al d-lui Henlein. Iar la noi în țară propaganda surdă, dusă în șoapte, ne spune că ar fi o nebulă să ne legăm soarta de o Cehoslovacie «pierdută» din cauza «democrației» ei «bolșevizante», din cauza minorităților ei și din cauza conformației ei geografice «imposibile». Suntem invitați deci, fără mult înconjur la trădarea aliatului nostru.

Nu vom trăda Cehoslovacia! răspundem noi la toate campaniile acestea.

Cunoaștem de mult pe cehi și slovaci și nu ne vom lepăda de alianța cu dâșii. Cunoaștem vechea cultură a cehilor, luptele lor trecute, cunoaștem înalta civilizație a acestui popor, cel mai înaintat și cel mai occidental dintre popoarele slave, admirăm virtuțile lui extrem de prețioase de patriotism, capabil de cele mai surprinzătoare jertfe, de tenacitate fără pereche, de idealism moral și de adâncă viață sufletească și avem o nesgduită încredere în marile lui vrednicii, în aptitudinile lui economice, în hărnicia și munca lui neîntrecută, în capacitățile lui organizatoare de țară nouă, în activitatea lui civilizatoare aici la porțile Orientului.

Husitismul a dat primele texte de limbă românească, păstrate în Codicele voronețean și a pus prin ele temelia limbii literare românești în forma ei de astăzi (cum a arătat d. Sextil Pușcariu) și legăturile noastre cu cehii și slovaci au continuat până la glorioasa epocă de luptă politică comună a conducătorilor noștri naționali din epoca dualismului austriac și unguresc. În lupta aceasta, în asaltul comun contra zidurilor temniței politice dualiste au luat parte multe neamuri, dar berbecele care izbind a produs spărturile principale a fost dîrza hotărîre, neînvinsa conștiință națională cehască.

Dar ceea ce ne leagă nu e trecutul numai cu amintirile lui, ci și prezentul și viitorul cu interesele lor comune. În fața primejdiei comune pentru hotarele noastre noi nu putem decât să biruim sau să cădem împreună. Succesul revizionismului unguresc pe un punct al frontului de hotare al vechei Ungarii nu ar putea să rămăie fără urmări pentru celelate puncte ale aceluiaș front. *Hodie mihi, cras tibi.* Revizionismul, incapabil să izbutească în toate direcțiile deodată, pipăie punctul unde ar putea să dea prima lovitură, unde ar putea să deschidă prima breșă pentru ca să treacă pe urmă mai departe. Metoda ofensivei treptate, a serierii atacurilor frumos rânduite și succesive e prea evidentă și prea firească decât să nu o ghicim și noi cei cari formăm obiectivul lor. Cine ar putea să creadă în oprirea lor după primul succes și în renunțarea aspirațiilor ungurești îndată după prima victorie, atunci când, fără nicio victorie, nu vrea să desarmeze în fața nici unei piedeci, în fața nici unei realități, oricât de aspre și crude? Nu, politica antirevizionistă e un bloc și nu poate fi desfăcută în felii și împărțită în zone. Ea nu poate răscumpăra o zonă sacrificată altă zonă pentru a împăca bălaurul nesătul al revizuirii. Ea trebuie să rămăie solidă și deviza populară: *toți pentru unul și unul pentru toți* e mai adevărată aici ca ori unde.

Și în sfârșit, mai există și o chestie de onoare în politica externă. La anumite popoare, mult mai înaintate ca la noi, tratatele pot fi petece de hârtie. Poporul românesc, neam de țărani cinstiți și respectuoși de cuvântul dat, nu este deprins să-și calce semnătura. Noi ne vom respecta cuvântul, vom cinsti iscălitura atât din dragoste pentru legăturile trecutului, cât și din interese comune, prezente și viitoare, cât și dintr'un sentiment elementar de onoare, sentiment propriu popoarelor simple, lipsite de o civilizație prea înaltă.

Încă odată: *Nu vom trăda Cehoslovacia!*

Gh. Pop
fost ministru

C E H I I

În luptele naționale Cehii au figurat ca precursori, anteluptători. De unde le vine acest primat, pe care-l dețin de un secol și-l păstrează încă, cu toate geloziile ce el poate atâta, cu toată rapiditatea mijloacelor de progres cari ar putea permite trecerea acestui primat și altora? Din faptul, că totuși nu există salt în natură, că elementele culturale sunt stări sufletești, sedimentate, cari se suprapun, logic, organic, determinând cel mult un ritm al evoluției mai accentuat, nu sărindu-i etapele. Ni-am închipuit uneori că i-am întrecut pe Cehi, într'un ritm mai precipitat pe care l-a urmat evoluția noastră de neam și de stat. Iluzie optică! Am făcut progrese, mari. Dar nici Cehii n'au stat pe loc. Dimpotrivă, în mod uimitor au recuperat toate avantajile neatârării noastre politice care precedase pe a lor și ni-au luat-o înaintea. Astăzi, incontestabil, Ceho-Slovacia în Mica Înțelegere joacă rolul primului violonist.

Așa a fost totdeauna, așa e logic să fie. Voi arăta de ce. Principatele abea erau formate când Regii Boemiei dictau în Praga, când regele Ioan care peri la Grecy striga:... «aceasta nu se poate ca un Rege al Boemiei să fugă din luptă»... În 1848, Revoluția din Februarie ajunge la Praga cu câteva zile mai iute ca la Viena. Dela Viena a trecut la Budapesta. Prin Budapesta a ajuns în Mai în Ardeal. Într'atât de mult prin Budapesta încât în primele-i faze Revoluția noastră e filo-maghiară. Prin Cehi ea schimbă direcția, brusc, și rămâne filo-habsburgă, reacționară, oare cumva, cu toate contrainfluențele ce vin din Principate. Fiindcă ne conduceau Cehii. Safarik Kollar, Palacky sunt maeștrii noștri, de la cari ne luăm directivele. Ca și'n Răsboiul ultim, n'am revenit noi oare, deși cu întârziere, de la ideea legionarismului, a lui Masaryk? Masaryk a afirmat: Nu la Piave, nici în Carpați, ci pe fronturile legionarismului se va prăbuși Monarhia. Și așa a fost. Puteau Puterile Centrale chiar câștiga războiul, Monarhia nu putea supraviețui din cauza Revoluției legionarismului, care se leagă de numele lui Masaryk, cum se legau proiectele de federalizare dela Kremsier, unde noi Românii nici n'aveam reprezentanți, de numele lui Palacky.

Cum se făceau legăturile dintre noi și Cehi? Nu noi eram, într'o inerție în care ne aflam, cari căutam, ci Cehii, cari ne căutau pe noi și ne răscoliau. Găsesc în această privință printre manuscriptele Academiei un document interesant. Este o scrisoare a lui Havlicek, renumitul om politic și publicist din Praga prin anii 1840, pe care o trimite «Gazetei Transilvaniei la Brașov». Iată cum stabilea Havlicek, la 1846 legăturile cu Mureșenii. Reproduc scrisoarea în traducere din nemțește:

Către On. Redacție a Gazetei de Transilvania și Foaiei

Brașov.

Pentru o apropiere a națiunilor noastre, cari se află în aceleași nefavorabile împrejurări, vă fac propunerea amicală de a face un schimb cu ziarele noastre în anul 1847.

Foaia mea politică «Prarske Noviny» apare de două ori pe săptămână, suplimentul literar Ceska Wiela tot așa. Prețul foilor mele este identic cu al foilor d-voastră. Foile mele se ocupă în mod principal cu interesele naționale și limbistice ale Națiunii boeme, precum ale d-voastră cu cele ale Nației române. *Schimbul acesta va fi un prim pas de apropiere între noi.* Chiar dacă la început nu ne vom înțelege complect (d-voastră cu boema mea, eu cu româneasca d-voastră) cu timpul se vor aranja lucrurile. Noi urmărim aici în tot cazul apropierea tuturor popoarelor nedominante (nicht herschenden) din Austria. Vis unitar fortior. Dacă voi primi primul număr al ziarelor d-voastră, vă voi pune imediat în expediție foile mele. Dacă ați binevoi a-mi scri și câteva rânduri, mă voi bucura mult.

Cu distinsă stimă,

Karl Havlicek

Praga

18 Decembrie 1846

În Praga, simți tot timpul, mai mult ca'n Viena, că te afli în o capitală cu repercursiuni europene, nu limitat teritoriale. Praga este un turn de observație cu vedere deschisă spre Germania, Ungaria, România și Țările Slave. Henri Beraud spunea plastic:

«Am tras o linie dreaptă de la Madrid la Moscova. La mijlocul, acestei linii, pe hartă, un punct, o capitală. Mi-am pus compasul în acest punct, pentru a descrie o circonferință: aceasta trecea prin Roma, Paris, Londra, Odesa, București.

«Acest punct e Praga!...

«Împrejurul Pragei e un teritoriu în formă de trapez, despre care Bismark care-și dădea seama de valoarea cuvintelor spunea: «Cine deține acest trapez, deține Europa».

Iată de ce inițiativele pentru organizarea Confederației dunărene au trecut la Milan Hodza, ciocnindu-se, într'un drum al lor, cu ambițiile imperialiste romane. Ideia lui Milan Hodza e husită, dincolo de limitele unui egoism sacru... Cine va învinge? Praga sau Roma? Răspunsul e în secretele viitorului, ale ideologiilor în luptă, ale oscilațiilor de democratizare sau autocratizare a Europei.

Praga a mai cunoscut înfrângeri, dar numai temporale.

Saver Bocu
fost ministru

POLITICA

EXTERNĂ

Cehoslovacia în politica internațională

Apariția republicii cehoslovace ca stat independent a stârnit deopotrivă aprobări și zeflemele.

Au aprobat încheierea noului stat toți democrații și aliații din trecutul război. Nu l'au zeflemisit decât amatorii de aventură războinică și dictatorială, învinșii de eri, revizionisții de azi.

În fruntea tinerei republici, a fost ales președinte profesorul și democratul Thomas Masaryk, care sub imperiul austro-ungar a luptat cu demnitate pentru independența poporului său.

Alături de Masaryk, a luat partea cea mai activă la toate luptele prietenul și continuatorul său Eduard Beneš, acela căruia i-a fost dat să-i succedă la președinția republicii.

În fine, se găseau în aceste rânduri luptătorii naționali, oamenii politici de azi, în frunte cu d-nii Milan Hodza și Kamil Krofta.

Dela încheierea sa ca stat independent, Cehoslovacia și-a dat o constituție, inspirată din cele mai sănătoase idei democratice și un regim parlamentar din cele mai trainice și mai respectate.

De atunci, niciodată statul vecin n'a încercat să-și schimbe forma de guvernământ, niciodată n'a fost tentat să îngroape libertățile democratice. S'ar putea spune că tocmai respectul acestor libertăți a avut ca efect desvoltarea sa continuă și progresul în toate domeniile de activitate.

O politică înțeleaptă față de toate popoarele conlocuitoare, o politică socială bazată pe realități și pe dorința unei durabile înțelegeri, o politică economică chibzuită, ale cărei perspective sunt încă mai favorabile, i-au creat înăuntru și în afară o atmosferă din cele mai prielnice.

Bucurându-se de o continuitate politică, ce nu pare aproape de sfârșit, Cehoslovacia a avut numai guverne de concentrare, de colaborare parlamentară, cu participarea agrarienilor d-lui Milan Hodza, a socialiștilor-naționali, conduși până mai eri de d. Beneš și a social-democraților, al căror leader este d. Sukup, președintele Senatului.

Dacă opoziția comunistă se manifestă pe teren democratic și reprezintă o forță politică a cărei importanță este în creștere, opoziția de dreapta fascisto-hitleristă își îndreaptă atacurile exclusiv împotriva regimului democratic în ființă, urmărind instaurarea unui regim totalitar asemănător celui din al III-lea Reich.

Sudeții și aliații lor, atacând regimul republican, înfruntă deopotrivă partidele guvernamentale și pe cel comunist. Partidele guvernamentale, atacate de apologeții dictaturii, găsindu-se pe aceeași redută, a democrației, cu extrema stângă, nu este exclusă în viitor o colaborare pe acest teren, cu sau fără denumirea de Front Popular.

În ce privește politica externă a Cehoslovaciei, prima constatare de făcut este aceea a unei complete unități de vederi și a unei perfecte continuități pe linia inițială. Politica inaugurată de d. Beneš este, fără nicio modificare, politica d-lui Kamil Krofta, actualul ministru de externe. Politica de eri este politica de astăzi.

Cehoslovacii au această mare calitate de a nu schimba politica lor externă după anotimp și nici după o superficială apreciere a momentelor și schimbărilor politice. Ei au exclus din capul locului deopotrivă romantismul, sentimentalismul și machiavelismul, refuzând să se contrazică sau să joace pe două tablouri în același timp.

Republica cehoslovacă are marele merit de a fi făcut în permanență politica realistă a intereselor ei naționale. Nimic mai mult, nimic mai puțin.

Și ca dovadă că persistă în politica lor inițială, cehoslovacii au menținut în fruntea ministerului de externe pe d. Eduard Beneš, fără întrerupere, dela înființarea statului și până la alegerea ca președinte al republicii.

Dar care este această politică?

Cât se poate mai dreaptă și mai simplă: este politica independenței naționale și a integrității teritoriale.

Aceeași politică și în aceleași condiții pentru apărarea acelorași interese, urmau să facă și România și Jugoslavia, care se aflau în aceeași situație, ca state succesoare ale imperiului habsburgic.

Pentru a lupta în comun contra revizionismului, pentru a evita orice știrbire a suveranității lor naționale, pentru a organiza o colaborare mai strânsă pe terenul păcii și în cadrul Societății Națiunilor, aceste trei state cu interese comune au dat ființă Micii Înțelegeri, organism de mare importanță politică, ce a devenit curând axa păcii în Europa Centrală.

Eduard Beneš și Take Ionescu au realizat această antantă tripartită, a cărei fructuoasă activitate ar merita să fie amplu înfățișată.

Mica Înțelegere și-a spus totdeauna răspicat și cu autoritate cuvântul ei asupra evenimentelor și mai ales a stăvilit multe intenții dubioase și a paralizat multe atacuri revizioniste. Activitatea ei la Geneva a fost din cele mai fericite, servind exclusiv ideea de pace.

D. Nicolae Titulescu a jucat un rol primordial în istoria Micii Înțelegeri, dela înființare și până în vara anului 1936, când a fost brusc înlăturat dela conducerea politicii externe a țării. Mica Înțelegere și-a dat un consiliu permanent, un consiliu economic și a creat o serie întreagă de organisme pentru strângerea relațiilor dintre cele trei țări. Ea a înțeles să sprijine dela început Înțelegerea Balcanică, ce are menirea să asigure pacea în Balcani.

Legate printr'un sistem de alianță politică și militară, cele trei state au avut în trecut o politică strict unitară. În toate privințele. Față de fiecă nouă eveniment. Față de orice stat.

De câțiva vreme, situația nu mai este riguros aceeași.

Cehoslovacia a păstrat linia cea mai dreaptă, continuând pe cea inițială. O schimbare a intervenit însă în politica ingoslavă.

Elementul care a provocat această diferențiere este Germania. Mai exact, este noua politică externă a Germaniei, inspirată de d. Alfred Rosenberg.

Odată cu venirea la putere a lui Hitler, Germania și-a însușit teoriile führer-ului expuse în «Mein Kampf» și rezumate în formula «Drang nach Osten».

Despre ce este vorba? Pur și simplu, despre atacarea statelor dela frontiera sa răsăriteană pentru a putea pătrunde în Uniunea Sovietică și a ocupa Ucraina, țară de mult visată de imperialiștii germani. Sunt în primul rând amenințate: Cehoslovacia, Polonia și țările baltice, în al doilea rând România și chiar Jugoslavia.

Considerând că Germania face o politică revizionistă și războinică, simțindu-se vizată și periclitată în independența de formula «Drang nach Osten» și mai cu seamă de punerea ei în aplicare, Cehoslovacia a luat măsuri în consecință, măsuri de prevenire și apărare.

Menținând și lărgind libertățile democratice, ea și-a asigurat un puternic suport interior, care-i garantează sprijinul, în eventualitatea unei agresiuni a cel puțin 90 la sută din populația totală a țării. În acelaș timp, ea a avut în permanentă grije organizarea apărării naționale. Bucurându-se de o industrie de război din cele mai bine utilate, ea și-a putut dota armata cu un material nou și perfecționat.

Politica externă s'a orientat în direcția evitării unui atac german. Cum? În primul rând, prin dezvoltarea relațiilor cu statele din Mica Înțelegere. În al doilea rând, prin apropierea de U. R. S. S.

Amenințate de revizionismul germano-maghiar, Jugoslavia și România nu aveau altă cale de ales pentru apărarea existenței lor. Totuși, influențată de propaganda germană, care caută alianțe chiar și printre vrăjmașele sale, Jugoslavia a preferat să ajungă la o înțelegere cu Germania, sperând să fie cruțată de ocupație și subjugare. Jugoslaviei au desigur altă concepție despre «Mittel-Europa» decât d-nii Hitler-Rosenberg-von Ribbentrop.

Statul sârbo-croato-sloven, care n'a recunoscut nici până astăzi U. R. S. S. și care adăpostește un veritabil stat-major rus-alb, n'a privit cu ochi buni apropierea ceho-rusă. Privind unilateral în prezent ca și în viitor, gândindu-se mai mult la interesele cercurilor conducătoare decât la interesele naționale, guvernul dela Belgrad a dat semnificația politică adecuată relațiilor economice strânse pe care le are cu Berlinul, făcând în acelaș timp presiuni în interiorul Micii Înțelegeri.

Un punct câștigat este desigur acela că axa Micii Înțelegeri a rămas linia Praga-București, întărită prin vizita regelui Carol în capitala cehoslovacă.

În ce privește colaborarea ceho-rusă, ea nu poate avea sensul pe care i-l atribue propaganda germană. Vizate în mod direct, era natural ca Cehoslovacia și Uniunea Sovietică să colaboreze pe planul apărării împotriva agresiunii germane. Cu atât mai mult avea nevoie Cehoslovacia de acest ajutor efectiv, cu cât nu se putea bizui deopotrivă pe cele două aliate din Mica Înțelegere.

Oricât a încercat propaganda germană să rupă această înțelegere, oricât a încercat ea să spargă Mica Antantă utilizând toate mijloacele pe care le are la îndemână, Germania nu și-a putut atinge niciunul din aceste țeluri.

Mica Înțelegere a rămas în picioare. Puternic factor de pace și de progres, ea va ști să sară toate obstacolele și să opună rezistență agresorilor ei eventuali, cu toată ezitarea ei actuală.

Față de Franța, Cehoslovacia a păstrat aceleași sentimente, întărind și mai mult alianța ce datează dela nașterea statului vecin.

Față de Germania, niciun compromis, nicio tranzacție, nicio slăbiciune.

Față de revizionism, aceiași atitudine dărză și demnă de totdeauna.

Era de așteptat ca această cuminte politică externă să fie obiectul de discuție și de critică al acelor ce pândesc Cehoslovacia pentru a o surprinde la strâmtoare, pentru a-i trece, imperceptibil sau violent, lanțul pe după gât.

Campanii violente de presă au fost duse contra politicii cehe, acușări severe au fost formulate, toate bineînțeles lipsite de orice temei. Amatorii de război provocau pe cei avizi de pace, dar fără rezultat. Calmă, lucidă, stăpână pe sine, Praga nu s'a lăsat provocată. A răspuns imediat, punând totdeauna lucrurile la punct, precizând asupra cui vor cădea responsabilitățile viitorului război.

Viitorul Serajevo nu va fi în Cehoslovacia.

Politica sinceră de pace a Cehoslovaciei este cunoscută și apreciată în toată lumea. Președintele republicii, d. Eduard Beneș, și-a pus dealtfel semnătura alături de lordul Robert Cecil, pe manifestul care chema la acțiune popoarele ce vor să mențină și să organizeze pacea lumii. Gest ce-și are semnificația lui.

Pentru noi, românii, Cehoslovacia nu este numai un aliat, ci și un exemplu.

Semnificația guvernului Léon Blum

În momentul în care patima politică a unora din ziarele românești de astăzi va face loc unei informații obiective, va afla și publicul nostru adevărul că Franța nu este astăzi nici comunistă, nici lăsată pradă celei mai primejdioase anarhii. Alianța radicalo-socialisto-comunistă care susține în Franța un guvern din care lipsesc totuși comuniștii, în care, în schimb, socialiștii (social-democrații) au conducerea, este un eveniment de însemnătate epocală.

Guvernarea stângii franceze unite nu va fi — îndrăznim această prezicere — un episod trecător al politicii franceze. În momentul în care Anglia conservatoare a consimțit să ajute financiarmente Franța de stânga, plasând în țara pe care răuvoitorii o condamnă până deunăzi la dezordine și haos un capital menit să consolideze pacea Europei, mulți «neutri» au început să vadă realitatea: Franța prezintă lumii o nouă formulă politică, cu multe șanse de durabilitate și eficiență.

Desigur, și momentul economic actual favorizează guvernul francez. Cei cincizeci și una de mii de șomeri mai puțin pe cari îi înregistrează în Franța statistica față de aceiași lună a anului trecut (426.072 șomeri în Ianuarie 1937 față de 447.173 în Ianuarie 1936) nu sunt — socialiștii francezi o recunosc cei dintâi — numai rezultatul unei politici economice și sociale înțelepte și echitabile, ci și efectul natural al «reprizei» economice. Dar tocmai în momente de însănătoșire naturală a vieții economice acțiunea Statului poate, ajutând efectiv revirimentul economic, să aducă mai repede acea bună stare materială de care depinde, în ultimă instanță, echilibrul sufleteș al popoarelor. Impotriva fatalităților economice care copleșesc viața Statelor voința omenească este — sau crede că este — de multe ori neputincioasă. Dar în timpurile de reluare a activității industriale și comerciale, când ritmul muncii se accelerează, intervenția oportună a politicii, echivalentă cu aceea a medicului care ajută evoluția spre vindecare a unui organism rezistent, nu poate fi lipsită de rezultate bune.

În sfera economică, cuvântul de ordine al noului guvern francez este sporirea puterii de cumpărare a maselor, lărgirea cât mai mare a pieții interne, pe care salariile mici o fac aproape inexistentă pentru produsele industriale. Cu unele nuanțe, aceeași politică economică a prezidat la inițiativele președintelui Roosevelt, la «experiența» socializantă belgiană cârmuită de viziunea lui Henri de Man ca și la acțiunea constructivă a democrațiilor nordice conduse de social-democrați. Și urmările favorabile ale acestei politici nu s'au făcut prea mult așteptate. Desigur, dificultatea de a menține salariilor francezi o putere de cumpărare sporită atunci când, în mare parte din cauza deprecierei francului, prețurile interne au crescut, nu e ușor de înlăturat. Revistele și ziarele socialiste franceze sunt astăzi cu deosebire preocupate de lupta ce trebuie dusă împotriva sporirii exagerate a prețurilor, pe care n'o justifică totdeauna deprecierea monetei și care poate primejdiu eficacitatea reformelor sociale. Vigilența guvernului francez va reuși predem, să mențină muncitorilor și, în general, salariiților avantajile materiale câștigate în ultimele luni. Iar activarea exportului francez prin coborârea nivelului valutar va contribui mult la înviorarea economică a Franței. Deocamdată (cum dovedesc numeroasele alegeri parțiale în care voturile socialiste cresc, iar cele comuniste scad) muncitorimea se arată mulțumită de reformele realizate de noul guvern (săptămâna de 40 ore cu menținerea salariilor vechi, măsură care diminuează șomajul și asigură

un repaus mai mare lucrătorilor, concediile plătite, arbitrajul obligator al conflictelor de muncă, convențiile colective, reforma fiscală democratică, etc.). Iar țărănimea vede în oficiul grâului un început de stabilizare a prețurilor produselor agricole, care o va pune la adăpost de scăderi catastrofale ale acestor prețuri. Prelungirea scolarității obligatorii, măsură în același timp culturală și socială, va contribui și ea la diminuarea șomajului, prin îndepărtarea din câmpul muncii a tineretului reținut pe băncile școlilor.

«Experiența Blum» în domeniul politicii economice și sociale este de dată prea recentă pentru a permite asupra ei judecăți definitive. Dar auspiciile sub care a început sunt foarte favorabile și rezultatele de până acum îndreptătesc multe nădejdi.

Ceeace de pe acum se poate însă desprinde cu mai multă siguranță este succesul *politic* al stângii franceze, care prin unirea ei sub semnul unui program minimal democratic, a barat drumul reacțiunii fasciste. Incercarea fascistă din 6 Februarie 1934 este «actul de naștere» al Frontului Popular francez. Această nouă formație politică a ieșit din excesul de zel al dreptei, ca o reacțiune împotriva primejdiei reacționare. În fața acestei primejdii, muncitorimea franceză, de atâția ani divizată, a încetat lupta internă, care îi slăbea puterea.

Cine își mai aduce astăzi aminte de nenorocita sciziune a socialiștilor francezi la congresul dela Tours din 1920?.. «Leninismul». încercarea de a imita în Franța metodele revoluției rusești, al cărei miraj era încă foarte puternic, părea că va pulveriza vigoarea partidului muncitorimii. Puține spirite limpezi, clar-văzătoare, (între care Léon Blum) au rămas atunci în «vechea casă» a socialismului democratic, cu speranța melancolică că cei răătăciți, așa de mulți și de fanatici, vor regăsi cândva cumințenia politică intrupată odinioară în personalitatea lui Jean Jaurès. Înțelepciune pe care iluzia revoluționară de după război o denunțase ca pe o simplă «prejudecată mic-burgheză». Astăzi, după aproape două decenii, s'au schimbat împrejurările și — mai ales — oamenii au învățat să le interpreteze mai exact. Fanaticii bolșevici dela 1920 văd acum cu ușurință că Franța nu poate urma drumul Rusiei.

Comuniștii susțin acum guvernul format de socialiștii democrați conduși de Léon Blum, Vincent Auriol, Paul Faure, în colaborare cu radicalii-socialiști, cu partidul lui Herriot, Daladier, Delbos, etc. Democrația nu li se mai prezintă comuniștilor — după tragedia germană — atât de «burgheză» și de «formală» cum le părea în anii triști ai fanatismului revoluționar steril. «Apărarea libertăților democratice», odinioară obiect de batjocură pentru comuniștii ortodocși, este acum un punct de program proclamat, pare-se cu toată convingerea. Dar nu sinceritatea convingerilor interesează în acest domeniu, care este al *faptelor* politice, ci faptul *nou*, greu de consecințe, că partidul comunist francez susține, *întâia oară*, un guvern alcătuit din oameni care n'au acceptat niciodată, oricare ar fi afinitățile de *doctrină*, aplicarea în Franța a *metodei* politice leniniste sau staliniste. Conversiunea este, orice s'ar spune, de însemnătate hotărâtoare. Căci dacă «experiența Blum» va reuși, dacă se va dovedi că și în Franța, ca și în Suedia, Norvegia, Danemarca, Belgia, etc. procedeele democratice pot trece dela domeniul politic la cel social și pot înălța, înțet dar temeinic, nivelul de viață al mulțimilor, atunci se va vedea clar că *sovietismul nu este singura formulă a socialismului contemporan*.

Disocierea socialismului de dictatură și de violență va trece din cărți pe care puțini le citesc în spiritul public, în conștiința muncitorilor, intelectualilor, a micii burghezii luminate și chiar a țăranilor conștienți de funcțiunea lor socială. Mirajul revoluției mondiale după modelul revoluției rusești ar înceta să mai fascineze masele doritoare de mai bine. Se va vedea atunci că «dictatura proletară» în stil rusesc n'a fost posibilă decât în fosta împărăție a Țărilor, cu burghezia ei aproape inexistentă, în mijlocul unui război care anarhizase complet viața economică, făcut de o armată de țărani flămânzi care se gândea, nu la victoria asupra dușmanului extern, ci la împărțirea cât mai rapidă a pământului boeresc. Socialismul, a cărui soartă trebuie deslegată de dramatica frământare din Rusia, va căpăta, multumită socialiștilor francezi, ca și celor belgieni sau suedezi, adevărata lui înfățișare de doctrină constructivă și organizatoare.

Discuția privitoare la avantajile democrației sau «dictaturii proletare» pentru cauza muncitorimii va înceta definitiv atunci când se va vedea clar cum democrația reușește să impună libertatea spirituală și politică cu împiedecarea unei singure libertăți: aceea de a exploata munca. Un exemplu din Franța va lumina problema. Se știe cât zgomot a făcut dreapta franceză pe tema «ocupării» uzinelor, magazinelor, biourilor, de către salariații greviști. «Atentatul» la drepturile imprescriptibile ale proprietății individuale era denunțat cu oroare și revoltă. Și, în fond, de ce era vorba? De elementarul drept al salariatului aflat în conflict de muncă cu patronul și în grevă de a-și apăra pâinea zilnică. Într-o epocă de șomaj patronul poate găsi ușor înlocuitori greviștilor, dacă aceștia nu-și asigură, într'un fel sau altul, dreptul la muncă. De aceea guvernul, de acord cu majoritatea parlamentară care-l susține și desigur cu majoritatea cetățenilor, substratul parlamentului democratic, a trebuit să tolereze uneori «ilegalitatea monstruoasă» a ocupării uzinelor. Legiferând arbitrajul obligator în conflictele de muncă, prin care a făcut, între altele, imposibile schimbările de personal în întreprindere în timpul conflictului sau grevei, guvernul francez a făcut să înceteze, printr-o operă de dreptate, nevoia ca muncitorii să-și facă dreptate singuri.

Perfecționarea legislației sociale, prin mijloace pur democratice, sub regimul votului universal, va face inutile actele de auto-apărare sociale care, cu păstrarea celei mai perfecte ordine și cuviințe, au fost impuse salariaților de insuficiența legislației. Democrația are, în sistemul ei legislativ și executiv, o capacitate de constrângere suficientă pentru a impune minorităților cu interese egoiste, particulare, punctul de vedere al interesului general. Evenimentele din Franța la care ne referim au arătat că, și în lipsa unei legislații sociale complete, s'a găsit mijlocul ca drepturile muncii să nu fie nesocotite. Punctul de vedere al majorității muncitoare a triumfat, și nu altceva este «dictatura» pe care trebuie s'o implice noțiunea «democrației».

Iar cât despre o adevărată dictatură în genul «dictaturii» așa-zise «proletare» din țara lui Stalin, putem fi siguri (ne-o arată cele două milioane de voturi socialiste din Franța) că majoritatea muncitorimii franceze n'ar accepta-o câtăș de puțin în țara ei, veche cetate a libertății gândirii. Observați ce interesant și instructiv spectacol oferă astăzi Franța. Ziarele de dreapta se întrec în atacuri violente aduse guvernului. Hotărît să reprime calomnia și să asaneze presa, pe care o recentă lege o obligă la publicitatea veniturilor, guvernul Blum nu e deloc dispus să stranguleze critica, nici chiar vio-

lența de limbaj. El preferă tradiția franceză a discuției libere, la lumina zilei, opresiunii și întinericului, așa de prielnice spiritului de revoltă. E deajuns să comparăm o clipă acest sistem civilizat de guvernare cu cele ce se petrec în țările dictatoriale — indiferent de «idealul» în numele căruia aceste țări pretind să ferească popoarele cu sila — pentru ca Franța să apară, odată mai mult, ca patria bunului simț.

Faptul că întreaga muncitorime franceză și ambele mari partide muncitorești, inclusiv cei care nu de mult luau în răs democrația, susțin astăzi guvernul care nu promite și nu îndeplinește decât admirabile reforme democratice este, credem, începutul revenirii iluzioniștilor revoluționari la aprecierea exactă a realităților sociale. Viitoarea contopire a celor două mișcări muncitorești nu se va putea face decât prin convertirea totală a muncitorimii la metodele democratice. Preludiu acestui proces istoric, de care suntem încă departe, îl formează gestul partidului francez P. U. P. (partidul unității proletare), condus de Paul Louis, cunoscutul istoric al socialismului francez, partid situat până acum la mijloc între socialiști și comuniști și care a hotărît de curând revenirea la partidul socialist. Iar din punctul de vedere al evoluției sufletești a mulțimii proletare, guvernarea, bogată de pe acum în roade, a guvernului francez de colaborare socialistă și radicală va pregăti, foarte probabil, apropierea întregii muncitorimii franceze de partidul socialist.

Impăcarea tendințelor socialiste vrășmase sub semnul tacticei democratice, iată ce tinde să înfăptuiască pe planul politic, guvernul de astăzi al Franței. Va fi Moscova o veșnică piedică, va opune ea o rezistență absurdă unificării proletariatului francez, unificării muncitorimii europene?

Rezultatul social-economic al guvernării Frontului Popular (ridicarea standardului de viață al maselor) și efectul politic al aceleiași guvernări (împiedecarea ascensiunii fascismului, așa de amenințător în Franța în anii trecuți) sunt în strânsă legătură unul cu altul. Căci numai o democrație care asigură buna stare materială a poporului face să fie prețuită valoarea, altminteri palidă, a libertăților democratice. Aceste rezultate n'ar fi fost posibile, dacă la alianța între socialiști și comuniști, și datorită formulei democratice și liberatoare a acestei alianțe, nu s'ar fi adăugat marea putere a unei bune părți din țăranime și din mica burghezie. Partidul radical-socialist reprezintă mai ales țăranimea și mica burghezie. Alianța radicalismului «burghez» cu socialismul este, din punctul de vedere social, alianța țăranimii și a miciei burghezii cu muncitorimea. În fața acestei tovarășii, care în alte țări nu s'a putut realiza, tovarășie care asigură muncitorimii sprijinul hotărît al unor pături sociale smulse astfel eventualei contagiuni fasciste, rezistența celor «200 familii» cu interese opuse intereselor majorității nu poate constitui o primejdie. Numai o ruptură a Frontului Popular, o disociere a elementelor lui componente, poate periclita situația guvernului francez. Dacă, așa cum e probabil, Frontul Popular francez nu va fi minat dinăuntru, guvernarea lui durabilă și operantă va face epocă în istoria Franței și — trebuie adăugat — în aceea a Europei.

Guvernul francez de astăzi opune, în politica externă alianțelor pe grupe mici de state, efortarea lui de a aduna în jurul Genevei toate țările doritoare de pace. Niciodată legăturile Franței cu Anglia, ceea ce constituie una din marile garanții ale păcii, n'au fost mai strânse ca acum. Niciodată atenția Franței nu s'a îndreptat cu mai multă stăruință spre aliații ei din Orientul european decât din clipa în care Franța a proclamat principiul «păcii

indivizibile», ceea ce înseamnă refuzul ei de a lăsa Orientul Europei la voia întâmplării. Și, să nu uităm, foarte rar a pornit din Franța cuvinte de prietenie atât de sincere pentru o Germanie dispusă la colaborare pașnică cu celelalte state ca cele rostite de conducătorii de azi ai țării care a mpus odinioară Germaniei capitularea dela Versailles.

Dacă pacea va fi menținută, guvernul Léon Blum va fi fost una din cele mai clare expresii ale rațiunii omenesti, în lupta ei grea cu forțele oarbe ale instinctelor ce nu vor să moară în oameni.

Alexandru Claudian

BIOPOLITICA

Consecințele muncii mamei asupra nașterilor¹⁾

În cercurile medicale este bine stabilită corelația ce există între munca mamei în cursul gestației și între greutatea corporală dela naștere a noilor născuți. Credem că atunci când al 2-lea congres internațional «La mère au foyer», iar la noi d-na dr. Banciu și d. dr. G. Banu ca reprezentanți ai Comitetului național român năzuiesc să adune cât mai mult material documentar pentru ilustrarea inconvenientelor multiple ce rezultă pentru familie și societate din dislocarea mamei din căminul familial, nu sunt poate lipsite de interes datele noastre statistice care admit stabilirea unei corelațiuni suficient de intime între profesiunea mamelor cari au născut în clinica obstetricală a universității din Cluj și greutatea dela naștere a copiilor lor. Statistica înglobează 1979 de cazuri, număr suficient de mare care să îndreptățească tragerea anumitor concluzii destul de importante, deși materialul clinicei noastre este cu mult mai bogat. Datele statistice pe anii 1912—1918 nu cuprind toate cazurile, ci abia o parte, și anume numai acea fracțiune unde greutatea noilor născuți a putut fi constatată, de aceea concluziunile referitoare la acești ani când datele au suferit o amputare involuntară prin pierderea foilor personale — sunt pasibile de a nu putea ilustra situația reală întocmai, în timp ce anii 1918—1922 ne oferă date statistice complete cu concluziuni absolut veridice, rezultând din observațiuni integrale.

Deși din tabloul alăturat rezultă că mamele internate în maternitate au aparținut profesiunilor următoare: casnice, servitoare, muncitoare, funcționare, libere profesioniste, meseriașe și dela țară, în statistica noastră vom lua în considerațiune abia pe cele următoare: casnice, servitoare, muncitoare și dela țară, numărul celorlalte fiind prea mic și prin urmare impropriu pentru tragerea unor concluziuni de o mai mare valoare.

Luând în considerare datele statistice pe primii 4 ani ai observațiunilor noastre (date parțiale numai) constatăm că mamele având ocupațiuni casnice au fost în număr de 205 cu 104 noi născuți prezentând la naștere o greutate normală, și 101 cu o greutate subnormală; servitoarele în număr de 163, cu 73 noi născuți de 3 klgr ori peste 3 klgr și 90 cu una sub 3 klgr, iar mamele dela țară în număr de 162 au dat naștere la 82 noi născuți având o greutate fiziologică și 80 una sub limita fiziologică. Din statistica primilor 4 ani ai observațiunilor noastre rezultă că noii născuți proveniți dela mamele cu ocupațiuni casnice și din mediul nostru rural dețin poziția cea mai avantajată cu 104 și 82 față de 101 și 80, deci abia ceva mai mult decât 50%, în timp

ce copiii servitoarelor dețin una inferioară cu 73,90.

Chiar și datele incomplete ale primilor 4 ani vin în sprijinul vieții familiale consolidate, noi născuții mamelor cu ocupațiuni casnice și acei ai țărancelor ocupând locul de frunte.

Comparând procentuația noilor născuți având la naștere o greutate de 3 klgr ori peste 3 klgr din cele patru grupe de mame: casnice, servitoare, muncitoare și țărance constatăm că ei sunt reprezentați în ordinea mai sus citată cu următoarele cifre: 56,32% (casnice), 57,15% (servitoare), 36,9% (muncitoare) și 47,61% țărance. *Deci procentuația cea mai urcată o dau noi născuții servitoarelor — deși numărul lor total este de 380 față de cei 632 ai casnicelor, — lor le urmează cei ai țărancelor și ultimul loc este deținut de noi născuții muncitoarelor.*

Față de situația reprezentată în primii 4 ani observați, în următorii 3 ani noi născuții servitoarelor își eluptă locul întâiu pentru că să le urmeze cei ai casnicelor și cei ai mamelor dela țară. Starea de inferioritate a noilor născuți ai căror mame sunt muncitoare și deci cu o activitate în afară de căminul conjugal, este evidentă.

Dacă luăm totalitatea observațiunilor noastre pe cei 7 ani, ajungem la următoarele constatări: Din cei 837 noi născuți ai mamelor cu ocupațiuni casnice 461 (55,07%) au prezentat o greutate normală, iar 376 (44,93%) una subnormală. Din cei 543 ai servitoarelor 291 (53,59%) au prezentat la naștere o greutate fiziologică, iar 252 (46,41%) una sub limita normală. Noii născuți proveniți din mediul rural sunt în număr de 372, dintre cari 185 (49,69%) prezentând o greutate de 3 klgr ori peste 3 klgr, iar 187 (50,33%) una de sub 3 klgr. Din cei 117 noi născuți ai muncitoarelor 50 (42,65%) au prezentat o greutate normală în timp ce 67 (57,35%) una subnormală. *Situația cea mai favorabilă sub raportul greutății corporale la naștere o prezintă noii născuți proveniți din familii unde mama desfășoară o muncă în cadrul căminului, iar cea mai rea cei născuți din mamă cu ocupațiuni în afară de domiciliul conjugal.*

Situația destul de favorabilă a noilor născuți ai servitoarelor în ultimii 3 ani poate fi explicată prin 2 feluri: a) fie când servitoarele activând pe lângă familii au putut avea parte de un trai satisfăcător cu repercusiuni favorabile asupra produsului concepțiunii, b) fie — ceea ce se pare mai verosimil — că servitoarele au beneficiat de o largă ocrotire în căminul pentru mame afectat maternității, unde scutită de surmenajul din ultimele luni ale gestației și sub un control medical permanent au fost plasate în condițiuni optime pentru o dezvoltare potrivită a fătului.

Dr. Axente Iancu

Docent universitar, Cluj

1) Datele statistice cuprinse în această lucrare sunt culese în colaborare cu d-l dr. I. Voicu în serviciul clinicei de obstetrică și ginecologie a universității din Cluj, de sub direcția d-lui Prof. dr. C. Grigoriu.

PROFESORUL DIMITRIE GUSTI

Literele universitare și publicistica pe care o interesează chestiunile sociale, au sărbătorit un sfert de veac de activitate a profesorului Dimitrie Gusti. Un bărbat de largi orizonturi, un profesor devotat catedrei izbutind să dea unul dintre cele mai bine îndrumate seminarii, un temperament cuprins de o ardoare a muncii, un organizator harnic și generator de dinamism cultural — acesta a fost sociologul Dimitrie Gusti, trecut dela universitatea din Iași la cea din București. Încă la Iași fiind a pus bazele *Asociației pentru știința și reforma socială*, revista studiilor celor mai ample în materie sociologică. A dirijat revista *Arhiva*, organul *Institutului Social Român* întemeiat de d. D. Gusti în capitală. S'au luat apoi colaborări străine prețioase, iar azi *Arhiva* a devenit și organ al uniunii internaționale a institutelor de sociologie. Savanți ca Duprat, Richard și Bouglé publică în mod regulat cercetările lor în arhiva românească de sub direcția dlui Gusti. Astfel activitatea sa este cunoscută și peste frontieră, prin ceea ce bunul renume al României și științii românești n'a avut decât de câștigat.

Calitatea cea mai de seamă a dlui Gusti a fost persuaziunea stăruitoare, grație căreia a știut să strângă în jurul său un însemnat număr de colaboratori, repartizând munca. În orice direcție a pornit profesorul, academicianul, ministrul, directorul de seminar, de revistă și de instituțiuni culturale — cum este Fundația Regală «Principele Carol» — d. Gusti s'a știut înconjura de elemente devotate scopurilor urmărite. Bun conferențiar și organizator de conferințe, a știut să dea cicluri de mare amploare cu debateri asupra vre-unei teme alese de politică externă ori de ordin social intern, depășind obiectele programatice și eșind din hotarul circumscris al sociologiei.

Sistemul de anchetă l-a introdus până și în viața studentescă; aceștia a încercat să-i dea un îndreptar și s-o îndemne la o formă de cooperare — înfiripare plăpândă care n'a rezistat.

O mare parte din energiile sale și-le-a devotat seminarului de sociologie. A știut atrage o seamă de elemente specialiste, cari să se consacre sociologiei teoretice și practice și cari să participe la cele șapte campanii monografice în șapte sate, pentruca apoi să le întrebuințeze cu folos atât la redactarea unei reviste noi ce apare de un an: *Sociologie românească* (*Arhiva* răbindu-și apariția și pierzându-și caracterul de revistă — transformându-se mai de grabă într'un fel de *Anuar sociologic* în genul parizian), cât și la supravegherea echipelor regale studentești cari împânzesc țara și-și aleg aproape în fiecare județ o localitate rurală unde să scormoniască stările și să treacă chiar la soluții de îndreptare.

În vremea din urmă profesorul Gusti pare total absorbit de pregătirea empirică a echipelor studentești puse sub protecția regală, stimulat de gândul de a introduce ameliorări în înapoiatele noastre sate.

Preocupările profesorului sunt deci variate și împrăștiate. De aici avantagii și desavantagii. Profită de luminile sale tineretul universitar și un mănunchiu de sate românești surprinse în primitivismul multi-secular, dar răgazul, odihna, concentrarea intensivă asupra disciplinei științifice însăși sunt răpite în mod prea simțitor.

În articolele de fond din *Societatea de mâine* am evidențiat originalitatea sistemului monografic pentru fundamentarea unei sociologii științifice. Și am dori să nu precumpăniască omul de acțiune, omul sfârticat de impulsivități practic-empirice față de omul de cugetare, de teorie și de disciplină științifică.

Noi am mai avut personalități de rangul prim în sociologie și filosofie: acolo sunt C. Dimitrescu-Iași și Titu Maiorescu. Ambii s'au risipit în multiple întreprinderi de ordin politic și social, furându-li-se timpul reclamat de consolidare a unor opere de gândire pură, de principii și de sisteme originale amplu documentate.

Vremea de după războiu ispitește pe omul de carte în diverse părți fragmentându-i gândurile și nelăsându-i puțină profundelor concentrări pe loturile demarcaționale ale specializării.

Însă înainte de a se lansa cu toată greutatea și exclusivitatea preocupărilor pe tărâmul practic, se cere o stăruință de laborator pentru clarificarea definitivă (întrucât poate fi deocamdată vorba de așa ceva) a principiilor sociologice, cu ajutorul remarcabilei substanțe proprii românești provenite din investigațiile monografice. Nu precădere cu orice preț sociologiei militante, înainte de ce sociologia în sine nu și-a atins dezvoltarea științifică.

Cercetările monografice întreprinse sub direcția d-lui Gusti au stârnit o vie curiozitate publicistică la noi și în străinătate. Concluziunile lor merită a fi elaborate în sinteze deopotrivă de rezistență teoretică și de capacitate de rețetă generală a ameliorărilor pe teren. Totul atârână de veritabilii intelectuali, independenți și onești, neînfeodați nici unei doctrine și nici unei tiranii, pe cari și-i va alege profesorul.

Pentruca într-o bună zi, când în fruntea țării vor veni adevărați administratori sociali — cari se pot forma tocmai prin experiențele monografice — sistemul reformelor mari să fie aplicat pe linii sigure, fără șovăire, fără balansările ce desorientează azi prin diletatismul, improvizările și incompetența notorie. Se vor cristaliza o seamă de *principii statornice* ce trebuie să ghideze toate guvernările pe o perioadă de timp.

Ion Clopoșel

PROBLEME

SOCIALE

Spre o sociologie științifică românească

— Reflecții cu prilejul apariției «Sociologiei generale» de P. Andrei —

Literatura noastră sociologică — atât de săracă în opere de valoare — s'a îmbogățit cu o nouă lucrare, datorită d-lui profesor Petre Andrei dela Universitatea din Iași.

D. prof. Petre Andrei a considerat că este necesară păturii noastre culte și mai ales studenției noastre o expunere amănunțită a principiilor sociologiei ca știință și a problemelor societății în genere. Nu ne ocupăm acum de faptul dacă d. Andrei a reușit sau nu să fixeze în volumul d-sale «Sociologia generală», principiile fundamentale sociologice, fără de înțelegerea cărora nu se poate avea o privire limpede asupra fenomenelor sociale și evoluției societății. Dar trebuie să subliniem că d-sa a avut completă dreptate când a pornit la munca grea de alcătuire a tratatului de sociologie *generală*.

Este foarte dureros că trebuie să subliniem aceasta. Este dureros, pentru că pornește dela constatarea anterioară că o bună parte din pătura noastră cultă și mai ales din studențimea noastră are gândirea întunecată de teorii sociologice complet lipsite de baze științifice. Iar cum raportul între sociologie și politică este direct și imediat, asistăm la justificarea teoretică lipsită de cele mai elementare noțiuni științifice a unor atitudini și acțiuni politice și sociale reacționare. În multe cercuri de largă activitate de influențare asupra mersului evenimentelor sociale, înțelesul marilor frământări și transformări din timpurile noastre nu sunt — în cel mai bun caz — pricepute, atunci când nu sunt pur și simplu denaturate cu bună știință. Pătura noastră cultă și mai ales studențimea, are nevoie de un îndrumar de sociologie generală și științifică.

Se prea poate ca d. prof. P. Andrei să fi intenționat la început să se ocupe numai de anumite probleme de sociologie; ne și anunță de altfel, în prefață, că va publica în curând un studiu de «Politică» a cărei apariție va precede alte lucrări. D-sa și-a dat însă seama, probabil, că munca îi va fi de prisos dacă mai întâi nu va fi înlăturat cât de cât noianul de pseudo-teorii rasiste, mistice, teologice, care au invadat terenul sociologiei teoretizând întoarcerea la evul mediu și barbarie și ridicând obscurantismul la înălțimea unui ideal social.

Rând pe rând, capitol cu capitol, d. Andrei explică pe larg ce este sociologia, raporturile dintre sociologie și alte științe, metodologia sociologiei, ce este societatea, factorii și condițiile vieții sociale și formele ei, structura și evoluția societății.

Mărturisim că nu suntem de acord cu foarte multe din părerile și expunerile teoretice ale d-lui prof. Andrei. De pildă, credem că d-sa între altele nu și-a apropiat înțelegerea materialismului dialectic, astfel că ne prezintă o analiză diformată a acestei teorii — precum nu suntem de acord cu d-sa în analiza structurii și evoluției

societății. Dar precum spune d-sa, «în sfera ideilor este loc suficient pentru formularea și justificarea oricărei concepții științifice, bazată pe fapte reale și pe argumente convingătoare». Căci marea calitate a lucrării d-lui prof. Andrei este aceea că pune în discuție o seamă de probleme actuale și de mare importanță, fără ca în același timp să considere discuția terminată din chiar momentul în care a pus problemele. Ceiace, desigur arată în destul concepția și spiritul larg științific care îl deosebește de mulți din sociologii noștri mai mult sau mai puțin totalitari.

Vom reveni — poate — odată pe larg asupra multor din teoriile susținute de d. Andrei în Sociologia d-sale. Ținem însă cu această ocazie, să insistăm asupra criticii pe care o face d-sa unor curente sociologice, neștiințifice, chiar antiștiințifice, cari și-au creiat, totuși, drum în câmpul ideologic românesc.

Considerăm de o mare importanță critica pe care o face teoriei rasiste, adică teoriei după care factorul determinant al fenomenelor sociale ar fi rasa. Dintre teoreticienii acestei concepții cel mai important și mai nou este Alfred Rosenberg, inspiratorul politicii externe a Germaniei hitleriste. La noi în țară, reprezentantul cel mai de frunte este d-l A. C. Cuza.

Omenirea s'ar împărți — după aceștia — în rase superioare, creatoare și rase inferioare, factori de degenerare socială. Rasele inferioare trebuiesc fie distruse, fie supuse dominației rasei superioare. Cea mai superioară rasă ar fi cea ariană iar dintre arieni, cea mai pură și mai superioară ar fi ramura nordică, adică germanii. Toate celelalte rase trebuiesc deci supuse dominației ariene, iar germanii, cei mai puri arieni, au misiunea divină de a domina și conduce toate celelalte popoare de alte rase sau de mai puțină curățenie ariană. În ce privește evreii — aceștia ar fi factor de descompunere a raselor superioare și deci, în interesul omenirii, trebuiesc distruși pur și simplu.

Este de prisos să desvăluim pofta de expansiune teritorială și de dominație imperialistă universală pe care fascismul hitlerist o ascunde în dosul teoriei «raselor pure ariene germane» susținută de Alfred Rosenberg. De asemenea nu este necesar să insistăm asupra pericolului pe care îl reprezintă pentru independența noastră națională și a celorlalte popoare considerate de rasă inferioară, aplicarea practică a acestei teorii din partea Germaniei hitleriste.

După ce ne prezintă teoriile și contrazicerile ideologilor rasiști, începând dela Chamberlain și sfârșind cu Alfred Rosenberg, d. prof. Andrei respinge categoric și cu bună dreptate, rassismul din știința sociologică.

«Rasele nu sunt ceva fix și permanent, ci se pot modifica neconținut după împrejurări.... Rassa este o unitate fiziologică biologică, care cuprinde în sine idea

comunității de sânge și de origină, dar care nu este suficientă pentru a explica societatea. Ori câtă asemănare exterioară ar avea indivizii, ei nu formează o comunitate decât dacă își dau seama în același timp că seamănă între ei și că se deosebesc de alți. Nici rasa nici sângele n'a creat unitatea națiunilor. Dacă ne gândim la poporul nostru putem înțelege și mai ușor acest fapt și ne putem da seama că unitatea neamului românesc nu depinde de sângele său, căci noi avem un amestec de mult sânge de rase variate, fără ca prin aceasta să ne pierdem unitatea noastră etnică» (pag. 480—481).

D. Andrei ne arată contradicțiile fundamentale ale celor ce s'au ocupat de problema raselor și adaugă că «toate aceste discuțiuni au trezit neîncredere și au determinat pe unii gânditori să afirme că arienii sunt numai o invenție a profesorilor și pe Virchow să conchidă că arianul tipic, postulat de teorie n'a fost descoperit niciodată». (pag. 490). Concluzia logică și foarte justă a d-lui Andrei este că «prin mijlocirea ideii de rasă se vrea să se justifice noul imperialism care-și face drum».

Considerăm de asemenea ca o parte foarte pozitivă a lucrării critica făcută concepției monografice a sociologiei, al cărei reprezentant la noi în țară este d. prof. D. Gusti.

Sub auspiciile Institutului Social Român, d. prof. Gusti a desfășurat în zeci de sate din întreg cuprinsul țării o intensă activitate de monografii sociale, privind toate aspectele vieții sătești. Această activitate monografică de «cercetare a realităților românești» este privită de școala sociologică condusă de d. prof. Gusti drept însuși obiectul sociologiei. «Sociologia va fi monografică, sau nu va fi».

D. prof. Andrei, recunoscând importanța imensă a monografiilor sociologice în procurarea materialului documentar, ne demonstrează însă că cercetarea monografică nu este decât un auxiliar metodologic prețios — dar numai atât — al sociologiei; ceiace face mișcarea de monografii sociologice, pe teren științific poate fi cel mult sociografie nu sociologie. «Cercetările monografice se opresc la o simplă redare fotografică a unei realități fără a o încadra în principiile generale de sociologie sau într'un anumit tip de societate existentă». (pag. 299)

Semnatarul acestor rânduri a avut prilejul la începutul anului trecut, să analizeze în altă publicație, temeiurile teoretice ale mișcării de monografie sociologică. Demonstrăm atunci că «pentru sociologia noastră oficială care a pornit și a dezvoltat frumoasa mișcare de monografie sociologică, această mișcare reprezintă în fapt retragerea din centrul terenului larg al sociologiei, renunțarea de a cerceta cauzele adânci ale dezvoltării și schimbărilor realităților sociale românești, ca și mărturisirea incapacității de a explica legile fundamentale de evoluție ale acestor realități». Iar în ce privește contribuția științifică a acestei mișcări la cunoașterea reală a țării o considerăm foarte bogată și importantă, dar numai de ordin documentar, urmând ca sociologul înarmat cu cel mai precis instrument al gândirii și cunoștinței umane — materialismul istoric — să folosească imensul material documentar în stabilirea legilor generale, fundamentale de evoluție a României.

Observațiile asupra concepției monografice a sociologiei — făcute dela înălțimea autorității d-lui prof. P. Andrei — sunt de mare importanță și actualitate. Intr'adevăr, dacă unei părți din tineretul studios îi este alimentată setea de știință și de acțiune cu teorii antiștiințifice, nu este mai puțin adevărat că celor porniți serios la munca științifică trebuie să li se indice, în sociologie, căile care duc la lărgirea orizontului gândirii. Insușirea

teoriei monografice a sociologiei îngustează însă orizontul gândirii sociologice și — pentru a spune așa — împiedică de a se vedea pădurea din cauza copacilor.

«Sociologia generală» a d-lui prof. P. Andrei este însoțită de o introducere de o înaltă valoare morală și intelectuală. Am fi chiar dispuși să considerăm «introducerea» drept cea mai importantă parte a lucrării. Nu este întâmplător că mai toți cei cari au recenzat lucrarea d-lui P. Andrei ori s'au ocupat de ea, au stăruit mai mult asupra celor cuprinse în introducere.

Lucrarea este concepută în atmosfera universitară și se adresează mai ales studenților, cărora le este dăruită. Dar o întrebare obsedantă își face loc și stăruie în mintea profesorului: «sunt dispuși studenții să primească acest dar spiritual? Starea lor sufletească de acum și preferințele pe care le au, așa cum se arată din manifestările lor, le îngăduie oare să se preocupe și de probleme de un ordin teoretic mai înalt?»

Intr'adevăr, întrebare turburătoare care privește nu numai pe autorul unui tratat științific, ci privește întregul viitor al țării.

Un val de obscuratism s'a abătut asupra omenirii și alimentat de cele mai negre forțe ale reacțiunii, tinde să distrugă și să înecă în întuneric euceririle spiritului și efortului uman.

Acest val de obscuratism a cuprins și o parte din tineretul studios, îl îndepărtează dela cercetarea științifică, îl îndreaptă împotriva culturii și civilizației. Un sistem social în descompunere pune în primejdie întreaga civilizație. Rațiunea este decretată «factor de degenerare», libertatea de gândire este proclamată «dușmană a omenirii», semenul de altă naționalitate sau rasă este considerat «dușman care trebuie supus sau distrus operele celor mari gânditori ai omenirii sunt arse în piețe publice.

Se găsesc filozofi ca Oswald Spengler în Germania — pe care îl citează d. Andrei — (pentru a nu vorbi de cei dela noi din țară) cari să susțină că «astăzi nu mai este timp pentru suflete delicate și idealuri slăbănoage — înțelegând prin «slăbănog» orice ideal de libertate și de dreptate umană — și că «este nevoie de o politică generală care să conducă lumea prin ajutorul pintenilor».

În fața acestui val de sălbătăcire, de tiranie, d. prof. Andrei simte de a sa datorie ca intelectual și ca om de cultură conștient de răspunderea pe care o are, să ia poziție activă, să intre în luptă. Aceasta cu atât mai mult cu cât «psihoza care stăpânește momentul are câte odată forme spăimântătoare de manifestare care pot periclita însăși spiritualitatea vieții».

Atitudinea pur critică — spune d-sa — în astfel de împrejurări nu este de loc potrivită, deoarece se mărginește numai la o analiză a faptelor, neavând în sine nimic creator. Iar atunci când se formulează un nou ideal de viață care proclamă *necesitatea unei concepții tragicea lumii, a unui pesimism eroic*, conștient de tragedia și destinul lumii, pe care omul trebuie să-l suporte, luptând însă în același timp — pentru ca la adăpostul unei astfel de concepții să se facă apologia barbarizării omenirii, intelectualul e moralmente obligat să ia atitudine activă și energetică».

Cuvintele de mai sus sunt un adevărat apel pentru apărarea culturii și civilizației, adresat tuturor intelectualilor. Acest impresionant apel nu poate rămâne fără ecou. Pesimismului eroic trebuie să i se opui o concepție activă a literaturii și democrației, un eroism veritabil, care își găsește rădăcinile în tradiția de pătimire și luptă a poporului românesc, în dreptul lui la mai multă dreptate și lumină.

Șt. Voicu

ACTUALITĂȚI ARDELENE

In viața culturală a Ardealului nimic nou. Somnolență. Acalmie. «Astra» activează anemic încăteva centre. Cu conferințe sporadice, cu școli țărănești și cu organizări de șoimi încearcă să-și dea aparențe de viață. Incercări puțin fructuoase, aproape zadarnice.

Programul de activitate are lipsă de o schimbare radicală. Schimbările din temelie, cer două lucruri: suflet nou și posibilități materiale de înfăptuiri. Amândouă ne lipsesc. Și ne vor lipsi atâta vreme cât sufletul ardelenesc nu își va găsi forța de acțiune în el însuși, în zăcămintele lui de energie etnică. Va trebui să se facă o insurecție spirituală a românismului ardelen. Acesta va da «Astrei» și program nou și puțințe de realizări.

Până atunci vom fi așa cum suntem: desorientați în toate ramurile de viață publică. Un neam de adormiți. Nu avem o pronunțată viață spirituală ardelenescă. În literatură suntem aproape integral întreținuți fraților din regat. Cei câțiva scriitori de talent nu fac o literatură specific ardelenescă. Aceasta va trebui creată de aici încolo. Și se va crea. Generația tânără ne-o va da. Găsim între ei câteva manifestări revelatorii. Într'un mediu potrivit, c'o largă și neprecupețită înțelegere față de spiritul nou al vremilor, se va crea noua noastră literatură ardelenescă. Clujul e chemat să ne dea acest mediu. El e chemat să devină centrul de cultură românească și specific ardelenescă a acestei provincii.

* * *

Neamurile se ridică prin *elitele intelectuale* pe care le au. Ardealul românesc nu are încă o astfel de elită. Intelectuali avem mulți. Prea mulți după posibilitățile de absorbție a societății noastre, acești intelectuali nu sunt o armată de cuceritori prin spirit și avuție ai acestei provincii. Ei sunt uzufructuarii fără scrupule ai unor bunuri câștigate de alții. Ei, deocamdată, consumă fără să sporească. Risipesc o avere, fără să încerce acumularea alteia. Ei nu au dat Ardealului nici directive noi în domeniul spiritual, nici reforme salvatoare în domeniul economic și cultural. Intelectualitatea noastră ardelenă e o masă amorfă și fără conducere. Ii lipsește elita gânditoare și conducătoare. Această elită va trebui creată. Numai prin ea vom putea deveni stăpâni adevărați și permanenți ai Ardealului. Școalele sunt chemate să ne dea această elită. Nu cele de astăzi, refugii mediocrităților, ci cele de mâine, cari vor selecționa și vor ajuta elementele cu capacități spirituale. Liceele noastre din Ardeal trăiesc o viață de precare lipsuri, de emoționantă mizerie, au multe o poporație școlară subalimentată. Procentul copiilor dela sate e simțitor de redus. E sporit, în schimb procentul elementului urban și minoritar. În astfel de condiții crearea unei elite e imposibilă. Școala svârle pe piață elemente foarte disperate, cu educație neisprăvită, cu structura sufletească anarhizată. Dacă vechiul regat poate neutraliza, prin coeziunea structurii lui sociale, invaziunea unor astfel de elemente, pentru noi, pentru provincii, acestea pot deveni fatale.

Numai o școală bună, princiar înzestrată, cu neseceate fonduri de ajutorare a elementelor de valoare, ne poate da elita intelectuală. Această elită poate eși numai din adâncurile insondabile ale păturii țărănești. Aici trebuie să intervină statul cu bursele lui. Nu burse de pomană (de 8 și 16 lei rație zilnică), ci burse mari, de completă provădere a elevului. Nu fărimituri al cerșetori, ci darul întreg, neîmpărțit al unor ajutoare date cu mâna largă. Elevul trebuie să fie ferit de orice privațiuni. Numai în atmosfera caldă și fără preocupări a unei vieți tihnite se pot

desvolta nestânjinite valorile intelectuale ale unei societăți. Ardealul e o provincie ce trebuie recucerită. Pentru munca de cuceritori e lipsă de brațe vânoase, de inimi entuziasmate și de minți clare și nedeviate. Avem lipsă de o armată de cuceritori, condusă de o elită de eroi ai faptei. Ni-i va da oare ziua și școala de mâine?

* * *

La orașe facem progrese lente, mai mult de fațadă. Principalele ramuri ale economiei naționale, comerțul și industria, sunt aproape complet în mâna altor neamuri. Mă uit în orașul în care mă aflu. În piața principală abia sunt 4 comercianți români. Comerciantul român la orașe nu poate rezista concurenței comerciantului minoritar. Consumatorul minoritar sprijinește conștient pe al lui. Publicul nostru nu face la fel nici cu comercianții nici cu industriașii români.

Publicul crează și întreține comerțul și industria. Publicul nostru din orașele ardelen e prea sărac și prea puțin numeros spre a putea crea un comerț și o industrie românească. Se poate aceasta în puținele orașe cu veche poporație românească. În orașele mai mari, centre de viață minoritară, suntem economicește și astăzi aserviții stăpânitorilor de ieri. Nu poți întemeia ușor o viață nouă alături a unui popor c'o veche cultură proprie și cu însemnate resurse de bogăție.

Trebuia poate începută opera de cucerire a Ardealului. S'ar fi ajuns la alte rezultate, dacă am fi încercat să întemeiem o cultură specific românească în orașele cu poporație curat românească. Aici, în aceste centre modeste, să ne fi așezat noi stăpânirea noastră politică. Deci să fi întemeiat școli, cazărmi, instituții publice. Atunci banul nostru ar fi întărit. Clasele noastre sociale. Atunci am fi putut întemeia o cultură urbană specific românească, necontaminată prin contactul zilnic cu reprezentanții unei culturi dușmane și improprii sufletului nostru. Am întărit, în schimb, păturile sociale ale altor neamuri. Am consolidat economicește pe alții, neținând seamă de noi, uitând de cele mai elementare precepte ale conservării naționale.

Greșala acestei politici se poate verifica, bunăoară, cu Clujul. Sporul demografic al acestei capitale ne arată ce șubrede sunt bazele economice ale elementului românesc. Români are Clujul de astăzi 34.000 față aproape 70.000 minoritari. În 1910 avea aproape 8000. Dacă din cele 34.000 subtragem poporația flotantă (studenți, elevi, soldați) rămâne, ca locuitori stabili, abia 24.000. În aproape două decenii de dominație românească se poate oare să avem la Cluj numai un spor întreit? Se poate. Și e explicabil. Orașul absoarbe prin ramurile vieții economice pe cari le are, mai ales prin comerț și industrie. Clujul nu are însă un comerț și o industrie românească. De aceea elementului rural românesc nu i s'a putut găsi multe locuri de plasare la Cluj. Patronul minoritar lucra cu muncitori de ai lui. Numai constrâns aplică, și foarte redus, mâna de lucru românească.

Se pare că lupta noastră de instăpânire în Ardeal își are marile ei greșeli inițiale. Ne-am așezat în casa gata. Am crezut că o să-i dăm noi și suflet și bogăție. Dar n'a succed. O casă spre a fi a ta în întregime, trebuie s'o ridici tu din temelie. Acolo, în piatra din temelie, trebuie să se înfrățească sudoarea muncii cu sufletul ființii sale. Orice părticea rămasă din munca altora poate deveni un factor de dislocare, de distrugere.

Petru Suciu

Contribuții la mișcările sociale din România

— Doi precursori ai ideilor libertare: Hristo Botev și dr Petru Alexandrov —

Epoca dinaintea cu 60 de ani în Rusia, caracterizată prin marele avânt al ideilor sociale, a pregătit generații noi cari renunțau la cercurile lor de curteni și boieri și descindeau în popor. E epoca «proletariatului gânditor» cum obișnuia să spue marele critic rus Pisarev. Bine înțeles, mulți din premergătorii ideilor umane erau persecutați și nevoiți să plece din țara lor. Un asemenea caz avem în cumnatul scriitorului rus Korolenko, anume P. Alexandrov care ca emigrant vagabondează o perioadă de 10 ani în România și pe la 1878 se așează la Tulcea. Un altul, revoluționar enigmatic care fugea de puhoiul turcesc, era Hristo Botev, poet și luptător bulgar care a trăit la noi între anii 1867—1876. Legăturile dintre acești doi precursori ai ideilor sociale din România vor fi cercetate aci.

Toți biografi lui Botev, începând cu Zaharia Stoianov și Stoian Zaimov și sfârșind cu cercetătorii din zilele noastre, admit că în viața lui Hristo Botev dusă în România ca un fir roșu se marchează activitatea multor persoane enigmatice, printre cari unele au avut influență asupra lui, iar altele rămăneau uimite de figura măreață a poetului revoluționar. Amintirile unora dintre contemporanii lui Botev ne descoperă interesante date asupra vieții poetului: Chiar și în amintirile unor contemporani cari stau sub linia concepțiilor boteviste găsim informațiuni, dacă nu în totul drepte, — cel puțin bine îmbinate de romantism ca o consecință a cunoașterii vagi a fenomenelor istorice. Iată ce ne mărturisește un contemporan și concetățean al lui Botev, anume D. Fingov: «Acolo (în Rusia) Hristo Botev a găsit ocazia să se întâlnească cu socialiști și nihilști și să citească volume revoluționare, cari îi inspirau o ținută revoluționară... că deseori se dădea la scandaluri, încât șefii îl dădură afară din liceu și el a revenit la Calofer¹⁾ în 1868..., se aduna pe la cărciume cu oameni simpli și le propăvăduia socialism...²⁾. Această mărturie sinceră desminte știrile lansate de unii biografi, că Botev ar fi fost eliminat din liceul din Odessa, din cauza succesului prea slab³⁾ la învățătură și confirmă legăturile lui Botev cu revoluționarii și socialiștii ruși. Unii dintre biografi au mers până acolo încât explică eliminarea dela liceul din Odessa din cauza unui scandal (imaginar) într-o cafenea⁴⁾.

În viața lui Botev intervin persoane enigmatice, cari dădură de lucru biografilor săi. O persoană enigmatică e așa zisul *Ivan Ivanovici* revoluționar rus, despre care avem cele mai variate informațiuni, unele mai confuze de cât altele. Aci vom cerceta câteva din presupunerile existente: Zahari Stoianov primul biograf al lui Botev ne spune textual următoarele: «Nu știu cum a căzut la el (la Botev n. m.) un oarecare ucrainean *Ivanovici* fost ofițer⁵⁾. Iar St. Zaimov afirmă că Ivan Ivanovici a fost pseudonim, student și ofițer polonez și că adevăratul său nume⁶⁾ Botev nu l-a dat în vileag nimănui. Despre acest enigmatic personaj (Ivan Ivanovici) se povestește că într-o vacanță de vară a venit la Botev și împreună au

petrecut în anul 1870 într'un ostrov la Dunăre, între Ismail și Tulcea. Urmăreau cu atenție războiul franco-prusian de curând izbucnit, au făcut cunoștință cu pescar-necrasovieni¹⁾ și împreună cu ei au stat 9 luni, până la 10 Mai 1871, când Botev și Ivanovici o luară spre Brăila.

Zaimov e dispus să creadă că Ivan Ivanovici și enigmaticul Florescu sunt una și aceeași persoană. Despre acest Florescu ne spune că a luat parte pe baricadele Parisului în 1871²⁾, dar el nu e Ivan Ivanovici, ci un alt tovarăș enigmatic al lui Botev, de origină român, ai cărui descendenți și azi trăiesc într'un târgușor din Moldova. Chiar și Ivan Clinciarov vorbește de Florescu și Ivan Ivanovici ca despre două persoane diferite³⁾, iar sub influența unor circumstanțe pomenite de Florescu, Hristo Botev scrie faimoasa apologie a Comunei Parisului «Râsul ridicol»⁴⁾.

De altă parte avem mărturiile lui Moș Panicev⁵⁾ tipograf la București pe vremea lui Botev, care în notele sale la biografia lui de Zahari Stoianov, în dreptul cuvântului Ivan Ivanovici a scris: «Neceaev». Dar trecând imediat la amintirile lui Moș Panicev aflăm că între cărțile lui Botev se aflau edițiile rusești ale publicațiilor: «Poliarnaia zvezda», «Kolokol» (al lui Hertzen), Ogarev, Neceaev și mici subțiri coale de hârtie cu poezii, toate publicații cu caracter socialist și revoluționar.

Mai departe mărturisește: «... Era un *polonez*, frumos cu numele Grimardi de aceeași vârstă cu Botev la Ismail, Lipovenii îi spuneau Ivanovici. El avea de lucru cu lipovenii. Ivanovici dimpreună cu Botev mare rol jucau»⁶⁾.

Iar mai departe vorbind de o expropriație a lui Botev în tovarășia lui Grimardi Ivanovici-Florescu, ne vine să credem că prima notă a lui Moș Panicev, în sensul căreia Ivan Ivanovici e același faimos revoluționar rus Sergiu Neceaev, poate fi verosimilă numai pentru un timp determinat, pentru vremea când Neceaev se ascundea sub acest nume. Dar în afacerea dela Galați sub numele Florescu se ascundea cunoscutul revoluționar rus Nicolai Meledin și această afacere privește timpul anului 1872 luna Aprilie⁷⁾. Insuși profesorul Mihail Dimitrov admite că Sergiu Neceaev, Grimardi Florescu, (sau Florea Floreanu, așa cum îl întâlnim des) și Ivan Ivanovici sunt una și aceeași persoană⁸⁾. Presupunerea lui Gh. Bacalov, întemeiată pe convorbirea ce-a avut curând cu Nicolai Meledin, că acesta a trăit sub numele Florescu, ne dă de bănuț existența unui adevărat personaj, dar care a împrumutat numele său dimpreună cu actele de identi-

1) N. Naciov op. cit. p. 23—27.

2) Zahari Stoianov: op. cit. p. 161 sub linie.

3) Cf. Iv. Clinciarov: Hristo Botev p. 324—361.

4) Această apologie în traducerea noastră a apărut în «Șantier» Aprilie 1935 și completată cu partea omisă în numărul din Iulie 1935.

5) M. Dimitrov: Operele necunoscute ale lui Botev p. 141 Sofia 1924. (în bulgărește).

6) Mihail Dimitrov: op. cit. p. 145—146.

De remarcat: Unii îl consideră polonez, iar alții ucrainean sau rus.

7) Gh. Bacalov: Hristo Botev p. 38 Sofia 1934.

8) Mihail Dimitrov: Hristo Botev. p. 35 Sofia 1924.

Noi suntem de părere că sunt trei înși diferiți însă cari s'au servit de nume împrumutate cf. Hristo Botev și Socialiștii Români în «Șantier» 1 Aprilie 1935.

1) Calofer e orașul unde s'a născut Botev.

2) D. Fingov: Spomeni iz života mi (Amintiri din viața mea) p. 138, publicate în culegerea Kaloferska Drebja vol. I Sofia 1908.

3) N. Naciov: Hristo Botev p. 12 Sofia 1926.

4) St. Zaimov: Minaloto (Trecutul) p. 148 Sofia.

5) Zahari Stoianov: Hr. Botev p. 62—63 Sofia 1888.

6) St. Zaimov op. cit. p. 150.

tate multora dintre personagiile enigmatice căutate de poliția secretă rusă. Pe de altă parte noi am avut ocazia să dovedim că Sergiu Neceav, Ivan Ivanovici, Nicolai Meledin și Florescu nu sunt un singur personaj. Singurul Zahari Stoianov în ale sale «Note despre răscoalele bulgărești» vorbind despre persecuțiunile la cariera supusă emigrațiunea bulgară din România ¹⁾ de către ziarul ciocoesc «Patria» ²⁾ ne clarifică de ce Botev ascundea și nu comunica nimănui nimic despre enigmaticii săi tovarăși de luptă.

Cât de potrivite apar cuvintele răposatului profesor universitar despre biografia lui Botev, căzuți în eroarea unui patriotism necugetat: «(Ei) socotesc personajul lor drept un egzaltat, răzvrătit, aventurier — fără să vor ni-l prezintă (pe Botev n. m.), drept un hoț de rând, criminal ratat și pune în gardă intelectualitatea bulgară față de exemplul său periculos și contaminos» ³⁾. De alt fel n'ar fi fără interes dacă aș aminti aici cum a fost primită prima biografie despre Botev scrisă de Zahari Stoianov: și editată în 1888. Când acesta se prezintă Ministrului de Instrucție cu lucrarea sa, ministrul îi spune: Oare noi nu știm ce vagabond era el?» (Botev). Dar Zahari Stoianov din considerațiuni patriotarde a trecut sub tăcere multe lucruri știute de el numai și numai ca opera sa despre Botev să servească generației tinere. Zahari Stoianov a făcut Bulgăriei patriotarde serviciul ursului. Această convorbire din considerațiuni lesne de înțeles e dată sub formă dulceagă de către Eugen Volcov socialist revoluționar rus, care și astăzi trăiește la Moscova, în lucrarea sa capitală, Hristo Botev» (pag. 284) editată de Academia Bulgară ⁴⁾.

Dealtfel profesorul Boian Penev cade în aceeași greșală. Singur Botev în scrierile sale spune: «Sunt capabil de toate dar nu de minciună și lașitate».

Răposatul profesor acuză pe Botev de «furturi, asasinat și falsificație de monede» taxându-l de «naționalist internaționalist» ⁵⁾. După cum vom vedea că și eroul acestei drame, Ivan Ivanovici, resp. dr. Petru Alexandrov, la rândul său va fi acuzat de falsificația monedelor în timpul regimului reacționar, regim de pomină cunoscut în Dobrogea sub prefectoratul poetului Ioan Nenitescu care deplângea pe Românii din Turcia Europeană, dar care n'a lăsat liniștit nicio clipă pemărinimosul dr. Petru.

Personagiile enigmatice cari se înșiră în viața lui Botev, sunt adevărații săi prieteni și tovarăși, «frați de suferință» urmăriți de regimuri reacționare și cari găseau ospitalitate în Țara Românească. În viața lui Botev am indentificat personaje de talia temutului revoluționar rus Sergiu Neceav, Nicolai Meledin, dr. N. Zubeu Codreanu, dr. N. Russel-Rudzilovski ⁶⁾, Dobrogeanu Gherea, Zamfir Arbore, și eroul acestei lucrări — dr. Petru Alexandrov care a trăit sub numele Ivan Ivanovici. În viața lui Botev mai au rol nume ca Nicu Georgescu, Alexandru Șapcenco, Alexandru Glavca sau Nicolai Meledin sau Florescu (aceștia trei din urmă într'un anumit timp sunt una și aceeași persoană), Piotrowschi și mulți alți cunoscuți și necunoscuți cari au romanizat

viața poetului revoluționar. Insuș Eugen Volcov în cartea sa despre Botev, vorbind despre enigmaticul tovarăș al lui Botev, emite părerea, că e posibil ca sub numele Ivan Ivanovici să fi trăit un oarecare Ivan Ivanovici Feodorov, silit să fugă din Rusia din cauza înregimentării sale ca adept al unei secte, iar fiul său dr. Ivan Todorov — continuă Volcov — și azi trăiește la Varna. Iar a doua părere a lui Volcov, că sub numele Ivan Ivanovici ar fi trăit dr. Petru Alexandrov, bacunist rus, un răzvrătit care își ascundea un timp îndelungat după emigrarea sa din Rusia, adevăratul său nume, și locuia în delta Dunării la Lipoveni, așa cum trăesc adevărații pescari ¹⁾.

Trebue să notez că înainte de a fi luat cunoștință de informația lui Volcov, care pentru mine era necunoscută, am avut o convorbire la București cu răposatul revoluționar bacunist Zamfir Arbore și întrebându-l dacă nu crede că venerabilul socialist-bacunist dr. Petru Alexandrov dela Tulcea, n'ar fi fost în legături cu emigranții bulgari din România și în special cu Hristu Botev, fără ca să mă fi gândit să-l întreb sub ce nume trecea, mai ales când știam să nici unul dintre biografii lui Botev nu amintea de numele d-rului Petru.

Zamfir Arbore m-a comunicat că Botev a cunoscut pe d-rul Petru Alexandrov. După ce am cetit, mult timp după aceea informațiile lui Eugen Volcov, m'am adresat prea bunului și serviabilului profesor dr. Paraschiv Stoianov dela Universitatea din Sofia ²⁾ care într'o scrisoare scrisă în românește răspunde la un chestionar al meu cu privire la legăturile dintre Botev și socialiștii români și în special despre d-rul Petru.

Scrisoarea e cu data 5 Iulie 1935 și d-rul P. Stoianov emite părerea că d-rul Petru Alexandrov ar fi trăit sub numele Piotrowski sau Alexandru Șapcenco.

În punctul 2 al scrisorii la întrebarea mea dacă Zamfir Arbore nu i-a amintit și lui că d-rul Petru Alexandrov a cunoscut pe Botev, noi avem o confirmare despre ce am aflat dela Arbore, înainte de a fi cetit notele lui Eugen Volcov. Iată ce-mi scrie venerabilul profesor: «Da, Botev s'ar fi văzut și poate trăit la dr. Petru, cum îmi spunea Arbore».

Singurul fapt relatat de biografia lui Botev că în luna Mai 1871 Sergiu Neceav trece sub numele Ivan Ivanovici, iar în iarna aceluiaș an are numele de Florescu, iar mai departe sub acest nume (adică sub numele Florescu) trăiește Nicolai Meledin, confirmă părerea noastră că Ivan Ivanovici, Grimaldi Florescu, și Sergiu Neceav ³⁾

1) Eugen Volcov: Hristo Botev, p. 183 Sofia 1929--30.

2) Dr. Paraschiv Stoianov actualul profesor la universitatea din Sofia e unul dintre cei mai de seamă socialiști români care a făcut socialism încă ca elev în clasa IV la liceul «Sava» din București. În această privință a se vedea relatările mele cu privire la legăturile Botev—Gherea și ale d-lui C. Săteanu în «Șantier» din Mai, Iunie, Iulie 1935. Între altele iată ce-mi scrie vizionarul dela Sofia: «...Am început a-mi scrie memoriile mele: «Ce-am tras și pățit», de oarece și anarhismul și socialismul meu încep dela București din clasa IV... sub influența lui Const. Popescu».

3) Sergiu Ghenadieviici Neceav născut în 20 Septembrie 1847 în comuna Ivanovo, orașul Ivanovo — Vosnesensk de azi.

Este figura cea mai mărețată în mișcarea revoluționară din Rusia și unul din cei mai apropiați oameni ai lui Bacunin. Când pe la mijlocul lunii August 1869 Neceav părăsește Elveția, vine în România și aici este în tovarășia lui Botev. Cu ajutorul revoluționarilor bulgari din România, cu cari Neceav avea legături sub nume străin, ajutat de Liuben Karavelov, care îi dă un pașaport turcesc, la 3 Septembrie 1869 se află la Moscova.

Neceav duce o adevărată viață de revoluționar. În jurul lui s'au creiat legende. Moare în vârstă de 35 ani la 21 Noiembrie 1882 în închisoarea Petropavlovsk. O reabilitare istorică foarte elogiasă îi face Alexandru Gamarov în volumul său: «Vsporah O Neceave» (Cazul Neceav) editat la Moscova în anul 1926.

1) Zahari Stoianov: Zapiski pobălgarskite vāstania p. 69 și sub linie Sofia 1927.

2) Ziarul «Patria» care apărea la București în limbile bulgară și română era organul bulgarilor ciocoii dela București cu averi mari și în ziar susțineau ideile panslaviste. Era susținut de consulul rus de la București. Redactorii acestui ziar erau socotiți drept coade de topor ale Rusiei țariste.

3) Boian Penev: Hristo Botev p. 81 Sofia 1926.

4) Eugen Volcov: Hristo Botev p. 22 Coful 1929. În nenumărate articole Eugen Volcov corectează multe lacune, omise de Academia Bulgară. Volcov a trăit ca emigrant în Bulgaria izgonit de țarismul rus.

5) Boian Penev: op. cit. pag. 88.

6) Amănunte în lucrarea noastră publicată în revista «Azi» No. 2.

sunt trei personaje diferite, existente, după cum am amintit mai sus. Sub numele de Florescu trăiau multe personaje enigmatice.

Dacă pentru Sergiu Neceae, Nicolai Meledin, dr. Russel, Dobrogeanu Gherea, Zamfir Arbore, Zubcu Codreanu, s'au putut da relații într-o măsură oarecare destul de precisă, enigmaticul Ivan Ivanovici continua să preocupe pe toți cercetătorii adevărului istoric.

Primul biograf al lui Botev, — Zahari Stoianov — vorbind de Ivan Ivanovici și Grimaldi Florescu, ca despre două personaje diferite, fără ca să-i confunde, ne dă să înțelegem că în fiecare mișcare a enigmaticului Ivan Ivanovici, noi întrezărim figura măreață a d-rului Petru, așa cum era cunoscut la noi în țară. Stoianov, ne afirmă categoric că Ivan Ivanovici era un pseudonim. Descrierile lui Z. Stoianov și N. Naciov despre Ivan Ivanovici coincid cu manifestările din viața d-rului Petru. Singura știre relatată de noi după spusele lui Arbore, și confirmată de prof. dr. P. Stoianov, că Botev a locuit la dr. Petru, și l-a cunoscut, vorbește că enigmaticul Ivan Ivanovici și prea bunul dr. Petru Alexandrov a căror viață e la fel dusă într'un mediu egal, dovedesc că sunt una și aceeași persoană.

Din relațiile ce vom da mai jos despre viața d-rului Petru Alexandrov se va vedea că vor fi confirmate notele relatate de biografii lui Botev privitor la viața lui Ivan Ivanovici.

Dintre orașele din România, Iași adăpostea pe cei mai numeroși emigranți din Rusia. De aci ei împânzeau acțiunea lor subversivă și năvăleau prin celelalte orașe din țară. Spionajul rusesc urmărea cu atenție pe fiecare emigrant în parte. Pe de altă parte emigranții socialiști, anarhiști, poporanisti sau nihilisti cari își găsiseră un adăpost în România, intraseră în legătură cu toate cercurile subversive fie ale polonezilor, fie ale bulgarilor, fie acelea ale răzvrătiților români, precum și cu muncitorii străini cari lucrau la întreprinderile românești.

Lipovenii și necrasovienii din Delta Dunării erau punctul de atracție pentru revoluționarii ruși. Socialiștii ruși trimiteau literatură specială lui moș Panicov la București cu destinație pentru lipovenii din Delta Dunării. Cercul socialist rus dela Geneva își propusese ca program înființarea unor nuclee revoluționare printre lipovenii din Delta Dunării cu scopul ca aceste nuclee să devină avangarda revoluției ruse. În acest scop a fost delegat Dobrogeanu Gherea ca să meargă la lipovenii din Dobrogea turcă încă în 1875 și să înceapă primele lucrări.

În acel timp și până la Războiul Independenței prin satele de pescari activa enigmaticul Ivan Ivanovici, respective, d-rul Petru Alexandrov care avea de aface cu lipovenii, ocupându-se în același timp cu pescuitul și fiind de mare folos lipovenilor, în primul rând ajutându-i fie la lucrul din toate zilele, fie vindecându-i ca medic ce era. Curând mărinimia și bunătatea lui se răspândi în întreaga regiune și devine cel mai popular om printre lipoveni. De remarcat e că răzvrătitul — bacunist — dr. Petru în tot timpul până la 1878 se ascundea prin comunele de pescari din Delta Dunării. După Războiul Ruso-Turc când României îi revine Dobrogea Veche, d-rul Petru se stabilește la Tulcea ca medic. Ce a silit pe enigmaticul revoluționar să se ascunde în Delta în tovărășia lui Botev cu care făureau planuri pentru o prefacere socială, asta poate s'o știe numai acela care era în apropierea lor.

De ce enigmaticul revoluționar, medic de profesiune, a trăit în neajunsuri, întreținându-se din pescuit și mili-

tând dimpreună cu Botev? Marele ideal căruia slujeau toți oamenii conștienți din lumea aceea, le era ținta lor. Pentru acest ideal ei se lipseau de tot ce le era drag, devenind pionierii societății viitoare, pentru acest ideal Botev pornește cu vaporul «Radetzki» fără ca să se îngrijească de fericirea sa proprie de familie, pe care nu-o înștiințează unde pleacă. Cât de bine a prins această dragoste nemărginită pentru un ideal sfânt marele poet revoluționar ungur Alexandru Petöfi eroul zilelor din anul 1848, în exclamația sa:

«Dragoste și libertate eu
[vreau pe pământ
Pentru dragoste viața mi-aș da
Iar pentru libertate
Și dragostea mi-aș da!»

Ăsta-i Hristo Botev, aceștia sunt luptătorii cinstiți pentru libertate și dreptate, tot așa e și enigmaticul revoluționar — vizionarul dela Tulcea.

În timpul când dr. Petru Alexandrov trăia prin comunele de pescari din Delta Dunării, orașul Tulcea era punctul cel mai de seamă de unde revoluționarii ruși trimiteau literatura lor socialistă din Geneva și Londra pentru Rusia. În acel timp la Tulcea exista o agenție a lui Herten¹⁾, care avea ca scop să trimeată în Rusia nu numai publicația «Kolokol» (Clopotul) editată de Herten, ci și toate publicațiile iredentiste ce apăreau în străinătate editate de emigranți socialiști ruși, ca «Obștina» (Comuna) «Robotnic» (Muncitorul) sau «Narodnoe Dielo» (Ațiunea poporului) etc.

În această direcție până la 1865 a lucrat foarte mult emigrantul rus Kelsiev, iar în tot timpul până la 1868 cel mai de seamă dintre pionierii revoluției apare revoluționarul bulgar Liuben Karavelov supranumit Mazzini al Balcanilor. Grație lui Karavelov tineretul progresist rus a putut să guste scrierile lui Herten din străinătate. Agenția Secțiunii a III a poliției secrete ruse descoperă canalul d'abia în 1868.

După ce Dobrogea devine provincie românească în Tulcea se așează mulți revoluționari ruși și moldoveni fugiți de urgia rusească. Între aceștia vom aminti pe d-rul Petru Alexandrov și dr. Victor Crășescu-Basarabeanu, cunoscutul nuvelist. După ce dr. Petru se așează la Tulcea, prin intermediul unor prieteni depune examenul de liberă exercitare a funcțiunii de medic, examen dat în limba rusă având ca interpret pe Zamfir Arbore. De observat că dr. Petru nu cunoștea p'atunci limba română, cea ce ne dă să înțelegem că faimosul Florescu care a luat parte pe baricadele Parisului în 1871 nu poate fi Ivan Ivanovici, dar poate să se admită că acesta s'a servit cu actele de identitate ale lui Florescu așa cum s'au servit și revoluționarii ruși Sergiu Neceae și Nicolai Meledin cari nu cunoșteau limba română.

Insistăm asupra faptului relatat de unii biografi ai lui Botev că atât viața lui dusă împreună cu Ivan Ivanovici fie în Delta Dunării, cât și acțiunea desfășurată în perioada brăilo-gălățeană, Botev avea ca scop înființarea unei societăți socialisto-revoluționare din elementele răzvrătite ale emigrației bulgare. Să mai amintim că unii din biografii lui Botev au distrus foarte multe

1) Alexandru Herten mare revoluționar socialist poporanist al Rusiei. Născut la Moscova în anul 1812, mort în anul 1870. Cartea lui «Cto vinovat?» (Cine-i vinovat) dimpreună cu «Ce-i de făcut?» a lui Cernisevski și «Proletariatul cugetător» a lui Pisarev e considerată ca abe-ul socialismului romantic din Rusia. Herten a fost figura cea mai măreață în istoria Rusiei. E considerat ca părintele ideilor libertare.

materiale referitoare la acțiunea subversivă a lui Botev. În schimb Gh. Bacalov a putut găsi la Moscova un «Simbol al Comunei bulgare» după raportul Consulului rus de la Galați care urmărea cu atenție activitatea revoluționarilor bulgari. Simbolul datează din anul 1871 Aprilie 20, scris de Botev și este primul document socialist care se răspândește în foi volante printre emigranții bulgari. Iată și textul celui simbol¹⁾:

«Cred în forța unitară și comună a gîntei umane pe univers ca să creieze binele, și în așezarea unitară comunistă a societății, care întărește inimile și sufletele tuturor oamenilor pentru reușita și triumful comunismului prin revoluție și în patria unitară și indivizibilă a tuturor oamenilor și stăpânirea comună peste toate bunurile.

Mărturisesc comunismul unitar și clar văzător, îndreptătorul defectelor societății.

Aștept deșteptarea popoarelor și viitoarea orinduire comunistă în întreaga lume».

Désigur de la această concepție cu elemente bacuniste așa cum o mărturisea și d-rul Petru până la 1875 când Botev devine un adept bine luminat al socialismului științific, Botev a evoluat prin etape pline de romantism. Dar indiferent ce sens pune Botev în Simbolul său, el e mai aproape de proletariet decât ceilalți ași ai ideilor libertare. Botev are o atitudine socialistă în problemele ce tratează prin ziarele sale editate în România. Botev ca și Gherea, ca și d-rul Petru, n'au venit socialiști din Rusia, ci au devenit atari în România²⁾. «Capitalul» lui Marx care apare în rusește de abia în 1872 n'a fost la îndemîna lor decât după aceea dată. În schimb ei au venit din Rusia ca niște răzvrătiți, oameni cari purtau în inimile sale ura împotriva țarismului și dragostea nețărmuită pentru poporul de jos.

Romantismul în viața revoluționară rusă a excelat în timpul când revoluționarii deveneau adevărați eroi ai lui Cernisevski. În această ordine de idei s'a lansat chemarea «Mergeți între popor», tineri și tinere părăseau universitățile și porneau prin satele mușicilor pregătindu-i pentru ziua cea mare, ziua răsplății. Atât Botev cât și d-rul Petru erau adepții tocmai ai acestui socialism romantic creiat în laboratorul vieții și realității ruse. Dragostea nețărmurită revoluționarii arătau obijduiților de prefutindeni. Dealtfel în acea epocă plină de romantism d'abia Bacunin evoluia dela concepția slavă la un socialism bazat pe lupta de clasă, iar Karl Marx atunci turna în formele socialismului științific fenomenele caracteristice timpului. În articolele pe cari Marx³⁾ le publică între anii 1853—1855 în New York Tribune, asupra problemei orientale, admite dreptul de liberare a popoarelor orientale de sub Turci, însă el considera Turcia ca un cadavru care n'are puterea de a asimila acele națiuni. Atât Bacunin care considera slavismul ca punct de reper cât și Marx cu germanismul său, în privința popoarelor din Balcani, au cotit tot spre stînga până când au pus bazele fundamentale ale socialismului științific, însă socialismul romantic era ideea călăuzitoare a tuturor. Singur d-r Petru mărturisea un socialism bacunist, în care elementele de omenie și de inimă predomină. Curînd devine cel mai popular medic din județul Tulcea. Prin ținuta sa extrem de umană d-rul Petru a subliniat că nu e numai un medic care știe să lecuiască pe cei bolnavi, dar știe să spună cuvinte de îmbărbătare tuturor necăjiților și obijduiților ori unde s'ar afla ei. Zi și noapte în casa doc-

torului veneau suferinzi și chinuiți cari găseau o adevărată alinare a durerilor fizice și morale; cei ce aveau posibilitate mai lăsată câte un ban iar cei ce erau lipsiți de mijloace nu numai că nu plăteau nimic dar bunul doctor le strecura discret câte un ban, așa că în d-rul Petru cei suferinzi găseau un adevărat ocrotitor. D-l Const. Graur ne face tabloul d-rului Petru comparându-l cu un medic naiv din Praga care s'a făcut cunoscut prin bunătatea sa¹⁾. În zilele noastre de goană după bunuri materiale, sau cum s'ar putea defini cu o terminologie mai recentă de materialism feroce, și noi am cunoscut un medic foarte uman și naiv...

D-rul Petru care s'a făcut cunoscut prin bunătatea sa servește de prototip al idealismului uman. Jertfire de sine, dragoste nemărginită pentru obijduiți, iată figura adevărată a vizionarului dela Tulcea. D-l I. C. Atanasie istoricul socialismului generos, ca fost prefect al județului Tulcea a avut posibilitatea să cunoască de aproape pe venerabilul doctor și ni-l descrie astfel: «De o statură înaltă, foarte înaltă — pe cei mai înalți dintre noi el ne domina cel puțin cu o înălțime de cap — cu o structură fizică și morală desăvârșită, d-rul Petru nu a știut ce este boala, nici ce este oboseala. Deși socialist convins, d-rul Petru nu activa în direcțiunea aceasta în Tulcea, decât cel mult ca sfătuitor teoretic»²⁾.

Ciudat sună viața romanțată a doctorului vizionar, așa cum fragmentar ni-o povestesc d-nii I. C. Atanasie și Const. Graur. Casa d-rului Petru niciodată nu se închidea pentru vizitatori. «Era acasă sau lipsea de acasă, ușa lui nu era niciodată încuiată. Orice trecător pe dinaintea ei, putea intra, găsea în antreu pe o masă un imens samovar cu apă fierbînd în permanență, un ceainic cu esența gata și o cutie cu zahăr. Omul intra, își prepara ceaiul, îl bea și pleca mai departe. O menajeră bătrână purta grijă de toate»³⁾.

D-rul Petru înainte de a veni în Delta Dunării a dus o viață zbuciumată în Rusia țaristă. Nihilist, răzvrătit, adept al lui Mihail Bacunin, pentru activitatea sa revoluționară și subversivă a îndurat zile de groază în ghețarul Siberiei dimpreună cu sora sa care mai târziu deveni soție a genialului scriitor rus Vladimir Korolenko.

Cât de dujos exclamă poetul nostru Vasile Alexandri la tabloul groaznic al Siberiei:

«Ah! câți martiri pentr-un cuvânt
Un dor de libertate,
Cu zile mers-au la mormînt
Prin răzbunări turbate!
Câți au format grozavul șir,
Pohodul la Sybir».

Și în acest «grozav șir» s'au perindat mulțimile proletare dimpreună cu sfetnicii lor necrînd nici pe prea bunul doctor Petru, nici pe inimoasa soră, nici chiar pe figura măreață a scriitorului Korolenko, care într-o formă admirabilă ne redă ororile săvârșite de țarismul rus. Ca titlu de document al acestor sălbăticiii Korolenko ne redă șirul de asasinat, schingiuri, deportări în frumoasa descriere «Lucru obișnuit».

Viața plictisitoare în Siberia se scurgea agale, iar dorul de libertate chinua sufletele fratelui și sorei căzuți în martiraj. Luminșurile de cari ne vorbește Korolenko tentau pe toți deportații. «Totuși... totuși lumina e în

1) Gh. Bacalov: op. cit. p. 39—40.

2) Această teză o vom trata amănunțit în «S. de M.», când ne vom ocupa de «C. Dobrogeanu Gherea în Rusia».

3) Cf. P. Andrei: Sociologia Revoluției.

1) Const. Graur: «A murit un om cumplit de naiv» «Adevărul» 5 Aug. 1930 reprodus sub linie de «I. C. Atanasie»: «Mișcarea Socialistă» p. 226—227 București 1932. E vorba de doctorul Carl Bayer devenit proverbial și anecdotic prin viața sa umană.

2) I. C. Atanasie op. cit. p. 227.

3) I. C. Atanasie op. cit. p. 226.

față...» Spre această lumină dătătoare de viață porni d-rul Petru dimpreună cu sora sa. Fugind de urgia țaristă d-rul Petru vine în delta Dunării, iar marele revoluționar Hristo Botev nu putea să identifice pe enigmaticul Ivan Ivanovici în fața nimănui, mai ales când știa că mafia ciocoiească — ciorbagiască grupată în jurul ziarului «Patria» dela București denunța pe orice enigmatic tovarăș al lui Botev reprezentantului diplomatic la București al Rusiei țariste. În această privință e explicabilă tactica lui Botev de a nu mărturisi în fața nimănui legăturile lui cu persoane iredentiste, iar în vederile sale era așa de prevăzător încât pe cei mulți îi vizita acasă, așa cum e cazul cu Nicolae Zubcu Codreanu care pe timpul lui Botev, urma școala de medicină dela București. Nu numai în timpul lui Botev d-rul Petru era căutat de poliția rusească, ci și în timpul când Tulcea după războiul independenței devine oraș românesc; agenții Secțiunii a III a spionajului țarist nu-l lăsau în pace, precum nu lăsau în pace pe nici un adversar al țarismului.

Știut este că rușii aveau o agentură diplomatică la Tulcea. În timpul d-rului Petru agent a fost un oarecare Celibidache. Acest spion al Rusiei țariste în timpul când Cahul era în stăpânire românească fusese ales ca deputat român în parlament și ca parlamentar a ținut cele mai patriotice discursuri. Ei bine acest patriot naționalist român deveni mai târziu spionul Rusiei în solda secțiunii a III-a. În ziarul socialist «Lumea Nouă» cu data 4 Iulie 1895 e inserată o corespondență din Tulcea privitor la spionajul rusesc¹⁾. Procurorul dimpreună cu un grup de polițiști fac o descindere în casa d-rului Petru sub învinuirea că ar fi fost împotriva țarismului rusesc. Prima percheziție sfârșește cu ridicarea unei broșuri despre Siberia, o gazetă rusească și câteva scrisori.

Toate acestea se petrec din ordinul consulului rus Celibidache, patriotul român de odinioară. Ală dată d-rul Petru a fost învinuit că fabrică dinamită. A treia oară că falsifică monede. Românul renegat Celibidache știa foarte bine că socialiștii emigrați în România nu lucrează împotriva țarei românești. Totuși ca să prindă acuzațiile se înscenau calomnii privind viața particulară a celor urmăriți.

D-rul Petru n'a fost lăsat în pace nici în timpul administrației naționaliste când ca prefect al județului Tulcea vine poetul Ioan Nenițescu. Acesta, care a apărut cu multă căldură pe Românii din Turcia Europeană în acest scop în 1895 editând și o lucrare foarte voluminoasă¹⁾, nu s'a sfiit, ci și dânsul a continuat terorizarea și pisarea morală a d-rului Petru care devenise proverbial prin bănătatea sa. Și omul care a cunoscut ororile Siberiei,

persecuțiile poliției țariste, neajunsurile în delta Dunării, urmărit pentru ideile sale pretutindeni, omul care n'a greșit niciodată, spre ironia soartei a fost învinuit că e spion al Rusiei țariste, al acelei Rusii pe care toți revoluționarii o condamnau la moarte. Ei bine, primii cari au dat semnalul de luptă împotriva Rusiei țariste au fost tocmai acești socialiști emigrați în România. Chiar și ziarul iredentist «Basarabia» pe care îl edita d-rul N. Russel-Sudzilovski însemna o epocă în acțiunea anti-țaristă din România.

Persecuțiunile sistematice împiedecau pe d-rul Petru să-și cumpere cărți de specialitate.

Cunoscute sunt trucurile poliției care nu se sfia ca și în miezul nopții să-l deștepte pentru percheziție. Nici volumele cu operele lui Shakespeare n'au fost cruțate, însuș marele scriitor englez fiind taxat ca «famos nihilist rus». Singurul Vladimir Korolenko care vizita pe d-rul Petru făcea mult haz cu împrejurările comice la care se expuneau autoritățile, însă d-rului nu-i era de glumă. D-l Atanasiu poveștește cum s'a făcut reabilitarea d-rului Petru. Trebuia iarăși să intervină persoane marcante ca Hajdeu, Gherea, Arbore, Frunză, Stere, V. Kogălniceanu, Victor Crătescu, C. Istrati ș. a. ca să se pună capăt pisării morale.

Cu venirea ca prefect la Tulcea a d-lui Atanasiu sfârșesc și persecuțiile. Până la sfârșitul vieții sale d-rul Petru a păstrat legăturile de prietenie cu toți socialiștii pe care i-a cunoscut fie în Rusia, fie în Țară. Cât a trăit spre regretul tuturor, nu s'a găsit vre'unul care să-i ceară informații despre vechea mișcare a socialiștilor ruși emigrați în România și despre legăturile lor cu socialiștii bulgari sau români. Cine știe dacă ar fi putut liber să vorbească, mai ales când știm cât de mult a suferit.

Totuși legăturile Botev — Alexandrov cari datau de multă vreme își au importanța lor istorică. Aceste legături ne descoperă o viață zbuciumată, plină de fapte mărețe, demne de admirat. Nici soarta lui Botev n'a fost mai cruțată. Căutând să armonizeze ideea cu fapta, credincios al idealului său înalt uman și social, pornește cu o ceată împotriva unui vast imperiu. Într'adevăr socialismul lui Botev e un socialism romantic pus în slujba obijduiților de pretutindeni. Nu degeaba un fost combatant revoluționar — tovarăș al lui Botev — devenit factor în principatul bulgar, la întrebarea ce-i s'a pus «Ce ar fi devenit Botev în Bulgaria liberă? — a răspuns cu încredere în sine: «L-am fi spânzurat!».

A murit săracul de glonțul barbariei asiatice, o moarte așa cum el a dorit-o în luptă pentru dreptate și libertate mulțumindu-se cu mica recompensă:

«Să zică cândva poporul:
Muri săracul pentru dreptate,
Pentru dreptate și libertate!»

Vasile Christu

1) cf. I. C. Atanasiu op. cit. p. 208—210.

1) Ioan Nenițescu: Dela Românii din Turcia Europeană.

LIBERTATEA PRESEI

— Câteva principii —

«Liberté, liberté, tu n'auras rien à craindre»

«D'un prince qui fut prisonnier»

(„L'aiglon”)

Ca fiul Vulturului prizonier al lui *Metternich*, ca un rege prizonier al demagogiei, poporul suveran care veacuri a fost prizonierul despotismului, nu poate sugruma *Libertatea*.

Numai că, din nenorocire, acest cuvânt, pe lângă tăria granitului și rezonanța aramei, mai are și fluiditatea focului, perfidia undei, elasticitatea gazului.

«Gândește ca mine sau mori!» nu este oare o veche față a Libertății?

Formula «Libertate, Egalitate și Frăție» a născut o religie. Dar ca ori ce mistică, a luat idealul drept realitate, ca Egiptienii cari, uitând divinitatea, se închinau boului însuși, ceeace, până la urmă, i-a îndobitocit — și le-a distrus frumoasa lor civilizație.

Orbirea libertarilor a fost atât de mare, încât termenii formulei au suferit o profundă revoluție în valoarea și în raportul lor. Când Umaniștii Renașterii, veacul al XVIII și Francmasoneria speculativă și-au împrumutat principiile lor Revoluției, ca să facă din ele «Declarația drepturilor omului», a fost o fatală neînțelegere pe cuvinte, de unde izvorăsc, în mare parte, calamitățile de astăzi.

Marea revoluție franceză proclamând drepturile omului, nu s'a gândit la *homo sapiens*, idealul Umanismului, ci la *omul* pur și simplu.

Umanismul, martirizat pe rug, cucerise libertatea pentru omul care aspiră la înțelepciune; dar Revoluția confiscă această libertate pentru toată mulțimea, pentru omul care cere pâine, aspirând la îmbuibare.

Umanismul însă, în naivitatea lui filosofică, a continuat să patroneze Revoluția, amăgit de cuvântul *Fraternitate*, introdus în formula sfântă. Umaniștii, conștiințioși profesioniști și închinători ai exprimării exacte, au văzut că acest cuvânt, *frăție*, este un frâu decisiv al celorlalte două — și au rămas liniștiți, împăcați și giranți ai Revoluției. Pentru ei frăția, este frăția cea plină de înțeles și de urmări grele, *frăția creștină*. Ei și-au zis: libertatea nu va putea să mai fie abuzivă, căci ar jigni pe a vecinului care este proclamat «frate»; iar egalitatea între frați este concesiune reciprocă și erarhie...

Însă fanaticii militanți ai Revoluției franceze, pentru cari cuvintele nu erau decât, sunete, cu mai multă sau mai puțină valoare hipnotică, n'au adoptat «Fraternitatea» decât în scop demagogic.

Rezultatul a fost că «Libertatea și Egalitatea» au rămas revendicare fără frâu, putând beneficia în chip monstruos de cea mai mare elasticitate a cuvintelor ce o exprimă.

Pentru răstălmăcirea acestei formule de nobilă obârșie umanistă, avem la noi o elocventă dovadă ce, desigur, va ajunge să fie citată în cărțile de istorie politică ale lumii întregi. Un sincer democrat, om deosebit de inteligent, dar din nenorocire tardiv autodidact, care deci, măcar nici prin cultură personală, nu poate beneficia de tradiția umanistă, domnul Mihalache, a suprimat «Fraternitatea» din formulă, crezând, sincer, că ea n'are nici un rost și

mândrindu-se, probabil, cu această sinceritate. D-sa, în numele partidului său, adică întrucât-va în numele democrației române, a spus la 8 Februarie 1934:

«*Democrația trebuie să cuprindă Libertatea, Egalitatea și Controlul înlocuind Fraternitatea*».

Și totuși...

Legiunea de cugetători umaniști, toți intelectualii democrați, cărturari și filosofi, spun tocmai contrariul și anume:

«*Democrația este numai Fraternitate, adică o mistică de îndumnezeire a omului — atât; restul, nu-i cu putință*» (Fraza este a unui mare scriitor democrat Francez *Riou*)

Suprimarea Fraternității din formula Democrației este condamnarea regimului democratic, prin renunțarea la idealismul care îl justifică. Mai este și o profanare.

*

În numele Fraternității dar, toate libertățile trebuie să fie limitate — chiar și libertatea presei. Aceasta însă, revendică o volnicie absolută; poveste veche și universală. Și este revendicarea cea mai izbită; lucru foarte explicabil prin situația lor în alcătuirile statului, a celor interesați să o susțină.

Ziariștii au exploatat cu mare iscusință o confuzie, pe care tot ei au provocat-o. Au convins lumea că libertatea cugetării și a ei exprimare, este unul și același lucru cu libertatea presei. Iată de pildă un argument, mereu întrebuințat și care mereu prinde, la noi, ca și aiurea. Reproduc după ziare: (Dimineața, 21. XI. 936) «În 1644 *Milton* spune: Am vizitat pe ilustrul *Galileu*, prizonier al Inchiiziției pentru a fi cugetat în ale astronomiei altfel decât un cenzor franciscan. Libertatea este hrana spiritelor ea luminează gândirea ca lumina cerului».

Numai că, după câte știm despre poetul secretar al lui *Cromwell*, putem afirma că n'ar fi priceput libertatea presei moderne. Nu, nu, slobozenia pe care o cereau umaniștii, nu-i aceea pe care o cer astăzi ziarele.

Ceeace trebuie să se bucure de o volnicie, într'adevăr riguros absolută, este propăvăduirea ideilor; nu însă și scrisul care dărmă ori înalță oameni în câmpul valorilor materiale și al demagogiei politice,

Când este dovedit că omenirea n'a propășit decât prin idei, mereu altele, când astăzi cugetători geniali, văzând că din lipsă de pricepere civilizația pierde, propun încercarea de-a se forța dezvoltarea inteligenței în laborator, cum se forțează creșterea oaselor întârziate, a mai stăvili încă libera exprimare a cugetării, ar fi cea mai mare crimă.

Dar, încă odată, libertatea presei este cu totul altceva. Pentru ca libertatea cugetării să poată fi absolută, este cu atât mai mult necesar, ca societatea să nu fie tiranizată de otrava demagogiei.

Legea presei trebuie să salveze, cu orice preț, două interese superioare și anume: Să facă cu neputință defaimarea și să înfrâneze toate felurile de propagandă

agresivă. Progresul are nevoie de libertate totală pentru idei; dar se poate lipsi de propăvăduirea lor violentă și tiranică, pentru interesul superior ca nu cumva pe această porțiță: «libertate absolută ideilor!», să se mai strecoare și libertatea absolută a demagogiei ori anarhia.

Pentru problema defaimării, nici n'ar trebui lege nouă. Anglia nu are legi mai severe pentru presă decât noi, și totuși defaimările sunt rare. Ar ajunge o magistratură deasupra nevoilor personale și tribuale descongestionate. Și încă ceva, care nu se poate crea prin legi: demnitate cetățenească. Nu prin legi se poate schimba sufletul cetățeanului care zice: nu-i nimic, el mă injură pe mine, eu pe el, și lăptoasa demagogie merge înainte.

Pentru campaniile deșantate și pentru sugestiile otrăvitoare, ar trebui să avem stavilă un minister al propagandei (dar superior condus), care să aibă rezervat (cu plată) în toate ziarele o zecime din întinderea lor. În chipul acesta, cetățeanul care nu cetește de cât otrava partidului său și care se tâmpește în strânsoarea câtorva idei odată pentru totdeauna primite, va avea — *silit* — sub ochi și părerea celuilalt clopot.

O pildă din alt domeniu, dar elocventă. Se știe că mulți și-au ruinat sănătatea îndopându-se cu medicamente impuse prin savantă reclamă. Ei bine, este grabnic și imperios necesar, ca statul să silească ziarele să publice alături de hipnotica repetire a reclamei, și un permanent indemn: «Nu luați doctorii fără avisul medicului; e primejdie de moarte!»

Tot așa statul e dator să-și apere înfăptuirile împotriva criticii permanente și fără obiectivitate.

Sistemul zecimei silite l'am propus de mult, pentru că, la noi, nimeni nu citește ziarul guvernului; iar din această pricină, miniștrii sunt nevoiți să cumpere, ori să șantajeze, ziarele așa zise independente.

În această ordine de idei, a luminării cetățenilor, ar mai fi de ridicat nivelul cultural al ziaristului. Este axiomă că ziaristul trebuie să fie *cult* și să aibă *talent*. Pe viitor, directorii de ziare să nu mai fie liberi să-și caute *talentele* de cari au nevoie, de cât printre candidații ce vor poseda diplome universitare. După cum cel care poate vindeca boli prin hipnoză, nu-i liber să-și practice arta decât dacă are și o diplomă de medic, tot așa cel înzestrat cu talentul hipnotic de a convinge prin elocvența lui, să aibă *diploma culturii*, ceea ce este o garanție, sau măcar o prezumție legitimă, că are conștiința disciplinată, mintea luminată și sufletul cumplit prin binefăcătoarea deprindere de a șovăi în fața problemelor.

Să nu se vie cu pilda unor ziariști superiori, de aici și de aiurea, oameni de formație autodidactă. Pentru unul de aceștia, zece mediocri, ori și mai rău!...

Dar, legiuitorii, ca și intransigenții, principilor, să ia aminte la învățătura străveche:

— Înțeleptule, ai dat legi perfecte cetății?

— Nu; i-am dat numai pe acelea de cari avea nevoie și pe cari le va putea răbda.

D. V. Barnoschi

PAVEL VASICI

(1806 — 1881)

D. Emil Pocrean din Timișoara, a ținut la începutul acestei luni, o foarte interesantă conferință, la Reșița, în cadrul Cazinoului U. D. R. Subiectul pe care și l'a ales a fost viața și opera marelui și merituosului Pavel Vasici, pe nedrept dat uitării.

Pavel Vasici după ce absolvă liceul, la 1825, cu nota «prematurus» își face studiile universitare la Seghedin, apoi la facultățile de medicină din Budapesta și Viena. La 1832 îl găsim stabilit ca medic în Timișoara, ca maitârziu să devină medic șef al metropolei bănățene.

Activitatea lui se desfășoară atât în domeniul științei cât și în cel național și cultural. Fiind încă student publică «*Antropologia*», prima carte de acest fel apărută în limba română până la acea dată. Tot el traduce după germanul Hufeland «*Macroviotica*». De remarcat că această carte nu este o simplă traducere, contribuția personală a lui Vasici fiind apreciabilă.

La 1846, Paul Vasici publică un nou volum sub titlul «*Nepuțința și a ei totală vindecare*».

La 1852 guvernul îl numește consilier pentru școlile ortodoxe cu sediul la Sibiu, unde devine unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai Mitropolitului Andrei Șaguna, cu care pune bazele «*Astreii*».

La 1869 Pavel Vasici este ales membru în secția științifică a Academiei Române. Foarte mulți dintre noi vor fi uitați că Pavel Vasici a depus alături de G. Barițiu o importantă contribuție la fondarea «*Gazetei Transilvaniei*», «*Foii pentru minte, inimă și literatură*», colaborând totodată și la «*Telegraful Român*».

În cimitirul din Timișoara — Elisabetin, vizitatorul va putea găsi o cruce uitată și modestă cu această inscripție: «Aici odihnește Pavel Vasici, consilier cesaro-crăesc, pentru școlile ortodoxe, director de carantină și merituos luptător pentru neam, biserică și știința medicală».

Dar Pavel Vasici n'a fost numai un om de știință și de cultură. El a mai fost și un caracter desăvârșit. Dovadă și testamentul lăsat după moartea sa întâmplată la 3 Iulie 1881. Iată ce găsim în acel testament:

1. Să fiu înmormântat fără ceremonie:

2. Sărac m'am născut, sărac mor:

3. Leafa deabia mi-a ajuns să-mi cresc copii și să-mi țin caracterul:

4. Poftind tuturor amicilor mei și națiunii mele prosperitate și progres, mor liniștit căci, cât s'a putut cere dela un individ ca mine, în sfera sa, mi-am făcut datoria.

Munca multilaterală și temeinică depusă de Pavel Vasici în slujba neamului, bisericii și științei cât și modestia și caracterul său integru vor servi ca exemplu de urmat al generației de azi și celor viitoare ale țării în general și Banatului în special. Cât privește osteneala d-lui Pocrean de a fi prezentat publicului bănățean viața și opera lui Pavel Vasici, cu competența pe care i-o dă d-sale atât frumoasa pregătire științifică pe care o are cât și înțelegerea mare pentru cultul figurilor proeminente ale provinciei în cadrul căreia activează ca bun român și strălucit intelectual, nu ne rămâne decât să-l felicităm și dăm pildă celor cari, prea mult absorbiți de sine uită că în special în vremea noastră menirea unui intelectual este nu numai de a înmagazina pentru sine ci de a da lumini și altora.

Despre Petru Lupulov nu se hotărăște nimeni să vorbească? Ce fac tinerii profesori de limba română dela școlile secundare bănățene? Ce subiecte își aleg pentru tezele de licență sau doctorat? «*Suflet nou*» din Comloș, «*Reșița*», «*Luceafărul*» și «*fruncea*» au epuizat subiectele cu caracter local?

Liviu Jurchescu

Un sat istoric depe granița arădană

— Introducere la un glosar al Șumandului —

Am început acum vreo câțiva ani să adun cuvinte vechi pe care le auziam din gura bătrânilor dela Șimand¹⁾.

Pe urmă am adăugat la ele și altele, pe care le folosesc atât bătrânii, cât și tinerii. Iar mai nou am pus alături de cuvintele scrise mai înainte și pe cele aduse de femeile din alte sate, măritate aici. În glosarul ce urmează mai încolo, am specificat aceasta, acolo unde cuvântul este folosit numai de ele încă, sau și de copiii lor. Pentru că peste câțiva ani (natural peste vreo câteva zeci de ani), copiii acestora au să-l facă introdus în vocabularul comunei. Pentru că pare curios că după nouă-zece ani de zile după măritiş, nevestele nu au uitat câte un cuvânt specific satului natal. Așa este cuvântul *dricală*, pe care-l auzi spus de gura vre-unei neveste de origină din Cinte, ș. a. m. d.). Sunt apoi și alte cuvinte, care au început să dispară. Am specificat și aceasta în două-trei locuri în vocabular. Cred că între ele este vrednic de amintit vorba: ce-rè? care are de totului alt înțeles decât s'ar crede; însemnează: ce? Cuvântul l-am auzit dela o bătrână.

La tineri nu mai găsești astfel de vorbe. De oarece tinerii îi iau în răs pe bătrâni, când îi aud spunând câte o vorbă veche, pe care ei, aproape nici n'o mai înțeleg. Ba mai mult: introduc în vorbirea sătenilor cuvinte noi, pe care le aduc din armată, sau dela oraș și pe care bătrânii, de multe ori, nu le pot pronunța nici în ruptul capului.

În loc să spună, de exemplu, *transport*, ori *transportare*, zic *ștampor* sau *ștramporare*. Ba, unul a folosit cuvântul «gromofon» odată, în loc de agronom.

Aceste fapte m'au făcut să adun la un loc vorbele auzite la Șumand. Pentru că peste câteva zeci de ani vocabularul are să fie mult schimbat. Se schimbă acum, după contactul pronunțat, nu ca în vremea de dinaintea războiului — în «vremea dă pace», cum zic șumândanii — al satului cu orașul, fie prin militărie (să se ia în considerare faptul că înainte făceau armată numai cei prinși cu orcanul și mai apoi numai cei bine desvoldați, oamenii spun că îi puteai număra pe degete), fie prin serviciul făcut la oraș: ca sergenți de stradă, ceferiști, comercianți, târgași chiar; de când au fost luate moșiile, prin expropriere, dela nemeșii unguri.

1) Aceasta este numirea oficială. Oamenii îi zic și azi, cum au învățat unii dela alții: Șumand. Tot așa este cunoscut și în cântecele populare:

Dela-Arad pân' la Șumand
Numa' doi cai am furat...

Mi se pare interesant faptul că în colecția de poezii populare a lui Mihai Eminescu, îl găsim sub numele de Șimand:

Pă drumul Șimandului
Paște calul Iancului...

Imi vine să cred totuși, că s'a transcris cuvântul căutat anume de pe hartă. Deoarece Șumandul a fost și este cunoscut de toți aceia ce au umblat pe aici sub numele acesta.

Pe o cazanie dela biserica ortodoxă e scris: «Tuturor căror le vine a citi pe această Sf. Păcuenie, eu popa Gligorie dela Șumandu drept credincios din florinii adunați dela feciori pentru ei s'a cum-părat, plătindu-se în mâna popii Gligorie».

Așezarea Șumandului

Șumandul e situat pe șoseaua Arad-Oradea, fiind a treia comună dela Arad spre Oradea. De asemenea trece prin el și calea ferată ce leagă orașele pomenite.

Pe șoseaua Arad-Oradea se face o comunicație intensă. Șumândanii, fiind vorba aci despre ei, merg pe această șosea cu trăsurile încărcate cu saci de grâu și cu păsări de curte mai ales, la Arad, ori la piața ce se ține Marțea la Chișineu (oficial: Chișineu-Criș). Tot aici duce și calea ferată, care până pe la jumătatea deceniului trecut; dela Pădureni, o comună lipită de Chișineu, o lua spre graniță, până la Otlaca (oficial îi spune: Grăniceri, iar la Pădureni, numele oficial oamenii îi spun: Hărdăiji). Dela jumătatea deceniului trecut, s'a construit această cale ferată, începând dela Nădab și trecând prin Chișineu, până la Ciurmeghi, unde începe linia veche și unde se bifurcă spre Holod-Beiuș-Vaşcău și spre Oradea.

Comunicația cu trenul în spre regiunea moștească se face astfel: cu trenul Arad-Oradea până la Sântana, iar de aci cu trenul Arad-Brad.

Pe șosea se mai poate face comunicație și înspre graniță: pe șoseaua Arad-Oradea până la Chișineu, iar de aci pe șoseaua ce duce la Otlaca, prin Socodor și prin Siclău, ori pe cea care duce spre Jula. Spre Socodor e încă un drum de țară, nepietruit însă. Tot așa înspre Siclău. Un alt drum de țară, pietruit, duce spre Sânt-Martin, comună nemțească fruntașă, ca să se întindă apoi spre Macea și mai departe spre Curtici, punct de vamă.

Un alt drum de țară duce înspre Cumnăuș (oficial: Comlăuș), comună lipită de Sânt'-Ana. Spre Sânt'-Ana merge o șosea, care începe dela Curtici și trece peste șoseaua Arad-Oradea. Se poate merge la Sânt'-Ana prin Cumnăuș, ori pe șoseaua ce duce la Arad, până ajungi pe ea la încrucișarea șoselei Curtici-Sânt'-Ana. Un drum de țară duce înspre Vârșand. Mai este un drum de țară, care duce spre Cinte, iar de aci înspre Zărând. Drumul acesta e nepietruit. Dacă vrei să mergi pe drum de piatră, mergi pe șosea până la Nădab, iar de aci pe o altă șosea, spre Cinte.

Șumandul face parte din plasa Sânt'-Ana. Înainte era în plasa Chișineu. (Chișineul este o comună mai mult românească, iar Sânt'-Ana o comună șvăbească).

La răsărit de Șumand este satul Cinte și Vârșand, înspre miază-zi satul Comlăuș și Sânt'-Ana, la apus Sânt-Martin și Siclău, la miază-noapte Socodor, iar între miază-noapte și răsărit Nădabul.

Intinderea, atât a comunei cât și a hotarului, e mare. Hotarul Șumandului se întinde între ale Nădabului, Hărdăiului, Cinteului, Vârșandului, Zimandului (oficial Gheorghe Pop de Băsești), a Macei, Sânt-Mărtinului, Siclăului și Socodorului.

Descrierea comunei

Șumandul este împărțit, depela sfârșitul secolului trecut, în două, din punct de vedere administrativ: în Șumandul de sus și în Șumandul de jos. Șumandul de sus este situat în spre Nădab, iar Șumandul de jos înspre Zimand

Călătorului ce vine cu trenul, ori cu mașina, din ori care parte a județului, ajungând în hotarul comunei, i se prezintă o priveliște încântătoare: îi apar înaintea, ca o pădure, salcâmi, ce se ridică peste sat, și printre ei, ici-colo, câte un plop, ce își ridică ramurile mult mai în sus, ori se vede întreg, nefiind împrejmuț de salcâmi. Tot așa se văd trei biserici, ale căror acoperișuri strălucesc, vara, în bătaia soarelui: biserica ortodoxă, biserica gr. catolică și biserica romano-catolică. Apropiindu-te tot mai mult de comună, încep să apară, printre salcâmi, pereții albi ai caselor.

Odată intrat în Șumand, dai de ulițe largi, pline de iarbă unele, ori de nălbă albă, pe unde pasc găștele, rațele și porcii, imăș în jurul satului nefiind.

Casele îți spun că ai intrat într-o comună destul de bogată: arare întâlnești case slabe, «din bătrâni».

Șumandul se prezintă mai bine în a doua parte a lui: în Șumandul de jos, unde sunt străinii, care au case ce se apropie, ca înfățișare, de cele din suburbiile orașelor. Tot aici sunt și cele mai multe școli și oficialitățile cele mai multe. Șumandul are 3 școli: românească, ungurească și nemțească. Școli românești sunt atât în Șumandul de sus, cât și în cel de jos. În Șumandul de sus, s'a deschis anul trecut o școală încăpătoare, igienică, cu trei clase, a căror înfățișare se apropie de a claselor ce le găsești la școlile dela oraș. În Șumandul de jos sunt două școli românești, una ungurească și una nemțească.

Școala din Șumandul de sus este așezată pe șoseaua Arad-Oradea, în apropierea casei parohiale ortodoxe, într'un colț de stradă, vis-à-vis de casa comunală și de locuința notarului. Școlile românești din Șumandul de jos, școli vechi, sunt așezate — una pe brațul ce se desparte din șoseaua Arad-Oradea și care ar putea fi socotită ca o continuare a șoselei Curtici-Șumand, care dă în șoseaua Arad-Oradea în Șumandul de jos, iar alta pe o stradă ce dă tot în șoseaua Arad-Oradea. Școala ungurească e așezată într-o piațetă din fața primăriei, iar cea a bisericii rom. cat., a nemților, pe o stradă, în dosul bisericii rom. catolice.

Bisericile sunt așezate astfel: cea ortodoxă în piața din Șumandul de sus, cea gr. catolică în vecinătatea ei, într'un colț al străzii ce dă în drumul ce duce la Șiclău, având lângă ea și casa parohială, iar cea romano-catolică în piața din Șumandul de jos.

Cred că este vrednic de pomenit tot aci că înainte vreme era și o sinagogă în Șumandul de jos, așezată mai în sus de școala românească pomenită în al doilea rând, și din care nu a mai rămas nici urme.

Pe la începutul secolului trecut începea să se dărâme, familii de jidani nemaigăsindu-se în Șumand într'un număr așa de mare ca mai înainte (azi mai sunt două familii, înrudite și acestea) și nemai rămânând din amintirea evreilor de mai demult de aici, care făceau pe atunci comerț destul de intens la Șumand, decât cimitirul cu monumente pline de mușchi și cu morminte dărăpănate, pe care vezi săpat însă: dr., dr...., ceea ce însemnează că la Șumand și-au găsit adăpost jidani cu carte.

Primăriile din Șumand sunt astfel așezate: cea din Șumandul de sus pe șoseaua Arad-Oradea, în vecinătatea școlii, iar cea din Șumandul de jos pe aceeași șosea, în piațeta cu școala ungurească.

Tot în Șumandul de jos sunt jandarmeria, poșta și gara și tot aici și medicul de circumscripție și farmacia, moara Șumandului și cele mai multe prăvălii.

În Șumandul de sus sunt: trei crâșme mari, și patru prăvălii mixte.

În Șumandul de jos sunt: șase crâșme (socotite împreună cu ele și casinourile) și opt prăvălii (socotind și pe cea din Șumandul nou (o parte din comună, făcută acum).

Tot în Șumandul de jos sunt cei mai mulți tâmplari, care fac totodată negoț cu lemne, negustori de cereale și vite și alți meseriași: bărbieri, pantofari, croitori, etc.

Șumandul de sus are, în plus, și o arenă de foot-ball, în piața cu biserica ortodoxă.

Toponimie

Comuna este veche de tot. Ea a fost pe vremuri altfel așezată decât azi. Noi ne mărginim să arătăm toponimia ei mai nouă.

În Șumandul de sus sunt: Șumăndelul, o parte dinspre Nădab și Cinteț, cum îl numesc bătrânii.

O vale largă, azi secătuită de apă, și care dă în Criș (oficial: Canalul Morilor), ce curge prin hotarele comunelor dela răsărit și miază-noapte, desparte Șumandul de sus de cel de jos: e Veljul. Veljul dă, în drum, de *Poduț*, un loc mai ridicat, pe șoseaua Arad-Oradea, unde este o prăvălie mică. În drum lasă, la stânga (mergând în sensul cursului) *Bităuanii* și *Dâmbul Bărării* (care își are istoricul lui, după cum vom vedea).

Din Șumandul de jos cred vrednic de pomenit la *Cal Alb* (abatorul). După aceste puncte te îndreaptă șumăndanii în diferite părți. Mai folosesc apoi ca puncte de reper *gropile* (locurile din marginea comunei de unde scot pământ și nisip și în care se scaldă vara caii și porcii): în Șumandul de sus, pe drumul ce merge spre Șiclău, iar în Șumandul de jos pe șosea, lângă *Cal Alb*; *mormințele* (cimitirurile): în Șumandul de sus lângă *gropi* și pe Velj, iar în Șumandul de jos pe drumul ce duce la Cumnăuș, și cele jidovești mai sus de *Cal Alb*, între Șumandul de jos și Șumandul nou (inceput acum pe locurile de casă expropriate).

În hotarul comunei avem: *Râtul*, *Pădurita de lângă Rât* (acum dispărută; era din salcâmi, plină de cuiburi de ciori); *Trihanturi*, punctul de despărțire, reprezentat prin 3 ridicături, dintre Șumand, Nădab și Socodor. (E credința în popor că dacă pui un fluer de lemn la miezul nopții aici și îl lași 7 zile, timp în care cântă «necuratul» cu el, peste 7 zile, când mergi să-l iai, dacă îl pui la gură, cântă singur și minunat. Fiind credința că aici stă «necuratul», oamenii nu se suie pe Trihanturi); *Pusta lu' Măndăloaie*; *Pusta lu' Stupari Mihai*; *Pusta lu' Birău* (fostul primar); *Topila* (— —, un canal secătuit azi de apă); *Pusta dăla Aleteni* (cu secșăile); *Ieruga*; *Sân-Crai* (unde înainte a fost un sat cu același nume. Și azi dacă sapi în aceste părți, dai de resturi de farfurii și de pietre ca și în *Pusta lu' Stupari Mihai*); *Pusta lu' Grofu* (de cele două părți ale șoselei Șumand-Curtici) azi expropriată); *Grădina lu' Grofu* (între morminți, gropi, șoseaua Șumand-Curtici și Bităuani); *Sitiul* (— —, locul unde pasc vitele); *Budirul*; etc.

Ocupația și bogăția comunei

Șumandul fiind o comună de șes, e natural ca șumăndanii să se ocupe, în primul rând, cu cultivarea cerealelor și cu vânzarea produselor.

În hotarul Șumandului dai peste semănături de grâu, porumb (acestea sunt preferate), orz, ovăs (bicău îi zic șumăndanii), trifoiu, sfeclă, tutun, cânepă.

Celelalte semănături: zarzavaturi și cartofi, se samănă în grădini.

Mai ales de-un timp încoace oamenii încep să se ocupe intens de cultivarea tutunului.

Nu este stradă pe care să nu găsești table dela C. A. M.

Dar ocupația de căpetenie rămâne, totuși, cultivarea grâului și a porumbului, care trebuie pentru hrana casei și-a animalelor de pe lângă casă (cai, vaci, oi, porci și păsări de curte). Porumbul se samănă azi numai pentru vite. Doar pe vremea Ungariei se folosea mămăliga, în loc de pâine. Azi, după expropriere, ajung câteva jugăre de pământ ca să îndestulească o casă de cinci inși cu pâine, un an de zile; ba mai rămâne și pentru vândut. Pâinea, când mersul vremii e bun, e de calitate superioară și îndestulătoare.

Ceva din trecutul comunei

Șumandul apare în istoria Aradului de pe la începutul secolului al 12-lea, sub numele de **Apàs**, adică Apos (sat cu apă multă, sat jos). De fapt unele locuri, mai ales în jurul Veljului, pe care era situat vechiul Șumand, sunt destul de joase.

Dela întemeiere, comuna e românească. Doar mai pe urmă au venit aici streinii, dintre care avem astăzi destui: nemți și unguri mai ales și puțini jidovi (două familii).

Istoricul Dâmbului Bărării

În piața din Șumandul de sus, lângă biserica ortodoxă există o movilă: Dâmbul Bărării.

Movila aceasta își are istoricul ei. Pe locul acesta¹⁾ a fost înainte vreme o cetate ungurească. Ungurii au căutat să maghiarizeze satul prin armată. Mai apoi a fost mutată această armată de aici și, cetatea fiind părăsită, au fost trimiși în locul soldaților călugări ungurești, pentru ca să facă ei ceea ce nu putuseră face soldații: maghiarizarea satului. Astfel s'a făcut la Șumand o mănăstire de călugări romano-catolici.

În același timp se ținea la Șumand un târg mare, la care veniau târgași până de prin părțile maramureșene. La un târg, hoții au furat și au spart tot târgul. A fost chemată contra lor armata turcească ce era la Chișineu. Atunci au murit mulți târgași, mulți hoți și mulți soldați.

Din târgul dela Șumand s'a ales o nimica toată, lunei fiindu-i frică să-l mai viziteze, iar hoții, ce se adăpostiseră în vechea cetate și mănăstire, au părăsit clădirea. Urmași au avut totuși, la Șumand și pe mai departe, până pela jumătea secolului trecut. Sunt pomeniți și în cântecele populare.

Din clădirea în care s'au adăpostit pe rând: soldații, călugării și hoții, azi au rămas urmele. Pe locul unde au fost pereții, iarba nu mai crește nici acuma și sunt părți unde, când plouă, apa spălând pământul, ies la suprafață nu numai pietre, ci și oase de oameni.

E păcat că primăria Șumandului de sus a găsit de cuviință, să ia din pământul de aici, el fiind amestecat cu piatră, și să transporte în locurile joase din sat, în loc să facă cereri să se cerceteze, cu precizie, din partea oamenilor de știință, ce a fost aici, cum s'au desfășurat vremurile și să se facă săpături arheologice.

1) Informațiile le am dintr-o scriere a martirului C. Leucuța, rămasă la biserica ortodoxă din Șumand.

De multe ori, din cauza supraproducției, prețul co-boară simțitor.

Prețul cel mai scăzut al grâului este, natural, îndată după seceriș. Atunci, aproape două luni de zile, oamenii nu fac alta decât treeră («calcă»). Mașinele urue în jurul satului din zori și până'n noapte și pe urmă, când termină în câmp, intră în sat și treeră stocurile făcute în curți. Mai ales în vremea din urmă a 'nceput treeratul acasă. Precizez că și înainte, când «călcătul» se făcea cu caii, se făceau stocurile tot în curte.

La Șumand sunt oameni și mai bogați și mai săraci. Cei mai bogați sunt în Șumandul de jos, unde mulți dintre ei au pământuri până la 100—150 de jugăre, cu conac.

Oamenii săraci lucrează la cei bogați, ori părăsesc comuna, pentru așa numitul exod rural, găsind la oraș ocupații diferite.

Episcopii dela Șumand

Alătura de Dâmbul Bărării mai există și azi o casă veche, în care și-a instalat un german crâșma. În această casă au locuit înainte vreme doi episcopi ortodocși.

Biserica ortodoxă din Șumand își are vechimea ei. A existat înainte de 1815, când a ars și s'au pierdut aproape toate documentele sale. Totuși se știe că la Șumand au trăit cei doi episcopi, din hărțile rămase. În curtea bisericii ei a fost îngropată familia episcopului Putnik, care a locuit în casa de mai sus.

La 1790 s'a stabilit aici Dimitrie Putnik cu soția sa Maria de Szaplankai, care a avut pe Iosif, ce a devenit administrator al vlădiciei Aradului și vlădică al Probatului¹⁾, rămânând să păstorească dela Șumand. La 1828 a trecut la episcopia Timișorii, ca vlădică al acesteia. Peste doi ani, la 1830 s'a întors la Șumand, bolnav și a și murit aici.

În matricolele depe atunci ale bisericii găsim:

«Robul lui Dumnezeu Iosif Putnik, episcop al Timișului, locuitor în Timișoara, ispoveditu-și-a mai înainte păcatele Sale înaintea preotului Dimitrie Hotăran, parohialnic al sfintei biserici cu hramul Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul, care se află în Șumand, și s'a cuminecat cu sfintele taine, au reposat în luna Nov.; ziua 4, anul 1830, ziua și anul cel mai sus și s'au îngropat în pământ în luna și ziua ceea ce s'au pus sub anul în mijlocul bisericii din Timișoara».

Corpul neînsuflețit al episcopului a fost dus la Timișoara și îngropat.

Din familia episcopului Putnik a fost îngropată la Șumand, în curtea bisericii ortodoxe, cum se poate citi pe un monument de aici, Ana, soția lui I. Palik Ucerni și Maria, mama episcopului, etc.:

«Stai călătorule! Aici odihnesc bunătatea, frumusețea și îndurarea a genului femeiesc, prea iubita Ana, soția lui Palik Ucerni, domn în Fűrölök, maica fiilor Ioan și Alexandru în floarea anilor, numărând 32 primăveri, fiica Marii soaței lui Dimitrie de Putnik născută Szaplankai de Tivodari, muma în toată Europa cunoscutului și prea iubitului Iosif, episcop de Timișoara și-a haroicescului ofițer Pavel. Pusu-s'au la anul 1832, 29 Mai în orașelul Șumand, în anul când Maria de Putnik a reposat».

Un alt episcop care a locuit la Șumand, e fostul arhimandrit al mănăstirii Bezdinului, Nestor Ioanovici, venit aici după plecarea lui Putnik la Timișoara, și mort

1) Izvoarele tot dela Leucuța.

peste un an dela stabilire. In cronicile bisericii se poate citi: «Servu lui Dumnezeu Nestor Ioanovici și episcopu Ienopolei și Hălmaului ispoveditu-și-a mai întâi păcatele sale și îngropatu-s'a prin arhimandritul Bodrogului împreună cu o ceată preotească din mai multe orașe și din Arad. Și s'a cuminecat cu Sfintele Taine, reposând în anul cel mai sus (1830, n. m.) și s'a îngropat în pământ în ziua și anul 1830, în luna Februarie, ziua 12 în biserica Aradului românească sub amvon».

Martirii Șumandului

Biserica ortodoxă dela Șumand a îngropat nu numai episcopi, ci și martiri, dintre care pomenim pe Cornel Popescu, preot și pe Cornel Leucuța, capelan.

Banțele de bolșevici care au făcut revoluția din 1918/19, îi înscriseseră pe ei și pe preotul Ioan Turdean, azi protopop în Săsari, pe lista neagră.

Într-o noapte frumoasă de primăvară, cu aier răcoros și cu lună, au bătut la ferestrele caselor celor doi martiri, chemându-i afară, fără să le spună ce vor. Ieșind din casă, au fost luați de bolșevici și duși pe drumul de țară înspre Socodor. Preotul Cornel Popescu a fost dus pe strada care dă în drumul de țară al Socodorului, iar capelanul Cornel Leucuța pe o stradă paralelă cu aceasta, mai înspre Nădab, aceea pe care era situată casa lui.

Câinii băteau la sgomotul surd făcut de bolșevici. Dar nimeni nu știa ce se întâmpla într'adevăr. Doar dimineața au aflat credincioșii despre păstorii lor.

La marginea comunei s'au întâlnit cele două grupuri de bolșevici, care îi duceau pe martiri. De aci au mers împreună până la podul de peste Canalul Morilor, care se afla în hotarul Socodorului. Pe pod cei doi preoți au fost schingiuiți îngrozitor și omoriți. Apoi au fost legate pietre mari de ei și astfel bolșevicii i-au aruncat în canal. Au fost găsiți mai apoi, și pe locul unde au fost schingiuiți, s'a ridicat un monument. E păcat însă că acest monument nu mai este îngrijit cum ar trebui. De aici au fost duși și îngropați împreună, în curtea bisericii. Pe crucea lor e scris:

«In acest loc adihnesc preoții Cornel Popescu, născut la 6/18 Februarie 1886 și Cornel Leucuța, născut la 1/13 Aprilie 1889, chinuți și uciși de banțele bolșevice maghiare în săptămâna Sfintelor Patimi din anul mântuirii 1919 și așezați în acest sfânt locaș de odihnă în ziua de 10/23 Mai 1919.

Prin sângele vărsat de martiri pentru neam și lege s'a pregătit marele praznic al învierii neamului românesc

și înfăptuirea prin suferinți și jertfe a României Mari. De gloria netrecătoare a celor ce s'au jertfit, V'ați învrednicit și voi viteji ostași ai idealului național și luminați administratori ai tainelor Dumnezeiești. Impreună cu Hristos ați pățimit și murit și împreună cu El veți și trăi și împărați în veci.

Familiiile și credincioșii»

Credințe rămase din bătrâni

Șumândanii își au credințele lor, pe care le-au învățat de mici dela părinți și care trec moștenire la urmași. Credințele acestea sunt multe, firește, pe care le găsești și în alte sate, dacă nu sub aceeași formă, puțin mai schimbate. Totuși, crezându-le destul de originale, dau câteva dintre ele:

«Întorcerea depe drum acasă, când ai uitat ceva, însemnează nenoroc».

«Când îți iese cu plin înainte, însemnează bine».

«Când să beștește cănele cu tine, dacă te sui pe el, nu mai crești».

«Nici dacă trece peste tine» (când ești culcat jos).

«Să nu umbli cu un picior dăscult, că moare mă-ta».

«Când să inmoaie sarea, vine ploaie».

«Tot așa și clisa» (Slănina).

«Panjini (funigei) mulți pă hotară, toamnă lungă».

«Cearcăne la lună, ploaie».

«Când cântă cocoșu la ușe sau în obloc (fereastră). vin goști (musafiri)».

«Să nu omori broasca, că nu dospește pita (pâinea)».

«Să nu treci păstă gunoiul măturat».

«Dacă te bate cu mătura, nu te mai însori».

«Dacă să sparje cocotoare (oglină), nu te mai însori 7 ani».

«Dacă mânci ori bei apă pă obloc (dată pe fereastră) turbi (turbezi)».

«Când îți țânie urechea, te pomeneste cineva».

«Când te mănăcă palma dreaptă, capeți bătaie».

«Când te mănăcă (mănăcă) palma stângă capeți bani».

«Dacă te joci cu focu', te piși în pat».

P. S. Studiul de față este introducerea unei lucrări mai vaste asupra «Graiiului românesc dela Șumand (jud. Arad)» care cuprinde un vocabular de aproape 3000 cuvinte, rare și specifice comunei și regiunii, însoțite de expresii tipice românești, ori împrumutate dela nemți și unguri; precum și observări asupra sintaxei și morfologiei graiiului șumândănesc; obiceiuri la nașteri, nunți și înmormântări; jocuri și a. m. d.

Manuscrisul este gata pentru tipar.

Gheorghe Tolan

SCULPTURA LUI BORGO-PRUND

Un gen sculptural cu totul original în plastica noastră, ne prezintă în sala Mozart sculptorul Borgo-Prund.

Sculptura lui Borgo-Prund e o încercare neo-primitivă cu o factură arhaică, armonizată totuși cu spiritul de înțelegere al privitorului din veacul nostru.

Mulți au încercat să pună în valoare comoara de bogăție artistică, care dealungul vremurilor de bejenie n'a putut să se cristalizeze decât în icoane și în încreștările după prisma caselor.

Amatorul de artă plastică e însă un orășean rafinat, care dacă poate aprecia arta trecutului pământean nu poate să admită o răsturnare a concepțiilor sale de viață.

De aci, s'au tras însă concluzii exclusiviste, ceea ce a făcut ca în special sculptura să piardă orice legătură cu un trecut artistic, care dacă n'a fost bogat, a fost plin de o sensibilitate uimitoare.

Originalitatea și meritul lui Borgo-Prund e tocmai acela de a fi știut să imbie tradiția cu puterea noastră de comuniune.

Principala preocupare a lui Borgo-Prund este de a lega sculptura de arhitectură, adică (după expresia lui B. P.) «de a o pune la locul ei inițial». El ar vrea să facă din sculptură iarăși un element necesar și util.

Majoritatea sculpturilor ce ne prezintă în expoziția dela Mozart sunt destinate împodobirii.

Așa de pildă, Borgo-Prund ne prezintă un torso în lemn, constituind un pilastru, un delfin pentru o fântână de interior, relieful murale smălțuite, etc.

Borgo-Prund este convins că arhitectura modernă se pretează de minune realizărilor sculpturale.

El afirmă că peste câțiva ani, când planurile mari ale construcțiilor moderne vor deveni afumate și urâte, se va vedea că sculptura aplicată — ca și în alte vremuri — rămâne un fericit component al ansamblului arhitectonic.

Ion Gredu

SEXTIL PUȘCARIU

Profesorii și studenții Universității din capitala Ardealului au închinat o zi de praznic distinsului lor coleg și maestru, cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani.

Intr'o atmosferă senină și de înaltă reculegere, a fost elogiata linia sobră până la clasicism a vieții distinsului nostru savant -- viață plină de rod pentru națiunea sa.

A fost un binemeritat omagiu, adus de știința românească unuia din cei mai iluștri pioneri ai ei.

Încă din tinerețe, după terminarea studiilor universitare la Viena, Sextil Pușcariu și-a închinat toată puterea de muncă Universității. În 1904, ca docent pentru filologia romanică în Viena, a întemeiat primul seminar de limba română. Dela 1906—1918, ca profesor de limba și literatura română la Universitatea din Cernăuți, la catedra lui I. G. Sbiera, a dezvoltat o rodnică și intensă activitate culturală.

După îmbelșugatul popas dela Cernăuți, s'a grăbit, după unire, să împrumute tinerei Universități a Daciei Superioare tot prestigiul său.

Este cunoscută scrupulositatea, competența și demnitatea cu care și-a îndeplinit rolul de președinte al comisiei interuniversitare, căruia îi fusese încredințată, în vara anului 1919, misiunea de-a lua măsurile necesare, pentruca noua «Alma Mater» să-și poată deschide porțile în primele zile ale lui Noembrie, spre a împărtăși pâinea științei, studenților însetați de lumina culturii românești.

Apoi, prezența d-sale, ca rector, în fruntea acestei Universități, tocmai în acea vreme de neîncredere în forțele noastre creatoare, a fost o revelație și a constituit o puternică cheazășie pentru bunul mers al acestei instituțiuni culturale. Cu tactul pedagogic, deosebit de fin, care-i ilustrează toate manifestările din timpul celui dintâiu rectorat și cu marele său dar de organizator, Sextil Pușcariu a reușit să îndrumeze Universitatea Clujeană pe calea plină de creații de mai târziu, spulberând orice prognostic pesimist.

De atunci, viața lui Sextil Pușcariu s'a scurs sobră, între Muzeul Limbei Române, — instituție creată de d-sa, cu scopul unei sistematice răspândiri a studiilor de filologie română, în țară și străinătate — și între catedră.

Intr'adevăr, noua instituție culturală este un laborator de știință românească, în care temperamentul plin de înțelegere al maestrului Sextil Pușcariu a reușit să adune o pleiadă de colaboratori și să crească un mănunchiu de tinere forțe creatoare, cari umăr la umăr, complectându-se unii pe alții muncesc la construirea mărețului edificiu al științei românești.

Numeroasele studii și articole, publicate în cele opt volume ale «Dacoromaniei», buletinul acestui institut, vor servi dovada continuă de felul cum se îndeplinește la Cluj o neprețuită lucrare colectivă în școala filologică, întemeiată de marele dascăl Sextil Pușcariu.

«Dicționarul Academiei Române» — care-i fusese încredințat încă din 1906 — și «Atlasul lingvistic român», care se lucrează sub înțeleapta sa conducere și îndrumare, vor fi două monumente ale culturii naționale, de o capitală importanță.

«Atlasul lingvistic român», a cărui apariție se anunță începând cu anul acesta, va fi, după cum se spune, o operă de vaste proporții. Va avea urmări hotărâtoare nu numai pentru studiul limbii noastre și a romanisticii în genere, dar și pentru cercetările dela noi în domeniul etnografiei, folclorului și sociologiei.

Materialul pentru acest atlas a fost cules pe întreg teritoriul român, cât și la Românii de peste hotare, de către d-nii conf. univ. Sever Pop și prof. univ. Emil Petrovici, fiind inițiați și îndrumați de maestrul lor Sextil Pușcariu.

Metoda atlasului lingvistic este una din cele mai moderne în filologie. Pune la îndemâna acestei discipline însăși realitatea lingvistică teritorială, înfățișată până acum prin mijlocul dicționarelor și monografiilor.

Prin «Atlasul lingvistic român» va fi cunoscut cu mai multă precizie adevăratul strat arhaic al graiului românesc și se ajunge la precizarea cadrului complet al limbilor romanice; va aduce lumini nouă și surprinzător de limpezi în chestiunea mult discutatei probleme a patriei primitive a poporului român.

Omul sfințește locul.

Intr'adevăr, profesorul Sextil Pușcariu este o mândrie a Universității «Regele Ferdinand I». Catedra ce o deține la Facultatea de Litere o ilustrează cu o vastă cultură în ramura filologică — fără a se închide în carapacea acestei discipline, — cu un rar simț de datorie și cu un dar de expunere într-o foarte frumoasă limbă românească, vrăjind și pasionând pe auditor, cointeresându-l în pătrunderea și descifrarea tainelor graiului nostru.

Operele de până acum ale savantului Sextil Pușcariu, cele mai multe, au fost îndreptate întru cercetarea întinderii structurale a elementului romanic al limbii noastre. (Zur Rekonstruktion des Ur-rumänischen, Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache, Studii istro-române ș. a.).

Om dintr'o bucată, cum se spune, de clasic echilibru sufletesc, Sextil Pușcariu, în întreaga-i carieră, și-a făcut din muncă un cult și din știință un altar, la care slujește nepregetat de trei decenii. O personalitate culturală în cel mai strict sens al cuvântului, un generator de idei și îndemnuri, un caracter de o armonică arhitectură.

Cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani, îi urăm încă mulți ani de activitate rodnică, pentru a se învrednici să ducă la bun sfârșit cele două opere monumentale de cultură națională: Dicționarul limbii române și Atlasul lingvistic, care deapaururi îi vor vesti faima numelui de om devotat cu toată ființa sa progresului cultural al poporului românesc.

Ion Tomuța

DISCUȚII ȘI RECENZII

Al. Dima: Zăcămintele folclorice în poezia noastră contemporană.

(Editura Fundațiile Regale).

Lucrarea ce a apărut sub acest titlu cuprinde o cercetare asupra materialului folcloric ce conține poezia contemporană, a cărei valoare estetică — după opiniile teoriei artistice — nu este o simplă expresie a unui conținut sentimental, nici nu trebuie să se reducă la simpla țesătură a relațiilor formale; ci o adevărată «sinteză creatoare» a cuprinsului cu forma, elemente fuzionate în mod organic în opera literară, și cari nu pot fi izolate în mod abstract.

Sub această perspectivă, cercetarea zăcămintelor folclorice ale poeziei contemporane, principal, apare legitimată.

Studiul d-lui Al. Dima arată, cu limpezime, că materialul folcloric n'a alcătuit numai o sursă inspiratoare a motivelor poeziei, ci a contribuit la cristalizarea forme poetice iusăși.

Ceeace l-a determinat pe d-l Al. Dima să întreprindă această cercetare, este faptul că în conștiința cititorilor poezia contemporană apare ca un simplu ecou, lipsit de originalitate, al poeziei occidentale germane și mai ales franceze. Concepție greșită, pe care d-l Dima încearcă să o înlăture prin acest studiu, căci poezia românească de după război posedă scrierile ei de originalitate nota unei individualități și, încadrându-se în atmosfera europeană a vremii, simultan, răspunde și unor chemări ce vin din adâncuri, din epoci de mult dispărute, din ființa

mileneră variabilă, dar și constantă, prin anume date ale psihologiei etnice.

Pe baza unor dovezi certe, scoase numai din poezii seniori, al căror renume s'a impus cu relief în lirica românească a vremii d-l Dima a arătat că poezia noastră contemporană a exploatat zăcămintele folclorice cu o stăruință egalabilă epocii lui Alecsandri, Eminescu sau Semănătorului; totdeodată că și cea mai modernă sensibilitate și concepție artistică are posibilitatea de a-și selecta un material consonant din imensul și variatul tezaur folcloric.

În ceea ce privește sistematizarea materialului folcloric, autorul a aplicat clasificarea Charlottei Burne, prin care imensitatea faptelor populare se împarte în credințe, obiceiuri și literatură propriu zisă.

Luând ca bază această împărțire, în primul capitol «Credințe» autorul cercetează în producția poetică a lui V. Voiculescu, A. Maniu, I. Pillat, T. Arghezi, N. Crainic, L. Blaga, I. Barbu, elementele populare ale mitologiei astrelor, în jurul cărora geniul anonim popular a țesut o bogată pânză de credințe; apoi: pitologia mământului și comorilor, ale cărei urme sunt numeroase în lirica noastră contemporană; părăsind lumea astrelor și a mitologiei pământului, urmărește ecourile folclorice, trezite de credințele ce privesc ființele animale; viciața sufletească depe lumea aceasta sau depe tărâmul celălalt; trecând în lumea ființelor supraumane, în jurul cărora imaginația puternică a poporului a creat atâtea legende, autorul surprinde frecvente ecouri în lirica actuală.

Trecând dela «Credințe» la «Obiceiuri»

(al II-lea capitol), constată că în lirica actuală se găsesc urme de «rituri ale vieții individuale», în legătură cu nașterea și moartea. Apoi, ocupațiunile străvechi ale țăranului român, păstoritul, haiducia, agricultura, constituiesc o vie sursă de inspirație poetică; deasemenea și sărbătorile religioase.

În al III-lea capitol sunt cercetate ecourile literaturii populare în poezia cultă contemporană. Lumea feerică a basmului și legendei a cucerit mult pe poezii contemporani.

Simultan, d-l Al. Dima a tratat — cam sumar — problema în ceea ce privește funcțiunea estetică a zăcămintelor folclorice.

Regretăm puțin dezvoltarea dată ultimului capitol «Problema folclorului în poezia contemporană», în această operă cu multe sugestii.

Preocupările d-lui Dima sunt străbătute de un puternic simț al realității. Totuși, o distincție trebuie să se facă. Anume, între poezii la cari elementele folclorice sunt un simplu incident și între poezii cari împrumutând motive folclorice, s'au contopit așa zicând cu ele, și s'au strecurat organic întregei sensibilități etnice, în poezia cărora adică, folclorul a fost izvor de primenire etnică și estetică.

Lucrarea d-lui Dima, prin bogatele sugestii ce le aduce, este o prețioasă contribuție în acest domeniu de cercetări, iar d-sa dovedește a dispune de multă înțelegere pentru materialul poetic și de o vădită înclinațiune către sistematizare.

Ion Tomuța

Centenarul lui Partenie Cosma

In Beiușul bihorean s'a născut înainte cu o sută de ani Partenie Cosma (12 Februarie 1837), bărbat de mare greutate în viața publică a românilor transilvăneni.

Termină liceul din Beiuș (înființat de vlădica Samoil Vulcan), teologia ortodoxă din Arad și facultatea de drept din Budapesta unde ajunge secretarul particular al mecenatului aromân Em. Gojdu care se afirmase ca un veritabil bihorean, pentruca să se așeze mai întâiu în Beiuș ca avocat și apoi să participe în mod intensiv la viața politică. E ales deputat în Bihor și se remarcă foarte repede ca un debater de talent și curaj în parlamentul din Budapesta. Își face drum larg și i se deschid perspectivele spre culmile demnităților politice. Partidul național român și-l alege președinte în perioada celor mai teribile încercări, căci avea să prezideze acțiunea memorandistă și împiedarea celor două fracțiuni: ardeleană și bănățeană (pasivistă și activistă) coordonând mișcările într-o direcție de acord politic perfect. Stă puțin în înalta pozițiune. O părăsește pentru a se consacra organizării economice și financiare a românilor.

În 1884 își alege Sibiul ca centru al activităților viguroase în domeniul cel mai arid, acela al refacerii autonome-financiare transilvănene. Banca Albina înființată în 1872 de Visarion Roman și-a găsit în Partenie Cosma pe omul marilor inițiative, pe directorul general de concepție și masivitate excepțională, necesare înfăptuirilor trainice. A fost un om greu, bine orientat, nesguduit în hotărâri, creator îndrăzneț, plin de înțelepciune și autoritate morală.

Cari sunt realizările cele mai importante ale lui Partenie Cosma? «Revista Economică» din Sibiu, a comemorat în 1910 un sfert de veac de directorat al lui P. Cosma în fruntea Băncii Albina și a reșumat astfel rezultatele dobândite în ordinea culturală: «Albina a îndeplinit sub conducerea de un pătrar de veac a lui Partenie Cosma o însemnată misiune culturală prin acte și fapte vrednice de recunoștința lumii. În acești 25 de ani Albina a distribuit sub titlul cvotei de binefacere nu mai puțin decât k. 325.000 (coroane), o sumă care capitalizată cu interese de 4 la sută, ar reprezenta astăzi (1910) peste o jumătate milion coroane. Distribuția acestei însemnate sume nu s'a făcut în mod întâmplător. S'a făcut cu plan și scop bine determinat, așa că pe urmele acestei rare munificențe s'au creat și se vor crea instituțiuni neperitoare. Școala civilă de fete a «Asociațiunii» e martoră a spiritului de sinceră jertfă din partea Albinei. Masa studenților și viitorul internat de băieți sunt și vor rămâne expresia fidelă a gradului înalt cu care directorul Albinei, cu mintea sa profundă și cu inima sa caldă, a îmbrățișat și priceput trebuințele culturale ale neamului nostru. Fondul gimnaziului din Brad, Muzeul Asociațiunii, Catedrala din Sibiu, școalele noastre secundare și alte multe asemenea instituțiuni vor rămâne pe secolii mărturie a jertfelor aduse pe altarul culturii române de cea dintâi și mai mare bancă ce avem. Am fi însă necomplecși dacă cu acestea am încheia șirul faptelor de caritate culturală a Albinei. Pentrucă -- pe lângă cele înșirate mai sus -- învățământul comercial încă a câștigat în Albina, la inițiativa personală a directorului ei, un sincer sprijinitor. Dovadă sunt în această privință mulțimea manualelor de învățământ întrebuițate la școala noastră din Brașov, tipărite cu cheltuiala și cu ajutorul Albinei. Și în fine martori sunt și acei tineri de odinioară, cari cu sprijinul «Albinei» au fost puși în poziția să-și continue studiile la academii comerciale din străinătate precum și multe ajutoare, cari vor rămâne învăluite în taina trecutului».

Sunt rânduri autorizate, serise în deplină cunoștință de cauză.

Acesta a fost Partenie Cosma: conducătorul care a îndrumat o însemnată parte a veniturilor bancare pentru o rețea complicată de instituțiuni culturale. Se asămuește perfect celui alt «capitalist» ardelean, care se preferă izolat, dar care urmărește din colțul său de retragere voită la Vinerea înxdrăvenirea focarelor culturale cu o vioiciune intelectuală și o generozitate de inimă fără egal; este vorba despre «solitarul dela Vinerea» dr. Ion Mihu — mecenatele care și-a testat toată averea pentru scopuri culturale. Se diferențiază prin temperamente și prin manierele de înfăptuire. Dar ambii se retrag din câmpul politic activ unde e multă zădărnici, mult sgomot fără rost, multă ambiție vană și goală, și preferă politica faptei permanente întărind existența neamului. Oameni practici, cătoră le repugnă vorba și vanitatea personală.

Sub scutul puternicei «Albine» toate băncile românești sunt prinse într'un sistem solid de control comun pentruca orice criză să fie învinsă.

Plugăria românească semnează acțiuni: băncile populare transilvănene în frunte cu Albina își culeg capitalurile dela însăș nația, care, bine sfătuită, devine cea mai puternică sursă de subscripție, depunere și întrebuițare a creditelor. Prin el însuș, poporul român primește o educație a cruțării, o organizație rezistentă, o fructificare norocoasă a produselor muncii. Solidaritatea este asociația tuturor băncilor tutelate de cea mai puternică: Albina.

Transilvania a mai avut oameni bogați, înainte și după războiu, bancheri, deținători de capital, buni organizatori și specialiști, însă nici unul nu s'a mai ridicat la înălțimea unor Mihu și Cosma. Căci s'au înămolit într'o politică strâmtă de interes bancar, au administrat capitalurile pentru ele înșile mărindu-le cifrele, dedicându-se cu exclusivitate egoismului afacerilor comerciale.

Nu dăm nume: la ce-ar folosi? Pilda lui Cosma se înalță muștrătoare către teaurizatorii mărginiți și înțeleniți în măruntă gospodărie. Treburile culturale cad pentru ei pe al zecelea plan, ori peste tot dispar.

Dar dacă Partenie Cosma e evocat azi, apoi duhul activității lui trebuie să străbată până la inima chivernisitorilor fericiți de azi de fonduri publice, de bani economisiți cu trudă de cei mulți.

Căci ar fi o ipocrizie: să fie lăudată viața lui Cosma, iar inima împietrită a bogătaşilor vremii să nu simtă nici o remușcare.

Ardealul și Banatul de azi nu au mai puțină nevoie de îndrumători culturali din rândurile conducătorilor de bănci, industrii și alte întreprinderi lucrative. Să-și dea seama, că ei sunt datori în primul rând față de intelectualitatea săracă ce se ridică sfioasă din masa populară -- care nu numai a fost, dar va fi totdeauna substanța biologică cea mai esențială și mai hotărâtoare pentru destinul românismului -- cu pilde gen Cosma.

Suntem categorie contra fățărniciei. Răspunderile nu pot fi ocolite și ascunse. Nu! Să fie toți chemați la datorie în sensul muncii de o viață întreagă a lui Partenie Cosma.

Horla Trandafir

MIGUEL UNAMUNO

La noi a fost puțin cunoscut Unamuno ca gânditor. Dintre scrierile sale filosofice, sau mai bine zis eseistice, nu s'a tradus nimic în românește, interesând mai degrabă beletristica sa, care s'a bucurat în această privință de mai multă sollicitudine, fiind tălmăcite câteva nuvele și în limba noastră. Studii sau articole asupra gândirii sale deasemeni n'au fost publicate, limitându-ne în această privință numai la câteva referințe vagi și citate fără importanță. Cazul este ciudat numai pentru împrejurarea că scriitorul acesta, mort de curând, și-a asigurat faima, nu atât ca novelist și romancier, în care calitate n'a reușit să obțină succese deosebite și nici ca politician, preocupare în care s'a menținut mereu într-o strictă atitudine de observator psiholog și teoretisant, — ci ca eseist de teme filosofice. Politica însă l-a pasionat și a constituit motivul surghiunului său repetat, a cărui veste a ajuns și la noi. Necunoașterea activității sale filosofante, la noi, se datorește lipsei de aderență a culturii românești cu fenomenul de cultură spaniol. Cultura românească se alimentează în genere din două surse străine; — ca fenomen general stilistic se inspiră mai ales din formele strălucite franceze, iar ca sporadică preocupare științifică este adesea atașată spiritului german, dela care însă deține mai degrabă date informative, decât însăși noima orientării științifice. Iei-colo intervin și motive italiene, însă importanța lor este diminuată de însăși situația inferioară a culturii actuale italiene față de cele două categorii culturale amintite. Despre o înrăurire engleză deasemeni se poate vorbi, firește cu totul izolat, structura spiritului românesc fiind fundamental deosebită de alcătuirea sufletului englez. Cultura spaniolă însă, care în trecut n'a fost tocmai atât de neînsemnată cum o apreciază frecvent unii minuscule pretențioși ai vieții noastre quasi-publice, ne-a rămas aproape închisă. Afară de câțiva incidentali cunoscători ai ei, cultura noastră n'a fost inspirată mai niciodată de atmosfera peisajului iberic, care a dat în trecut naștere atâtor forme noi. Doar cu totul la începuturile culturii naționale moderne, s'au perindat câțiva studenți români și în melegurile acelea, însă confruntarea aceasta a rămas în fond fără ecou. De aceea, împrejurarea că țara noastră adăpostește o bună parte din tablourile celebre ale lui El Greco, trebuie socotită drept incidentă determinată de dragostea de artă a Casei noastre regale.

Motivele acestei inaderențe românești n'au fost, pe cât știm, până acum, semnalate, necum să fi constituit obiectul vreunei cercetări. Notele acestea, menite a zugrăvi pentru cunoștința publicului nostru figura interesantă a curând decedatului Unamuno nu pot ține firește loc unei asemenea inițiative, care va trebui odată întreprinsă, pentru a se putea stabili raportul spiritului românesc cu problemele generale ale culturii europene.

O înțelegere a personalității complexe a lui Unamuno nu se poate obține decât pornind dela preocupările sale filosofice, dat fiindcă acestea au constituit axa centrală a vieții lui. Manifestațiile literare n'au alcătuit decât expresia aceluiaș spirit, care tot aici se poate cel mai bine surprinde, după cum și preocupările lui politice, elementul tragic al carierei sale politice, tot numai din acest punct pot dobândi o lămurire integrală. Poziția lui spirituală este aceea a tipului reflexiv, care însă după reflecții purcede la acțiune. Sub acest raport Unamuno

se poate socoti drept *existentialist*. Gândirea lui nu se desfășoară numai în mijlocul cărților, ideile sale nu sânt împrumutate din lecturi, neglijând latura concretă a vieții, — ci dimpotrivă purced din realitate, răsfrângându-se apoi într-o minte sensibilă, fructificată de cultura vastă a unui filolog și istoric. Profesiunea oficială a lui Unamuno a fost aceea de filolog. Încă din tinerețe ajunge profesor de filologie clasică la Universitatea din Salamanca, catedra pe care a păstrat-o, cu mici intermitențe determinate de persecuțiuni politice, până la moarte. Ca filolog clasic — întocmai ca și Nietzsche (exceptând lucrarea sa despre originea tragediei) — nu s'a distins cu vre-o operă mai remarcabilă, a știut în schimb, să utilizeze într'un chip strălucit cultura umanistă a filologului clasic în deslegarea unor probleme de ordine filosofică. Evident spiritul istoricului, care este de obicei omul culturii filologice, s'a repercutat asupra gândirii de esență filosofică, periclitând osatura sistematică a ideilor. Unamuno n'a fost un sistematician, ci numai un cercetător, însă de o puternică originalitate și de o forță internă plină de sugestivitate și miez. De-altfel grija de sistem alcătuiește o caracteristică generală a filosofilor care se inspiră primordial din realitatea istoriei. În zilele noastre acelaș lucru se poate afirma și despre gânditorul italian Benedetto Croce, deși poziția lui metodică este ireproșabilă și ideile lui se găsesc rotunjite într'o expunere pe deplin ordonată. Despre un sistem totuș nu poate fi vorba în sensul strict al cuvântului, lipsind consecvența internă a construcțiunii, care ar ține întreaga această clădire a ideilor laolaltă, fără posibilități de dislocare. Aceaș trăsătură rămâne caracteristică și pentru doi filosofi germani — Dilthey și Simmel. Ambii au procedat metodic, dar tendința către viață a fost la amândoi atât de accentuată, încât a trebuit să facă loc unei orientări istorice, cu jertfirea rigorismului sistematic. S'ar putea însă obiecta că există totuși sisteme răsărite din contemplarea istorică a faptelor — ca bunăoară dialecta idealista a lui Hegel. Obiecția însă n'ar fi întemeiată, de oare ce construcția dialectică hegeliană nu purcede din spiritul istoriei, nu pleacă dela varietatea formelor istorice a căror tâlcuire poate duce lesne la o concepție relativistă, periclitând consecvența de sistem, ci istoria este încadrată în ritmul unei legi a cărei obârșie aparține speculației filosofice.

Dacă gânditorii cultivați în spiritul istoricist au ignorat sistemul, o caracteristică esențială a umanismului este îndreptarea spre filosofia culturii și cugetarea aforistică. Trăsăturile acestea se pot suprinde chiar la marii umanisti, cari de fapt nu s'au îndeletnicit pe atâta cu filosofia, cât mai ales cu filologia. Dar unui Erasm bunăoară, nu i se poate contesta cu adesevărsire titlul de filosof, deși preocuparea lui de căpetenie n'a fost aceasta. Scrierile sale însă cuprind mult spirit filosofic, evidențiat mai ales în celebrul «Elogiu al nebuniei». Interesul acesta primordial față de fenomenele culturii contemplate prin prisma filosofiei, a fost de cele mai multe ori îmbinat de gândirea aforistică. Aceasta este caracteristica lui Erasm, din această tradiție se desprind enciclopediștii și Voltaire, acelaș spirit se afirmă la finele veacului precedent în Germania odată cu Nietzsche, Dilthey — și Simmel, dintre cei mai noi — stârnind protestele unor sistematicieni crescuți în disciplina matematicii, cu idealul

străvechiu al exactității metodice, ca Husserl și Pfänder.

Dar față de aceste avantajii incontestabile ale științei, este firesc ca Spania să prefere expresia mai pitorească a gândirii aforistice. De aceea va declara Unamuno, în prima sa carte «En torno al Casticismo», în care combate spiritul ucigător de tradiție al centralismului castilian, că «filosofia unui popor este teoria care justifică felul său de a fi, este reflexul viziunilor ideale pe care le are despre el însuși». E un punct de vedere diletant față de severitatea metodică a Germanilor, unde preocuparea aceasta n'ar putea fi intitulată decât drept «Weltanschauung», precum și față de tradiția scolastică a filosofiei; ea este totuși o vedere ingenioasă și profundă deopotrivă. Se găsește într'adevăr în nota stilului aforistic.

Operele sale de căpetenie sânt «Viața lui Don Quijote și Sancho» și «Sentimentul tragic al vieții». Prima, departe de a fi un tratat de istorie literară, este de fapt o scriere care pregătește ideile celui de al doilea op. Iată deci o încercare de sistem, care, însă este pe loc corectată de stilul viguros poetic al paginilor acestora. Ea este într'adevăr o nouă poemă inspirată de Cervantes. În ce privește conținutul ei, — ea pleacă dela observația că aceste două figuri nu sânt niște simple plăsmuiri poetice, ci oameni care au asistat aievea. Redarea vieții lor și zugrăvirea caracterului acestor personalități constituie tema cărții. Unamuno introduce anumite corective în concepția lui Cervantes. După el aceste figuri, departe de a fi comice sânt intruchipări ale tragicului. Mai ales Don Quijote este o figură profund tragică și cu adâncimi și măreții. Iar eșecul eroismului său, determinat de pătimășa sa iubire față de Dulcinea, nu este un motiv ridicol, ci o împrejurare, în tot omenescul ei, tragică. După Unamuno, Don Quijote — luptătorul, nu e decât tipul reprezentativ al Spaniolului, fanatic al unor idei și subminat de instincte prea omenesti. Inrudită cu făptura aceasta este însăși figura lui Ignățiu de Loyola, marele Basc. întemeietorul iesuitismului, pentru care Unamuno simte deosebite afinități. Cartea e plină de paradoxe, care evidențiază — dificultățile și profunzimea acestei teme.

Dacă Don Quijote reprezintă un destin spaniol, apoi tragismul rezidă în însăși tâlcurile existenței. Problema aceasta o desbate în celebra sa operă «Sentimentul tragic al vieții». Tragicul constă după Unamuno, în antagonismul dintre rațiune și viață, dintre cunoștință rațională și trăire emoțională. Plecând dela această afirmație caracteristică epocii noastre, afirmație care s'a făcut și în alte climate culturale, ca bunăoară în Germania, unde a determinat curentul filosofic existențialist, atacă toate sistemele filosofice deopotrivă. Tendința de a deslega totul prin cunoștință este unilaterală și lacunoasă; împotriva ei stau forțele primare ale vieții. De fapt, corectura o aduc însăși sistemele, care în părțile lor cele mai raționale apelează la ajutorul inimii. Iar acelea care neglijează acest adevăr elementar și îndreptățit provoacă o discrepanță tragică de neînălăturat. Acest lucru l-a săvârșit

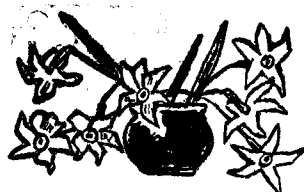
positivismul, mergând până la atomizarea realității și schematizarea omului. Sistemele greșesc prin afirmațiile lor categorice. Viața nu e categorică și nu cunoaște necondiționatul. Mai deunăzi a spus-o Unamuno, că întrebat asupra faptului dacă există sau nu Dumnezeu, n'ar putea da un răspuns precis, pentru că însăși întrebarea necesită precisări mai detaliate. Inșă, în «Sentimentul tragic al vieții» a afirmat că atât nemurirea sufletului, cât și mortalitatea lui, i se par deosebit de îndreptățite. Omul este punctul în care se 'nerucișează toate contrastele lumii. De aceea adoptarea unor pozițiuni categorice nu poate fi decât unilaterală. «Nu există o religie fără temelie filosofică, după cum nu poate exista nici filosofie fără rădăcini religioase». Trebuie să ne însușim, în adevăr și noi afirmația susținută de atâția, că în gândirea lui Unamuno izbucnește atât de des artistul, care tocmai în momentul tragic al vieții întrezărește valorile pozitive ale lumii.

Religiozitatea care apare în această neputință organică a credinței, este un motiv frecvent al zilelor noastre, în care concepția mitologică a religiei dobândește atâția aderenți convinși de necesitatea credinței pe care au pierdut-o. Tragicul acestei probleme, cât și tragicul etern al «cunoștinței» a constituit dela Unamuno tema multor gânditori, începând dela Abatele Bermond până la Vasile Pârvan. Unamuno a isbutit, fără îndoială, cu excepționalele sale calități de intuiție să sesizeze un aspect contemporan al unei problematice veșnice. Paradoxul i-a oferit o bună stavilă pentru a nu ceda platitudinii unui cerc vicios al argumentației. Paradoxul afirmă și evidențiază, evitând astfel riscurile argumentării.

Gândirea lui Unamuno, atât de îmbelșugată în originalitate, subtilitate și profunzime, constituie o filosofie bizară ale cărei temelii s'ar putea lesne ataca. Înălțimea sa spirituală este de netăgăduit și are deosebitul merit de a se fi dispensat, într-o vreme de trist filistinism, de suficiența gândirii convenționale, care i-a repugnat neconținut, fără să fi îmbrățișat el vreodată atitudinea snobului.

Din această prismă trebuiesc judecate și neconținutele sale decepții și insuccese politice. Căci la el nu putem vorbi despre neînțelegerea organică a realităților politice, ca unul care a trăit intens motivele cardinale ale vieții. Și de fapt, într-o vreme, dacă n'ar fi dominat în Spania atâta reacredință și abuz, reformismul său politic ar fi putut contribui la lecuirea radicală a stărilor. Reforma pe care o preconiza era o revoluție spirituală, pornită din straturile adânci ale tradiției, din care s'ar fi renăscut sufletul națiunii sale. Revoluția aceasta ar fi însemnat progres și nu reacțiune, ferind totuși neamul său de deslănțuirea urgiilor care, iată, după atâta tăragănare au devenit acute. El le-a mai apucat, îngrozit, și a căutat, contrar temperamentului său, să le dea o explicație empirică. A fost aceasta, nu mă îndoiesc, un fel de abdicare, după care a urmat fatidic și stingerea vieții.

Victor Iancu

1936 MUZICAL

O recapitulare sortită să fie făcută deobicei odată cu primii nămeți, când florile de ghiață ne silesc să deschidem geamul pentru a vedea dacă afară mai stăruie fulguirea liniștită ori viforoasă.

În răgazul pauzei generale a manifestărilor muzicale dintre Crăciun și Anul nou, doar colindele ne troenesc auzul, impunându-ne ascultare.

A dispărut de mult tradiționalul: *primiți colinda*? Mănați de o necesitate a cărei răspundere n'o poartă, colindătorii neglijează astăzi acest exordiu — investigație. Ei pornesc deadreptul și cu curaj:

Steaua sus răsare

Ca o taină mare...

Un confrate scria de curând despre «teroarea copiilor» de sărbători, referindu-se la tapajul peltic și sâsăit pe care-l fac odraslele iubite în fața vitrinelor scilipitoare. *Tăticu* se supune și cumpără. Altă soluție n'are. Și totuși, la serbarea de Crăciun a școlilor primare, câți dintre micuții care declamă știrb: *afară ninge liniștit, în casă arde focul*, pot înțelege toată poezia căldurii și liniștii căminului părintesc îndestulat, răsfrântă în versurile lui Coșbuc?

Porniți altădată dintr'un imbold lăuntric și naiv la îndeplinirea acestui ritual, care este anunțarea nașterii copilului Iisus, colindătorii, copii și ei, erau răsplătiți cu daruri de către gospodari, cu mulțumire pentru raza argintie strecurată de glasurile lor în casă.

Dar în vremea din urmă s'a întezit amarnic gerul lipsurilor și nedreptăților. Copiii sunt astăzi de nouă ori isuși. Întâi pentru curățenia lor, al doilea pentru chinurile lor. Colindatul din zilele noastre seamănă mai mult a pribegie. Și cum darurile au încetat de a mai fi o consecință logică, s'a introdus în repertoriu câte un *număr* menit să gâdile mulțumirea de sine a «gospodarilor» din blokhous-uri. La fiecare ușă rece, la fiecare geam aprins, colindătorii încep cu «fecioara Maria» și sfârșesc cu «mulți ani trăiască», în timp ce în larma dinăuntru se disting — ce ironic — accentele unui sentimentalism profesional de șlagăr și de patefon: «hai acasă, pușor»...

*

O noutate a trecutului anului muzical a fost fără îndoială darul hărăzit de edili celor mulți și săraci prin oferirea accesului gratuit la un număr

de concerte simfonice duminicale, date la Ateneu de către Filarmonica.

Dacă Municipiul nu pavează și nu canalizează mahalalele, dacă nu se îngrijește de buna stare materială a periferiei, nu este locul pentru obiecțiuni în rândurile de față. În cadrul acesta s'ar cuveni să elogiem doar inovația concertelor gratuite. Cu atât mai mare e regretul nostru că darul municipal — ia-l dacă poți — e... o noutate veche. Căci dela unicul concert «gratuit» care a avut loc a lipsit tocmai publicul. Nici nu avea cum să fie prezent, biletele fiind păstrate cu grijă în sălțarul unui harpagon edilitar, care a sacrificat puține zeci din ele rudelor și prietenilor. Singurul caracter de gratuitate al concertului (cu program frumos și bine pregătit) a fost munca neremunerată a orchestrei.

Credem că inițiativa luată de Municipiul va fi de domeniul realității numai dacă biletele gratuite vor fi larg difuzate în masele muncitorești. Pe lângă acestea, o parte din bilete ar putea fi vândute cu prețuri minime (să zicem 10 lei) școlarilor, studenților și celor cari fac puntea de trecere între bogați și populația săracă.

Atingem aici o problemă pe care conducătorii destinelor vieții muzicale se străduiesc din răspuțeri să n'o înțeleagă: scumpetea concertelor simfonice. Datorită prețului exorbitant al biletelor suntem obișnuiți ca în Capitala unui popor atât de iubitor de muzică sala de concert să fie mai mult goală. Dacă s'ar reduce costul intrării la jumătate, Ateneul ar deveni cu mult neîncăpător. Așa, publicul simfonicele noastre rămâne un clan închis de privilegiați și nu puține sunt urmările rele cari decurg din această stare de lucruri, chiar pentru calitatea programelor și execuțiilor. Cu tot talentul d-lui Georgescu și al instrumentiștilor d-sale, simfonicele noastre au nevoie de mai mult aer. Și nu-l pot căpăta decât înglobând marea masă a bucureștenilor în rândurile susținătorilor Filarmonice.

*

Dacă inițiativa oficială prezintă aspectele zugrăvite de noi mai sus, în schimb cea particulară își atinge obiectivele — în primul rând cel comercial, în al doilea rând cel artistic — mult mai sigur.

Amintim concerte Casals și Rubinstein. În special pianistul mai accesibil prin natura temperamentului

său, a lăsat în umbră deasă pe toți soliștii Filarmoniceii de anul trecut, în frunte cu domnul Kemp, care n'a putut decât să illustreze ascensiunea mediocrităților pe ruinele adevăratei arte din țara d-sale. (Remarcă făcută și cu ocazia vizitei primei orchestre din Berlin sub conducerea domnului Abendroth).

Cât despre Casals, apariția lui pe primul frivole de la ARO a însemnat o decepție pentru cei nepreveniți. Cel mai celebru instrumentist din lume nu seamănă nici cu Anny Ondra nici cu Clark Gable. Nu-și exhibează virtuozitatea și nu urmărește nici un «efect». Face muzică. Atâta tot. Dar ca nimeni altul. Arcușul lui mlădios îl reinvie pe Bach și pe Boccherini. Coardele violoncelului sunt mângâiate cu atâta finețe, cu atâta nuanțare încât sunetele îți par aproape imateriale.

O mare parte din public nu-și poate stăpâni nedumerirea. «Nu se aude până în fundul sălii. Să cânte mai tare». Lui Casals nu-i pasă. Un singur lucru îl interesează: perfecția frazării, apropierea cea mai mare de marii maeștri interpretați. Ascultându-l pe acest ascet al gândului și frazei muzicale ai certitudinea că se integrează desăvârșit în patrimoniul marilor săi înaintași.

Casals e catalan. N'a uitat-o și n'o uită nici în tovarășia lui Bach. Când urgia războiului civil s'a abătut asupra patriei sale, Casals a rămas în mijlocul poporului. «*Sun un mare expatriat*», declară el unui cotidian din București. «*Mi-am pus toată averea la dispoziția celor ce apără poporul catalan.... Sunt democrat fiindcă numai într-o democrație este posibil fulul unei umile țărance să ajungă ce am ajuns eu. Beneficiile acestui turneu sunt destinate apărării republicane*»...

Iată un înălțător exemplu de conștiință umană. Ridicat pe culmile celebrității, marele catalan n'a pierdut sentimentul solidarității cu mediul din care a eșit.

Arta lui Casals e mare pentru că omul Casals e mare.

*

Concertele Filarmoniceii ne-au rețenat câteva surprize plăcute, printre cari numărăm prima audție a celor trei *Capricii* de tânărul și talentatul Silvestri (sub conducerea d-lui Jora) și excelentul *Concert pentru pian și orchestra* de Lopatnikoff (solistă d-na Miletineanu).

Scris într'un stil linear și polifon, plin de colorit orchestral și de ritmuri surprinzătoare, *Concertul* acesta a cucerit, ca și muzica lui Hindemith, majoritatea sufragiilor publicului apusean. La noi simpatia cu care e primită muzica lineară e amestecată cu oarecare nedumerire. Audiții mai dese ar trebui să fie urmarea logică.

*

Pe tărâmul muzicii noi (fără obligații stilistice) amintim activitatea deosebit de frumoasă a asociației cu titlu: program de sub conducerea d-lui Mihail Jora. *Cântecul* acestuia pe versuri de Arghezi, *Fantazia* pentru vioară, violoncel și pian de Lipatti, cel mai tânăr talent de care dispunem astăzi, execuția la patru mâini a unei suite din Valetul lui Paul Hindemith «Nusch-nuschi», precum și a quartetului de coarde de Mossolow, au fost printre bucuriile cele mai alese din câte ne-au dăruit programele «Muzicii noi». În plus o seară italiană și una austriacă, a căror reciprocă au fost concerte de muzică românească la Roma și la Viena.

Nu putem omite menționarea altărilor de militanți muzicii noi, a câtorva manifestări tinerești izolate, demne de toată lauda, precum: excelentul recital dat de Radu Mihail și activitatea deosebit de meritorie a quartetului «Amicii muzicii».

În domeniul coral muzica românească a înregistrat în anul 1936 unele biruințe vrednice de subliniat. Ne gândim la acceptabilele execuții ale extrem de dificilelor *Johannes* și *Mathäuspassion* de Bach. De asemenea și la mai puțin reușita execuție a *Oratoriului* de Crăciun.

Trebuie să recunoaște că nivelul culturii corale este în România încă foarte scăzut (mai ales în vechiul regat). Superioritatea corurilor ardelenne ne îndeamnă să rostim un reproș și mai accentuat pentru lipsa lor de pe podiumurile Capitalei.

Cu atât mai remarcabil ne apare efortul societății «Carmen», care a înscris la activul ei performanțele amintite, plus un turneu încununat de succes la Varșovia (solistă d-na Evantia Costinescu).

*

Cu toată diversitatea și amploarea luată în ultimii ani de viața muzicală a țării, un nume strălucește mai presus de toate: *George Enescu*. Lăsând la o parte chiar splendoarea concertelor sale simfonice și a recitalurilor de vioară ne afirmăm convingerea că marele nostru muzician ne-a dat anul acesta mai mult de cât putem aștepta dela oricare din maeștrii în viață.

Dacă ne putem prezenta în oricare

din centrele muzicale ale lumii cu un program simfonic sau de muzică de cameră întocmit exclusiv din muzică românească, trebuie să recunoaștem însă că ne lipsea o operă de anvergură în stare să atragă admirația publicului mai blazat din alte părți. Cu terminarea și reprezentarea încununată de un succes triumfal a lui «Oedip» la Paris, George Enescu a dat la iveală o capo d'operă care a intrat de la prima reprezentare în patrimoniul de cultură a umanității. Neîntrecutul virtuoz al arcușului, admirat de toată lumea, a fost totuși depășit de instinctul și știința covârșitoare a compozitorului. Muzicanții și publicul românesc au înțeles aceasta și i-au serbat victoria cu respect și dragostea cuvenită.

Putem afirma fără teamă de greșală că personalitatea excepțională a marelui Enescu a dominat trecutul său muzical cu o și mai mare distincție cu o și mai mare strălucire de cât în ceilalți ani.

Fie imaginea lui un model și un imbold pentru cei mai tineri, de la cari am vrea să așteptăm tot atât de mult.

Pășim în anul nou cu încrederea firească ce ne-o dă succesul mondial al celui mai mare dintre noi.

Matei Socor

CINCI SFERTURI DE VEAC!

În anul curent, se împlinesc 120 de alți ani, dela fondarea teatrului din Oravița. O uriașă arcuire culturală în timp. O realizare, ca un punct central, în care gândul inovator măsoară pe circonferința fostei Ungarii, a României vechi, a Sârbiei și Bulgariei de odinioară, apariția celui dintâi teatru. Și acest gând a țâșnit din sufletul românului Constantin, acolo în valea Cărașului, în Oravița guvernatorului Lotka, demnitar al monarhiei dar ceh ca neam.

Românul a simțit și a insistat. Cehul a înțeles și a tradus în fapt.

Astfel, în temeliile primului teatru din sud-estul Europei dela 1817, se închiagă, simbolic, colaborarea unui român cu un ceh. Forțele spirituale ale minorităților majoritare, au afirmat hegemonia culturii, ca pe o nouă formă a aceleiași suveranități nedrept încătușată, atunci, la mijlocul drumului istoric dintre Horia și Iancu.

Dela acea întâie cărămidă a afirmării superioarei noastre existențe, până la ridicarea în 1917 a steagului învingerii derivate, au trecut exact o sută de ani.

La semicentenarul existenței acestui teatru, găsim un comitet românesc, în frunte cu Mangiucă. Și dintr-o fericită coincidență cu serbările aranjate din acel prilej, trupa lui Tardini îl aduce pe Eminescu, eternizat astăzi, în bronz lângă busturile Regelui Ferdinand întregitorul și al lui Damaschin Bojincă, bănățeanul cărturar, al Academiei Mihăilescu.

În zilele noastre, teatrul dela Oravița, este condus de un comitet.

Era vorba că, acest comitet va ști să se facă demn de precursori, aranjând jubileul de 120 ani al teatrului. Cu durere însă, primim vestea că, deși comitetul este prezidat de o față liberală din Oravița, serbările proiectate se amână cu cinci ani. Scuze: lipsă de fonduri.

Iată formula tipică a neputinței și indolenței românești, după cinci sferturi de veac! Acum 120 de ani, în vremuri de bejenie, s'a putut ridica din contribuție benevolă, suma necesară unui întreg teatru, iar astăzi în epoca d-lui Guță Tătărescu, să nu se poată aduna nici măcar atât, cu cât să poată fi

de ex. tipări istoricul scris de publicistul bănățean, d. S. Moldovan!

E mai mult decât rușinoasă această efigie — pe care noi o numim liberală a împrăjărilor și mentalității dela Oravița.

Acum, când pretențiile revizioniste sunt agitate cu furie, când țări, foste amice vor să le repete ecoul, teatrul dela Oravița, istoricul fondării, al existenței lui, ar putea construi, unul dintre cele mai puternice argumente împotriva absurdităților ungurești.

Prezentul însă nu înțelege acest imperativ. Stările dela Oravița, par chiar a-l refuza.

Dar oare nici Comisia monumentelor istorice n-are nimic de zis?

Sau, vom rămâne cu Șezătoarea promisă a «Altărului Cărții», singura faptă, în vidul spiritual, chiar românesc, din Oravița politicienizată?

Trist, dar adevărat.

(«Vestul» 10 Ian. 1937)

C. M.-L.

DISCUȚII ȘI RECENZII

Colonelul cehoslovac Emmanuel Moravec

profesor la Școala superioară de război din Praga și scriitor politic-militar de frunte, a publicat la Praga în limba franceză o lucrare despre «Valoarea strategică a Ceho-Slovaciei pentru Europa Occidentală».

Această lucrare are o deosebită importanță și pentru România, ca și pentru toate statele cari stau în drumul expansiunii imperialiste germane.

Col. Em. Moravec amintește că înainte și în timpul războiului mondial, tendința Germaniei era de a se infiltra în Europa Orientală și Asia Mică, până la Oceanul Indian. Visul Germaniei imperialiste a fost și rămâne «Drang nach Osten». Expansiunea germană se desfășoară pe «axa transversală Hamburg—Praga—Budapesta—Constantinopol—Basra (Golful Persic)». Toate statele aflate pe această axă sunt permanent primejduite de a-și pierde independența și libertatea națională. În primul rând sunt amenințate Cehoslovacia și România.

Cu o bogăție impresionantă de argumente militare și politice, Col. Moravec stabilește că unitatea și trănicia Micii Antante este o necesitate națională pentru statele componente. Jugoslavia și România nu pot să-și apere independența în Balcani și la gurile Dunării, în fața pericolului german, decât în strânsă alianță cu Cehoslovacia — după cum Cehoslovacia nu va putea respinge năvălirea imperialismului german dinspre nord-vest de cât sprijinindu-se pe celelalte două state din Mica Înțelegere.

Deasemenea, Înțelegerea Balcanică aliată Miciei Înțelegeri, constituie un ansamblu care asigură securitatea strategică a Dunării, Balcanilor și Strămtorilor.

Cele două alianțe — Înțelegerea Balcanică și Mica Înțelegere — controlează astăzi întreaga porțiune centrală a «axei transversale eurasiene» pe care Germania urmărește a o cuceri. Colaborarea politică și militară cea mai strânsă între ele face din aceste două Înțelegeri o puternică forță de conservare și un factor esențial de echilibru. «În ziua în care cele două Înțelegeri ar ceda în fața infiltrațiilor germane de alungul «transversalei eurasiene» nu vom asista numai la deplasarea stălpilor de frontieră în Europa, ci la o nouă împărțire a lumii».

Recomandăm călduros lucrarea colonelului Moravec, tuturor «naționaliștilor» noștri cari își îndreaptă privirile tricolore spre Berlin.

„Paris sau Berlin?”

«Și astăzi, ca și acum douăzeci de ani, tot Parisul, oricât ne-ar deschide Berlinul brațele.

«Parisul e viața! Berlinul moartea!

«Oricât moartea s'ar costuma în inger salvator.»

Astfel își încheie d-l Amedeu Bădescu interesanta d-sale lucrare intitulată «Paris sau Berlin?», lucrare în care examinează poziția internațională a României și calea pe care trebuie să mergem în apărarea libertății, integrității și independenței noastre naționale.

Germania hitleristă stă în fruntea statelor revizioniste, se înarmază intens și stă gata

să năvălească în toate statele cari s'au format, s'au mărit ori s'au întărit prin jefirea milioanelor de morți din războiul 1914—1918.

Nu numai «repararea» nedreptăților săvârșite prin tratatele de pace, pretinde Berlinul să realizeze cu forța armelor. Ci cuceri teritoriale, colonii în afara și în interiorul Europei, subjugarea popoarelor mici, distrugerea Franței și a Uniunii Sovietice, acapararea bogățiilor naturale din țările est-sud-est europene și nord-africane, dominația imperialistă universală.

A merge alături de Germania, înseamnă a accepta de bună voie pierderea independenței noastre naționale odată cu pierderea petrolului și a grâului. Înseamnă recunoașterea acelei «dreptăți pentru Ungaria» formulată atât de răsunător de d. Musolini la Milano și însușită de Germania prin recentul pact italo-german.

«Cum ar putea în definitiv, Germania să nege legitimitatea unei cauze și rațiunea unei acțiuni la bază cu aceleași criterii, fundate pe morala propriilor revendicări și acțiuni? Cum ar putea bara un drum, care-i propriu său drum?» se întreabă d. Amedeu Bădescu.

Cruciada contra comunismului nu-i decât un pretext, o flamură înșelătoare în dosul căreia se ascund nu numai planurile de cuceri teritorială, dar și dorința de a-și câpăta aliați chiar în rândurile statelor împotriva cărora se îndreaptă atacul revizionist și imperialist german.

Exemplul Spaniei ne arată îndeajuns cum odată cu sprijinirea generalilor rebeli, se produce ocuparea Marocului și Spaniei de către trupele germano-italiene și trecerea izvoarelor de materii prime în exploatarea germană.

Drumul intereselor noastre naționale este alături de Franța, de Mica Înțelegere, de Uniunea Sovietică.

«În ciuda tuturor argumentelor, suntem legați de Rusia, așa cum e ea. Cu toate neplăcerile ce eventual am avea să le suportăm, alianța cu Rusia e de neînlăturat. Sub imperiul integrității teritoriale și naționale, această alianță e vitală, salvatoare.» (pagina 121).

Paris sau Berlin?

Paris, fără nici o șovăire, fără nici o ezitare.

N. N. Matheescu :

Țărănismul și clasa mijlocie

(Sociologie politică)

D-l N. N. Matheescu, cunoscutul publicist și secretar al cercurilor profesionale create de partidul național-țărănesc, încearcă o analiză sociologică a clasei mijlocii românești și fixarea elementelor unei doctrine care afirmă autonomia de clasă a micii burghezii față de marea burghezie și de proletariat. Indică, «în același timp, clasei mijlocii calea luptei în alianță cu muncitorimea, pentru propriile sale scopuri democratice de clasă».

În evoluția ideologică a țărănismului român, d. N. N. Matheescu distinge trei faze, corespunzătoare concepției asupra caracterului de clasă a țărănimii:

1. faza poporanistă — ideolog Const. Stere — «țărănimea nu este o clasă socială distinctă,

ci o masă socială nediferențiată din care nasc toate celelalte clase sociale.»

2. faza țărănistă — ideolog d. Virgil Madgearu — «țărănimea este o clasă socială distinctă, omogenă, cu o conștiință de clasă și purtând o luptă de clasă.»

3. faza «Statului Țărănesc» — ideolog d. Mihai D. Ralea — «țărănimea, clasă socială proprie, va realiza un stat totalitar, organizând primul muncii și primul intereselor sale de clasă, în solidarism cu celelalte grupe și clase sociale.» (afirmarea solidarismului social și a statului totalitar).

D-l N. N. Matheescu respinge ideia solidarismului democratic căci aceasta pregătește, ocazional, și justifică dictatura de dreapta totalitară, șovinistă și reacționară. Democrație solidaristă poate fi propovăduita de marea burghezie, care este interesată să solidarizeze toate celelalte clase la «fericita sa posesiune», dar nu poate fi acceptată de meseriașul clasei mijlocii sau de proletar, căci nu există solidarism între aceștia și marea bancher sau industriaș. Autorul se pronunță pentru democrația de clasă pe care trebuie s-o militeze atât clasa mijlocie cât și clasa proletară.

D-sa susține că după cum nu există solidarism între marea burghezie și celelalte clase sociale, tot așa nu există nici între clasa mijlocie și proletariat. Fiecare din aceste două clase își au structura lor proprie, autonomia lor, destinul lor social și propria istorie. Actualmente, clasa mijlocie e cea mai puternică economică și cea mai numeroasă, ea își dă o formă de Stat: stat țărănesc, stat de democrație de clasă, având o politică și un partid de clasă: partidul național-țărănesc. Mai târziu, «peste veacuri sau decenii» — clasa proletară va deveni puternică, își va realiza statul socialist. Între aceste două clase sociale și între partidele acestor două clase trebuie să existe alianță, colaborare politică, pentru afirmarea democrației sociale, nu însă solidarism, căci nu poate fi solidarism între interese distincte.

Acestei teorii, care afirmă ideea luptei de clasă a micii burghezii, alianța micii burghezii cu muncitorimea și ideia «statului țărănesc» ca fază de tranziție în evoluția socială a României — respingând solidarismul reacționar — d. N. N. Matheescu îi dă denumirea de neoțărănism.

Caracteristic pentru nivelul scăzut științific al luptei ideologice a reacționarilor noștri împotriva elementelor democratice, este faptul că dezvoltând teoriile înfățișate mai sus, d. N. N. Matheescu se simte dator să se apere anticipat de eventuala învinuire că ar fi marxist. Este evident că cel ce susține că «tranziția dela orânduirea societății burgheze la cea proletară e destinată a o face clasa mijlocie», numai marxist nu poate fi calificat. Probabil că teama de a fi astfel calificat vine de acolo că recunoaște ca o realitate lupta de clasă și că, analizând structura țărănimii, constată că ea nu este o clasă socială distinctă ci se împarte în aceleași clase sociale ca și lumea orașelor.

La noi în țară, unde forțele reacționare își concentrează atacurile în timp ce ideea concentrării tuturor forțelor democratice nu a reușit să cuprindă cadrele conducătoare ale partidelor democratice, doctrina neo-țărănistă — de alianță și colaborare politică a partidului național-țărănesc cu partidele proletare în vederea realizării democrației sociale — indică, pe plan ideologic, un moment important din procesul de cristalizare a obiectivelor democratice pe care partidul național-țărănesc va trebui să le realizeze.

Moment național sau moment social?

se întreabă dl Pavel Pavel în lucrarea d-sale cu titlul de mai sus. Și după o largă demonstrare, ajunge la concluzia că momentul de astăzi este un moment național-social.

Mișcarea de dreapta — arată dl P. P. — este o mișcare antisocială și antițărănească. Cei ce uneltesc și pregătesc o eventuală dictatură de dreapta, fascistă, sunt «complicii spoliatorilor țării, ai trusturilor, cartelurilor și ai băncilor».

Lucrarea d-lui Pavel Pavel cuprinde o critică aspră a oamenilor politici de stânga cari n'au înțeles semnificația profundă și periculoasă a jocului ce se face de câțiva ani încoace, pentru înlăturarea regimului democratic. D-sa atrage atenția asupra unui fapt de o foarte mare importanță: *Se urmărește constituirea unor guverne din sânul partidelor democratice care să nu ducă la o guvernare democratică ci la continuarea unei politici antidemocratice.*

Cu multă dreptate subliniază că dacă regimul democratic va sucomba și în România, vina nu va fi a marilor mase rurale și muncitorești, cari își manifestă adeziunea față de partidele democratice în mod constant și impresionant. De asemenea cu multă dreptate socoate imediat necesară «începerea unei ofensive viguroase, pe toate planurile, pentruca ezitățile prea lungite să nu ne rezerve soarta socialdemocrației germane».

Cu această justă concepție a «democrației active în ofensivă împotriva dreptei», este surprinzător că dl Pavel Pavel nu trage concluzia logică și inevitabilă din examinarea relațiilor de forțe și a poziției organizațiilor democratice: necesitatea concentrării tuturor forțelor democratice într'un singur front de luptă. D-sa nu consideră cauza democrației pierdută, dar pentru moment nu vede altă posibilitate de «conjurare a pericolului» decât: ralierea în jurul lui Iuliu Maniu, acceptându-i-se fără nici o rezervă tactica și programul.

Desigur că dl Iuliu Maniu ar putea reprezenta o forță puternică pentru democrație: spunem «ar putea» pentru că unele manifestări din ultimul timp lasă impresia aplicării echivocului spre tabăra opusă spiritului de luptă împotriva dreptei de care lucrarea d-lui P. P. este însuflețită. Nu vrem să intrăm acum în discutarea echivocului sau a manifestărilor dar, trebuie să atragem luarea aminte că răsturnarea forțelor fasciste, risipirea pericolului de a pierde și bruma de libertăți publice de care ne mai bucurăm nu este posibilă prin ralierea în jurul unei singure persoane. Chiar dacă acea persoană nu ar ocaziona îndoile de nici un fel asupra căilor lui de acțiune împotriva dreptei.

Intr'adevăr «dictatura va fi cel mai mare rău pe care nu ni-l pot dori decât dușmanii independenței noastre naționale și ai integrității Statului român». Pentru a împiedica unelțile celor ce pregătesc această dictatură, se poate lupta numai în jurul d-lui Iuliu Maniu? Nu ar fi oare mai eficace lupta dacă dl Iuliu Maniu s'ar alătura cu puternica d-sale personalitate — întregului partid național-țărănist, partidului țărănist-radical, partidului social-democrat, precum și de a salva libertățile populare? Întrebăm aceasta nu pentru a flutura o formulă luată de unii în ironie sau suspectată de alții. — ci pentru că dl Pavel Pavel ajunge inevitabil la concluzia justă că o raliere a forțelor democratice este absolut necesară. Înțelegerea largă a momentului nu este însă — din nefericire — însoțită de concretizarea cea mai fericită posibilă.

„Patria se cheamă norodul, iar nu tagma jefurilor“

a scris Tudor Vladimirescu către boierul Nicolae Văcărescu, trimis de Divanul Domnesc să-l prindă ca răsvrătit care a ridicat armele împotriva patriei.

Atunci — ca și acum — cei ce luptau împotriva claselor dominante, erau declarați

dușmani ai patriei. Intotdeauna, stăpânirea a confundat interesele ei proprii cu interesele patriei.

Tudor Vladimirescu s'a ridicat pentru norodul asuprit, pentru întregul norod asuprit «veri de ce neam veți fi... atât cei de loc, cât și cei streini... câți vă hrăniți dintr'această țară.»

Dușmanii lui erau boierii «care ne-au mâncat dreptățile noastre». Boierii, fără distincție de neam, căci, cum spune în scrisoare către pașa din Vidin: «boierii greci și rumâni, unindu-se cu toții, ne-au prădat.»

Se implinesc acum 116 ani dela mișcarea democratică a lui Tudor Vladimirescu, 116 ani decând patria reală s'a redeșteptat, înălțând odată cu steagul drepturilor și libertăților maseelor țărănești, steagul renașterii naționale. Conștiința națională în adevăratul sens, zace în rândurile poporului de jos. Mișcările real naționale sunt numai acele care pornesc din adâncurile popului, pentru revendicările populare de mai bine, pentru drepturile și libertățile democratice.

Răscoala țărănească din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu marchează începutul luptei pentru democrație, în țările românești. În drumul victorios din fundul Olteniei până în dealul Cotrocenilor, pe unde trecea oastea de țărani înarmați cu lănci, coase, puști și topoare, pretutindeni răsunau în sate strigătul: «libertate și scutire de dădii și de podvezi».

Mișcarea revoluționară din 1821 s'a terminat prin atragerea lui Tudor de partea boierilor români, prin părăsirea lui Tudor de către țărâni și poporul de jos, prin uciderea lui de către Ipsilante. Dar scânteaia revoltei pentru dreptățile și libertățile sociale și naționale nu s'a stins. 27 ani mai târziu, revoluția din 1848 «desvoltarea progresivă a revoluției din 1821» cum spune Nicolae Bălcescu, a pus din nou problema luptei pentru democrație — luptă care, în condițiuni și forme schimbate — continuă și în zilele noastre.

Șt. Voicu

PORTUL NOSTRU LA LONDRA

În ziua de 9 Ianuarie neamul nostru românesc a câștigat la Londra, în capitala Angliei, o frumoasă izbândă. Una dintre acele biruințe cari fac mai mult chiar și decât câștigarea unei mari bătălii.

Și am luat această izbândă fără să vărșăm un pic de sânge, fără să pierdem un singur om. Marile gazete englezești au fost pline, zile de-a rândul, de laude și de cuvinte frumoase, însuflețite, despre poporul și țara noastră. Măcar englezii cei potoliți și calculați greu își dau drumul la laude și la vorbe înflorate.

Aceasta înseamnă izbândă dela Londra, am câștigat-o numai cu 14 țărâni voinici din Câmpulungul Bucovinei, cari n'au mers acolo cu arme, cu puști și mitraliere ci cu cămăși înflorite, cu cojoacele strămoșești, cum au purtat și voevozii de demult, cu mândrul nostru port național și cu sprintenele și fermecatele danțuri românești. A plecat muntele nostru, cu ciobanii lui pletoși, văile și râurile cu plutășii cei vânoși, fânațele cu coșășii, ogoarele cu pogănicii dela plug, horele cu lăutarii. S'au dus, chemați

acolo de «Societatea engleză pentru joc și cântec popular», care face în fiecare an câte o serbare, ca să încurajeze și să pună în lumină datinele populare. Dintre toate națiile Europei, în acest an singuri noi Români am fost invitați, fiindcă la întrecerile din anii premergători portul și jocurile noastre au plăcut mai mult.

Cei 14 flăcăi ai noștri, aleși pe sprânceană și împodobiți de sărbătoare, ca la nunțile și petrecerile strămoșești, au arătat Englezilor molii și socotelnicii ce este o «Ursărească» dela Dorna, un Cărășel, o Ardeleană, o Ciobănescă dela stână când creapă opinea, un Suhac, un Poloboc, o Fudulă, o Puiculeană și alte hori, bătute și căluseresti cum știe să salte și să invărtă Românașul, când sbârâie dibla și se încinge coarda cea subțire sub degetele îndrăcite ale Țiganilor lăutari.

Și au stat Lorzii cei încruntați cu gurile căscate, iar Missele, cucoanele lor celea lungi, deșirate și cu părul de păpădie, au prins a suspina și a bate din palme de plăcere, zicând:

— Asta-i nație odată! Asta popor!

Se tălăzuia lumea din marele oraș împrejurul dăntuitorilor noștri țărâni ca valurile mării când le scormonește uraganul și toți nădrăgarii ceia, mulți cât nisipul văilor, și spuză de mueret invigănat, nu se mai sătura privind atâta mândreță ca a noastră, atâta inimă și vânoșie.

Iar vestea portului și jocurilor noastre a răsbătut pretutindeni, dusă și de vorbă și de jurnale, de s'a umplut Apusul tot de numele și țara noastră. Au luat știre toate națiile, mai înaintate și fudule, că pe sub crestele Munților Carpați, colo departe, în Răsărit, spre gurile Dunării, trăgește un popor, vrednic, voinic și istet, cu port frumos cum nu se mai află, prea puțin cunoscut lumii până acuma. Și această recunoaștere, cu atâta folos pentru noi, ne-a dat-o portul nostru, virtutea voinicească a flăcăilor noștri, și datinele mândre pe cari ni le-au lăsat moștenire Dacii cei străbuni, în devalmășie cu împărătescul neam al Romanilor vechi. Vorba ceea: «Pasărea se cunoaște după pene și omul după port».

(«Unirea Poporului», Blaj 24 Ian. 1937)

Pregătirea teoretică și trecerea la faptă

Prin descinderi pe teren, prin anchete sociografice, prin convorbiri cu oameni experimentați și prin cercetarea unui material statistic de pe ultimii 5 ani în arhivele oficiilor zootehnice județene, directorul nostru, d. Ion Clopoșel, a cunoscut problema extrem de actuală a zootehnicizării în complexitatea ei și a scris în ziarele Adevărul și Dimineața mai bine de o sută articole timp de trei ani, disecând faptele și indicând soluțiile. Unul dintre aceste articole a apărut în nrul de anul nou al Dimineții și a găsit un frumos ecou în public și presă. Articolul a fost reprodus în Graiul Maramureșului de unde-l luăm împreună cu nota finală redacțională, pentru ca cercurile economice dela noi să fie îndemnate a se preocupa de el în măsura cuvenită, fiind vorba de cel mai însemnat izvor de venit al maselor plugărești.

Cu titlu de experiență, mănunchiul de intelectuali varitabili și publiciști de talent din Maramureș, grupați ca gândire în tabăra democrației iar ca oameni de condeiu în «Asociația presei din Maramureș» și în jurul foii «Graiul Maramureșului», au procedat la înființarea unui sindicat agricol în comuna frunțaseleud. Au publicat statutele și au explicat astfel alegerea leudului:

«După o lentă preparare a tere-nului, vom încerca «să spargem ghița» la leud, înființând primul sindicat al crescătorilor de vite de rasă brună din Țara Românească. Țărănimea mai răsărită dela leud, condițiile naturale potrivite, garnitura bună de conducători intelectuali, ajutorul oficialităților care nu poate să lipsească, ne îndreptătesc să nădăjduim că vom reuși».

Inregistrăm astfel un important pas înainte căci este vorba despre deciziunea unor tineri cu studiile universitare terminate și posedând o orientare solidă asupra problemelor timpului și ale țării noastre, de a se amesteca în realitățile sociale și de a încerca astfel de organizări țărănești cari să intensifice producțiunea și să recolteze o prosperitate în tempo mai viu și de o rentabilitate mai ridicată.

Nu cercetăm aici cauzele insuficiențelor intelectuale și economice din noile teritorii.

Este un capitol prea vast și prea dureros. Nu e nici o proporție între cele cinci milioane de români transilvăneni și puțină intelectualitate pregătită pentru a da piept cu chestiunile sociale de actualitate presantă. Oameni înzestrați cu simț practic avem, însă fără să-și fi dobândit cunoștințele de specialitate și să ajungă la acea maturitate care să-i îndreptățiască a prezida reformele. Inițiativele individuale lipsesc, nu e

prielnic mediul de astăzi pentru așa ceva; toată pletora licențiatilor dă buzna asupra bugetului public. Suntem un stat de legegii sărăcit prin prea vastul aparat al administrațiilor cari înghit în mod disproporționar disponibilitățile financiare.

Aici intervine folosul imens al descentralizării, care ar deschide toate căile de validitate ale elementelor locale, ar deștepta simțul întreprinderii și conștiinții față de obligațiile existenței și ar stimula la întovărășiri și solidarizări colective sub forma cooperativelor și sindicatelor de producție, valorificare și consumație lovind de moarte specula și scumpetea de astăzi.

Condiția principală a începuturilor de organizare și sindicalizare este o pregătire temeinică, o cunoaștere aprofundată de ordin teoretic.

Nimeni nu încălcește mai mult trebile decât indivizii cari se prevalază exclusiv de voință și patriotism al vorbelor. Ambițiunea și vanitatea personală stearpă nu potapela decât la demagogie declamatoare, suficientă și totalitară.

Numai o cunoștință sigură trezește simțul proporției, al moderației, al obiectivității și realismului.

Democrații maramureșeni și-au format convingerea, că rezolvirea problemelor economice, printre cari zoocultura deține o evidentă prioritate.

Concluziune pe care noi o punem neconținut de trei ani încoace. Nivelul economic și cultural al Transilvaniei a fost direct proporționar cu veniturile culturii animalelor, căci s'a asigurat astfel în satele noastre o circulație foarte vie bănească, un fel de lichiditate financiară imposibil de circumscris la bunurile imobiliare.

Inițiativa creării sindicatului agricol din leud să fie bun augur! În țara cea mai năpăstuită, alături de Munții Apuseni, în țara cu glorios

prestigiu istoric a lui Dragoș Vodă — e leatul faptelor. Să fie punctul de plecare al unui ciclu serios de organizări.

Maramureșenii, dacă isbutesc, vor da exemplul cel mai eclatant al unei perioade de realism vânjos și creator.

De îndată ce și-au terminat cultura teoretică strict necesară, e rândul aplicațiilor bine încheiate, sigur conduse, inteligent amplificate.

Răsar în orașele și târgurile ardelene spirite tot mai desghetate, mai orientate, mai călitate în focul unor convingeri potrivite tradițiilor noastre celor mai bune de luptă pentru apărarea drepturilor și înzestrarea mulțimilor cu instituțiuni salvatoare.

Astăzi în Sighet, semnalul e dat de d-nii dr. Artur Anderco, Gh. Dăncuș, V. Rusu M. Pop ș. a.

Toți cei de omogenitate de gândire cu ei din celelalte localități frunțase din Transilvania să se strângă în rânduri compacte și să atace realitatea socială în punctele ei cele mai dureroase, pentru că numai găsind soluții precise problemelor economice putem aspira la ascensiunea culturală și la maturitatea politică așteptată. E cea mai bună urare de anul nou...

Ion Clopoșel

«Dimineața» 2 Ian. 1937.

D-l Ion Clopoșel, decarul publiciștilor ardeleni, care, de 3 ani, s'a mutat cu revista «Societatea de Mîne» din capitala Ardealului în capitala țării, continuă de acolo să observe și să studieze toate frământările și problemele ardeleni, să dirijeze și să sfătuiască cu dragoste de părinte pe toți aceia care muncesc în orice domeniu pentru prosperitatea celor mulți și pentru consolidarea neamului românesc.

Articolul de față — apărut în xiarul «Dimineața», n-rul de Anul Nou —, cu aceste aprecieri măgulitoare și îndeosebi încurajatoare, constituie pentru noi un imbold puternic în munca pe care nădăjduim să o desfășurăm în anul ce urmează.

«Graiul Maramureșului», 10 Ian. 1937.

CASA DE EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ”

Operele lui Spiru Haret

Cu adevărat nesaț am citit cele nouă volume ale *Operele lui Spiru Haret* (și mai urmează să apară încă trei) editate de marea casă de editură *Cartea Românească*. Nu mi-aș fi putut închipui vreodată, fără vastul material publicat, că figura lui Haret este atât de măreață și cu rezultate atât de fecunde! Volumele sunt precedate de prefețe bogate în rezumate și în informațiuni prețioase, prefețe, cari uneori au întindere de zeci de pagini (prefața I-ului volum este ea însăși aproape un volum: de 120 pagini!), datorite d-lui profesor universitar Gh. Adamescu — un *haretist* în puterea cuvântului.

Haret e creator de epocă nouă, un îndrumător de talie și un organizator care a tăiat brazde adânci în viața de stat. A fost un democrat convins și a știut să-și aleagă colaboratorii. El *consacra* oamenii. De aci mândria tuturor tovarășilor de muncă de a fi fost haretisti, în concepție și faptă. Acuzat de conservatori, că ar fi fost «ministru școalelor și răscoalelor» ba chiar «starostele socialistilor» (pentru că numise ca secretar general al Instrucției pe socialistul Teodoru), el nu le rămâne dator, ci se îndreaptă cu toate forțele spre viața satelor românești, punând temelii nouă de îndreptare socială.

În volumele VIII și IX găsim cele două studii ample despre *Învățătorii și politica* (1911) și despre *Chestia țărănească* (1905). Ne uimește pătrunderea democratului Haret în realitățile țării! Vom reveni cu împresăpătarea ideilor sănătoase de regenerare socială din cuprinsul acestor volume pe care le dorim ajunse în cât mai multe mâini de intelectuali și conducători politici.

Câte greșeli n'ar fi fost înlăturate, dacă firul muncii lui Haret ar fi fost continuat. «*Cartea Românească*» ne-a dat una dintre tipăriturile sale de frunte și de proporțiile cele mai mari — asemuitoare *Istoriei Românilor* în 15 volume de Xenopol.

CASA DE EDITURA „CUGETAREA”

Pornită înainte cu 16 ani, eu mijloacele cele mai modeste, edit. «*Cugetarea*» și-a luat un avânt proaspăt, sigur și prosper ce a continuat în linie ascendentă, până ce a înregistrat marea isbândă de astăzi de a se instala într-o splendidă casă proprie și înzestrată cu un utilaj tipografic de rangul prim. Totul se datorește energiei, stăruinței și priceperii d-lui Georgescu-Delafras, care s'a afirmat ca o mare putere de muncă și ca un realizator curajos în domeniul editorial atât de ingrat.

Cele dintâi succese răsunătoare le-a dobândit cu difuzarea traducerilor lui Jules Verne. A îmbrățișat apoi alte câteva celebrități ale romanului: Zola, Hugo, Dostoevski, Gorki, Loti, France, Zweig, Thomas Mann ș. a.

CASA DE EDITURA „CULTURA NAȚIONALĂ”

Și-a făcut vad puternic în publicul cititor prin calitatea cărților tipărite. Măna exercitată de conducător a d-lui prof. Al. Rosetti a știut asigura alegeri fericite de scriitori și manuscrise.

Operă de dimensiuni mari este ediția completă și critică a volumelor lui Caragiale. Sub îngrijirea d-lui Constantin Botez s'a

Conspirația Dărmănescului

(roman de D. V. Barnoschi)

Prinfre ultimele romane apărute *Conspirația Dărmănescului* se distinge prin abateră singulă de la regula preocupării exclusive de teme lascive și erotice, căutate de cititorul român cu predilecție furioasă. D-l D. V. Barnoschi ne plimbă într-o atmosferă istorică evocată cu multiple mijloace de cunoștință precisă și de limbaj arhaic, romanțând viața unui conspirator înbibat de fracmasoneria ce pătrunsesse și pe meleagurile noastre. Sub teroarea timpului, apărarea dreptății și libertății își alesese rafinamentul ocult al confreriilor de ziditori ai sufletelor. Romanul se citește cu multă savoare intelectuală și este dintre cele mai izbutite din ultima vreme.

În lumea Mediteranei

(de Panait Istrati)

Cele două volume par auto-memorii. În orice caz sunt atât de sugestive rememorările, încât ele nu pot fi decât smulse din viața trăită în împrejurări extrem de vitrege. Vagabondajul e maniera de viață, *stilul* specific de a trăi al regretatului Panait Istrati, gata să ia lumea în cap, numai să guste delicia închipuitei libertăți. Crușimea câștigării unei mizerabile bucăți de pâine în Egipt și Asia mică, este exemplificată cu mare bogăție de detalii.

Panait Istrati e scump la vorbă. E dramatic în expunere. Cuvântul său capătă o vigoare a caracterizării, care denunță la fiecare pas marca personalității sale robuste.

E genul de literatură care frământă pe om și-l purifică până la înțelegerea tuturor greșelilor și admiterea tuturor iertărilor. E profund umană literatura lui Panait Istrati, care zugrăvește pe cei mai oropsiți dintre oameni și pe cele mai pitite colțuri de natură.

Om (de Mircea Damian)

e poate cel mai bun roman de până azi al autorului, care realizează un vădit progres în descifrarea sufletelor mai complexe feminine.

faimoaselor *Note xilnice* ale marelui Averescu. A fost o adevărată revelație nu numai pentru cereurile militare, ci pentru toată lumea. Edițiile I și II s'au epuizat în câteva zile. S'a lansat deja ediția III. Un geniu militar ca Averescu și un condeiu atât de experimentat interesau pe oricine, căci învățămintele sunt de un imens folos — eu atât mai mult cu cât marelui a avut, publicându-le, curajul confruntărilor în viață. Sunt atât de fără de ocol observațiunile, încât mulți din cei vizați vor suferi de insomnie și vor risca să răspundă. E tulburătoare expunerea marelui, care e de natură să îndemne la prudență în viitor. *Notele xilnice* sunt una din marile cărți, menite să exerce o profundă înfrăurire asupra generațiilor. De aici marele succes de librărie, meritat de fondul serios asupra dramei războiului nostru de desrobire.

Domnișoara Christina

(de Mircea Eliade)

este una din povestirile cu înțeles mistice în care se complăce poetul inițiat în spiritualitatea îndepărtatului Orient.

Călător în noaptea de ajun

(de Anișoara Odănuș)

e o încercare de autopsicologie, din care autoarea a seos pasta unei intrigi ușoare de «roman», brodat pe un exces de mințioasă jurnal în care și-a notat zi cu zi exagerate stări sufletești, confiscate de sensualismul debordant al vremii. Pagina a 3-a din urmă am fi dorit-o dezvoltată cu preponderență. Multe greșeli supărătoare de gramatică.

ED. „UNIVERSALA-ALCALAY”

A tipărit două romane bune, cu larg și îndreptățit răsunet.

Robul (de Dem. Theodorescu)

este un roman social. Sunt prinse tipuri din lumea guvernărilor ca și din cea a drojdiei societății. În centrul romanului un ministru și un ziarist. Ministrul debardează de sănătate și are toate apucăturile celui care parvine prin afaceri discrete, și prin discursuri făcute de alții, pe deasupra în treține metrese. Ziaristul, foarte talentat condeiu, subțire și cult intelectual, acceptă anonimul, dar e răpus de tuberculoză. Femeile pierdute au un capitol din dintre cele mai atent zugrăvite. Romanul are amplitudini, conține psihologii veridice și reflectă stări ce se cereau imortalizate.

Diana (de E. Lovinescu)

este continuarea romanului «Bizu» și stârnește aceeași vie curiozitate ca și romanele eminesciene cari au consacrat pe romancierul Lovinescu.

Atmosfera este luată din lumea ministerului de agricultură. Pe după paravan câtă ipocrizie! Nu mai știi în cine să te ncrezi. Cel pe care-l consideri mai puritan, dă loviturile cele mai imorale. Politicianul n'are scrupul. Ministrul oferă situații pentru a-și ascunde mărunte combinații și turpitudini. Romanul este scris de un condeiu matur, care știe străbate în desigur complicațiilor

În curând s'a adresat celor mai de seamă scriitori români în frunte cu Cezar Petrescu, Gib. I. Mihăescu, Galaction, ș. a.

Și-a întins apoi atențiunea asupra cărilor școlare.

E o ascenziune ce merită a fi lăudată fără rezerve. Dealtfel la inaugurarea noului local din Popa Nan, s'au rostit cuvinte autorizate asupra calităților de marcă ale d-lui Georgescu-Delafras.

Li dorim și noi deplină prosperitate, spre binele culturii și literaturii românești — căci suntem siguri, că soarta intelectualului-scriitor se va ameliora simțitor datorită cu organizări serioase și solide de editură, ca a d-lui Georgescu-Delafras.

tipărit ultima ediție de *Poesii* ale lui Mihail Eminescu, punându-se la pnact foarte multe texte controversate și corectându-se greșelile regretabile grație unei cercetări atente a manuscriselor genialului poet. E o lucrare de 600 pagini.

«Cultura Națională» a pregătit recent o mare surpriză cititorilor cu publicarea

EDIT. „NAȚIONALĂ-CIORNEI“

și-a creat de mult o reputațiune bine stabilită în țară.

Cea din urmă «sensație» literară este fără îndoială trilogia eminesciană a fecundului scriitor Cezar Petrescu. Romanele Luceafărul, Nirvana și Carmen Saeculare cunosc un succes deosebit de librărie; edițiile se succed vertiginos. Romanțarea vieții sbuciumatului Mihail Eminescu, după cele două încercări încoronate de succes ale d-lui E. Lovinescu (Mite, Bălăuca), pretindea efort

Naufragiații dela Auckland

este titlul recentei cărți a Profirei Sadoveanu apărute la editura «Națională Ciornei» (lei 50).

În această carte se povestesc peripețiile unui francez, pe care soarta l-a dus tocmai în Australia, la Sydney, împreună cu patru tovarăși, plecând spre o insulă numită Cocos, unde se spunea că s'ar afla o mină cu un oare care metal. În cazul că n'ar fi găsit mina, ei trebuiau să aducă unsoare de focă pentru ca să nu facă drumul degeaba. Pentru a duce la izbândire această călătorie, francezul și-a făcut rost de o corăbioară și de patru tovarăși. După mai multe zile de furtuni, corabia se ciocni de insula Auckland, în timpul unei furtuni. Și-au înșghebat un cort, pentru ca mai apoi să-și facă o casă solidă. Hrana și-o procurau dela focile cari abundau prin aceste locuri. Francezul, trecut prin multe greutăți, își arată dibăcia ca lucrător, pantofar, arhitect, croitor. Materiile prime erau scoase de acesta,

deosebit. D. Cezar Petrescu a trecut cu strălucire peste orice dificultate, și a rememorat un Eminescu foarte aproape de ființa celui real de altă dată.

«Societatea de mâine» a publicat îndată, la întâia ediție, cărțile de seamă despre trilogie, dar nepușabile sunt momentele bogate ce se impun a fi scoase la iveală din comora adunată în cele trei volume.

Ion Clopoșel

cu mult meșteșug, din lucrurile cele mai obicinuite, din ceea ce pare de necrezut. După ce au stat un an și mai bine pe insulă, francezul le-a propus să construiască o corabie, ceea ce era imposibil. Din barca de salvare au făcut o barcă mai mare. Trei au plecat de pe insulă, fiindcă nu încăpeau mai mulți, cu legământul de a-și salva tovarășii dacă scapă.

Au scăpat dela înec în timpul unei furtuni grozave, datorită ingeniozității francezului. Ajunși în Noua Zeelandă, ei salvează apoi pe prietenii lor. Francezul însănoșindu-se, pleacă spre Franța, spre a-și vedea mama pe care n'o văzuse de mult timp. Nu știu dacă și-a ajuns scopul.

Din această carte, cititorul poate să-și îmbogățească cunoștințele și poate să tragă și concluzii.

Cartea are multe desene în creion, caracterizând faptele mai importante.

Stilul este curgător și plăcut; din care cauză se citește ușor.

G. Cl.

Voci despre Societatea de Măine

În numărul său dela 3 Ianuarie 1937 revista de mare tiraj *Adevărul literar și artistic* de sub conducerea d-lui M. Sevastos are următoarele observații asupra conținutului «Societății de Măine» și manierei de distribuție a cronicilor noastre diverse și susținute metodic număr de număr timp de 14 ani:

«Societatea de mâine» de sub conducerea d-lui Ion Clopoșel a împlinit al XIII-lea an de existență.

Este în adevăr un lucru neobișnuit în presa noastră de periodică ca o revistă cu un conținut atât de serios să dureze cu propriile ei mijloace, rămânând independentă, un timp atât de îndelungat la același nivel de intelectualitate, cuprinsului ei conștiințios în tratarea subiectelor și minușioasa informație, plină de varietate.

Aceasta se datorează directorului său, care, pe lângă meritele personale, a avut darul și înțelepciunea să strângă în jurul revistei «un mănunchiu viguros de publiciști inițiați», cu care și-a atras un public cetitor înțelept și statornic, mulțumită căruia poate să-și ducă mai departe munca sa pricepută și competentă.

Fiecare număr trimestrial, din 1937, va avea 40 de pagini, ne făgăduiește redacția și pentru viitor.

Deși cu un conținut științific și serios, revista e departe de a fi abstractă sau searbădă. Ea nu face compromis nici cu romanțiozitatea; ci e plină de miez și serisă astfel în cât să obțină o mare circulație socială.

Cuprinsul ei aduce problemele mari internaționale, care frământă lumea de azi, tratate cu cea mai mare obiectivitate și lealitate, cât și problemele internaționale, privite într'un unghi de perspectivă cât se poate de larg și de adânc.

Expoziția pictorului N. Brana

deschisă în sala Mozart a deșteptat mult interes prin originalitatea interpretărilor vieții țărănești indeosebi, prin simboluri lucrate cu adevărată artă. Țăranul la plug, secerat, cosit, tăiat de lemne, jocuri, plivit, strânsul câmpului, sămănat — e prins în caracteristica de totdeauna. Sunt atitudini de o spiritualitate caldă și verificabilă în străvechiul gen de traiu. Colorit diafan, atmosferă suavă, înălțarea muncilor umile la o umanitate delicată. Tablourile sunt încadrate foarte potrivit cu nuanțele culorilor. D. N. Brana, distinsul nostru colaborator, a fost apreciat și elogiât. Satisfacție morală deosebită. De-ar avea și șansa de a-și desface din splendidele creațiuni cari l-au consacrat deja de câțiva ani în Transilvania. Transilvănenii au fost cam ghinionisti în capitala suprasaturată de expoziții și multora li s'a frânt moralul! Să sperăm, că d. Brana este o excepție.

BIBLIOGRAFIE

Ion Petrovici, *Viața și opera lui Kant*. Editura Casei Școalelor, 70 lei.

Traian Bratu, *Anuarul Universității Mihailene din Iași*, Edit. Universității, Iași.

Al. Claudiu, *Cercetări filosofice sociologice*, Tip. concesionară Țerek, Iași, lei 100.

Al. Claudiu, *Colectivismul în filosofia lui Platon*.

I. Simionescu, *Țara noastră*, Fund. «Regele Carol II», lei 200.

Matei I. Caragiale, *Opere*, Fund. «Regele Carol II», lei 150.

R. P. Huc, *In Tartaria* trad. de V. Stoe Fund. «Regele Carol II», lei 40.

Tiron Albani, *Leul dela Șisești*, Ed. Cercul Ziaristilor Oradea.

Emil A. Chiffa, *Poema amintirii*, Tip. Danciu, Lugoj, lei 30.

I. Gr. Oprișan, *A. Vlăduță*, Inst. de arte grafice «Lupta», lei 50.

Eugen Relgis, *Esseuri despre iudaism*. Editura «Cultura poporului», lei 40.

I. Gr. Oprișan, *Luminișuri*. Tip. «Cugetarea» lei 30.

T. R. Thanir, *Neocooperația*, Tiparul Românesc, lei 60.

Leon Feraru, *Arabescuri*, poeme. Editura «Șantier», lei 20.

Ioan Sulacov, *Insemnările unui flămând*. Editura «Șantier», lei 25.

Emilian Vasileseu, *Interpretarea sociologică a religiei și moralei*. Editura «Cugetarea» lei 80.

Cetățeni maturi, independenți, imparțiali

Niciodată n'aș fi crezut că vasta operă a lui Spiru Haret este atât de plină de scilipiri și învățăminte de eternă valoare.

Potrivit mentalității curente fiecare partid cere țării întregi să se înscrie în rândurile lui. Culmea gloriei este când «unanimități» impozante se pronunță și cedează înscrierii în registrele de club.

În operele sale complete, din cari au apărut până acum 9 volume în editura «Cartea Românească» sub îngrijirea conștiincioasă a d-lui prof. Gh. Adamescu, Spiru Haret apare de altă părere. El stabilește, că un membru de partid nu mai este competent liber, ci e dator să facă act de disciplină și să se supună programului și îndrumărilor oficiale. Libertatea de credință și mișcare suferă o eclipsare evidentă. Și Haret arată necesitatea, ca marile mulțimi să rămână în afara partidelor, să nu-și piardă independența de judecată, să fie capabile a cântări programele și acțiunile partidelor; numai mulțimile cu judecată liberă, neinfluențate de nimic, fără menajamente, capabile de obiectivitate, sunt în stare să se pronunțe în chip matur și drept asupra actelor politicii de partid.

Splendidă teorie, și, regretabil, lipsită de puterea de circulație pe care ar merita-o.

A păcătuia Haret contra disciplinei de partid? Liberalii l-au blamat, ori l-au aprobat? Nu ne putem îndestul înforma asupra părerilor provocate de punctul său de vedere. Însă el a subliniat și cellalt adevăr: pentru că o idee să o pui în practică, trebuie să ai la spate un instrument indispensabil de înfăptuire, căci un om singur, oricât de tare ar fi, se anihilează și n'are nicio șansă să ducă la capăt o operă, — este vorba despre instrumentul-partid.

Sunt distingeri cari merită a fi reținute, pentru că cetățenimea să câștige în experiență și să știe cum să se comporte.

Rar mi s'a dat să pot savura adevărul politic, potrivit căruia numai cetățeanul matur, independent și imparțial e corectivul greșelilor și îndrumătorul sigur al direcțiilor sănătoase în activitățile politice ale partidelor, jucând rol de adevărat regulator al curentelor și reformelor statului.

Horia Trandafir

REDACTIONALE. — Am scăpat și de anul fatidic! Sântem într'al 14-lea an de muncă organizată pentru a analiza stările contemporane și a contribui de oportunitate la progresul științelor sociale ca și la îndreptarea celor mai omenose dintre soluțiile de îndreptare și prosperare ale societății.

Cititorii ne văd, ne simt, și ne știu face dreptate.

Nol nu ne schimbăm ca vremea, ci ne păstrăm constanți pe linile grație cărora românismul a înregistrat până ieri marile sale victorii de creștere în toate direcțiile.

Diploma culturii

Desigur: e necesară o diplomă a culturii. Am scăpa de neкомпетенți și farsori. Să ne gândim însă bine: cine e în drept să elibereze asemenea decrete? Citiți, vă rugăm, articolul d-lui dr. V. Barnoschi și vă inspirați asupra temei. Poate că sunteți de acord cu d-sa: universitatea e în drept să emită atari diplome. E ceva în această idee, dacă... Dacă universitatea însăși ar fi organizată pe criterii strict culturale. Dar dacă se cuibăresc în universități atâtea indivizi, cari nu mai creează nimic, și cari nu mai simt nici un fel de răspundere? Se văd că-pătuiți, aranjați, scutiți de controluri, suverani absoluți ai catedrei și lefei celei mai mari cu care-i întreține anemicul buget al țării. La ce s'ar mai și obosi? Avem, ce-i drept, în învățământul superior spirite de elită, specialiști cu renume, bărbați cari dau științii românești străluciri remarcate uneori chiar și peste frontiera: onoare lor. Sunt însă și boierii și profitorii cari de mult au uitat de obligațiile lor și se ocupă exact de alte treburi mai lucrative. Să nu-i numim! Dar să știe ei, că sunt urmăriți și vor ispăși într-o zi imensa lor greșală! Aceștia niciodată nu vor putea emite brevete de cultură, dimpotrivă, ei se reanalfabetizează și recad printre ignoranții de rând! Mai degrabă bieți visători, fără liceu și universitate, prin autodidacticism, prin efort personal intens, prin elaborări tăcute, se ridică la ascensiunile supreme ale concepțiilor literare și filosofice, și devin factori autorizați de a întreprinde triajul doctozilor, și oamenilor de cultură veritabili, și de a iscăli «diplome de cultură». Un Eminescu, un Caragiale, un Panu, un Dobrogeanu Gherea, au stat la înălțimea cea mai calificată a profesorilor universitari. E grea această chestiune! Și firește, universitatea ar trebui să reacționeze singură astfel, pentru că să-și poată asuma dreptul emiterii diplomelor, luând în sânu-i și pe cei fără diplome — dar cari au fost capabili de creații superioare. Rezolvirea e un ideal îndepărtat. Stările prezente și terestre ne arată altă realitate.

Pușchin,

marele poet slav, e sărbătorit în toată Europa. S'au împlinit 100 ani dela moartea sa. A trăit stucumtat, mult timp în exil, pribegind prin Caucazia și Basarabia. În Chișinău a cunoscut pe C. Negruzzi și a apreciat poezia populară moldovenească. Niște tabere de țigani din Moldova i-au inspirat poema «Țigani», trad. în românește de Al. Donici. Poemele naționale mai însemnate ale lui Pușchin sunt «Contele Nuhim» și mai ales «Eugen Onieghin». O tragedie bună a sa: «Boris Godunov».

Pușchin e «reformatorul și creatorul poeziei rusești». Ideia de libertate o cântă în poeziile sale lirice și condamnă regiunile țariste. Optimismul și iubirea pentru

om străbate în scrierile acestui poet. Despre opera sa spune Thomas Mann că exprimă «fericirea, care nu e decât transformarea celei mai adânci dureri».

Influența lui Pușchin s'a resimțit în literatura noastră, ca și în cea rusă. Dostoievski a ținut în 1881 cel mai elogios discurs asupra poetului Pușchin, stărnind o frenezie neînchipuită, cu prilejul inaugurării monumentului, poporul îngenuchiind cuprins de o comoțiune puternică.

Președintele Beneș despre regionalism

Revista oficială cehoslovacă *l'Europe Centrale* publică declarațiile președintelui Beneș privitoare la necesitatea regionalismului, care nu este altceva decât o descentralizare largă așa cum a fost realizată în Statele Unite și în Anglia unde instituțiile locale au dezvoltat o intensivă viață culturală și economică. Regionalismul, așa cum îl concepem noi, a mai spus președintele republicii, este «un instrument important și un auxiliar pentru a duce la bun sfârșit marile sarcini pe cari ni le impune reconstrucția noastră economică». Se impune ca să facem «din toată națiunea, cu toate regiunile sale și cu toți locuitorii lor — indiferent dacă trăiesc la orașe ori la sate — o populație omogenă de cultură ridicată, în care, fără distingere de ținuturi și regiuni, să nu fie decât o singură ardoare de interese în toate domeniile, însă fără ură, durere și ceartă». Și pentru aceasta «pacea e necesară și o vom menține împotriva norilor care se adună la orizont. Fenomenele neliniștitoare cari se înmulțesc în Europa sunt izolate prin voința dărză a majorității statelor cari înțeleg, că orice act nesocotit și în special orice amenințare făcută statului nostru, va duce în mod logic la o catastrofă europeană. Un stat de mai bine de 15 milioane suflete, cu o populație sănătoasă fizicește și sufletește, puternică din punct de vedere material și tehnic, și în creștere continuă, constituie un element important în colaborarea europeană. Occidentul Europei știe, că și noi suntem occidentali și că ceea ce este periculos pentru noi — este pentru toți»..

Cartea ministrului Jan Šeba

Cartea cea mai populară a anului 1936 pe piața cehoslovacă! A luat, prin plebiscitul cititorilor, premiul prim «Masaryk». O carte sinceră de istorie politică bogată în amănunte și fapte precise. Un volum de 700 pagini închizând o experiență personală extrem de prețioasă. Fiind scrisă cu sinceritate, bine înțeles, că n'a fost împărtășit cuprinsul ei cu bunăvoință și obiectivitate, ci a constituit motivul unor atacuri ce s'au întins până și asupra directivelor politicii externe cehoslovace. E adevărat: diplomații nu prea pot spune adevărul pe față, sunt legați de forme, sunt expuși; lumea oficială așteaptă dela ei

expuneri cari să subtilizeze adevărurile neplăcute, expuneri fade, incolore, și inodore. Clasele bogate din Polonia și România s'au simțit lezate și au cerut capul lui Șeba. Oare ce conținea atât de grav cartea d-lui Șeba despre «Mica Antantă și Rusia» încât ciocoimea dela noi să aibe insomnii și să răspundă cu intrigi răutăcioase? După ziarul *Dreptatea*, iată despre ce este vorba: «Cartea d-lui Jan Șeba este o pledoarie caldă, convingătoare, pentru politica actuală a Micii Înțelegeri și pentru o cât mai strânsă apropiere de Rusia, în interesul păstrării integrității teritoriale actuale și menținerii păcii. Era natural ca această carte să nu placă fasciștilor de la Roma, Berlin, Varșovia și nici reacționarilor de la noi din țară, cu atât mai mult cu cât d. Jan Șeba explică în cartea sa motivele de ordin psihologic și politic, care îndreptățesc burghezia noastră, privilegiată, să respingă o apropiere de Rusia în concertul european. De aci atacurile furibunde în cameră și în presa stipendiată de fasciști și hitleriști».

Ponegrirea Cehoslovaciei

A fost un moment de penibilă slăbiciune pentru simpatizanzii regimurilor forte (fasciști, hitleriști, etc. cari toți sunt revizionști), când s'au lăsat antrenati de intriga externă împotriva Cehoslovaciei. E de conceput așa ceva? Cel mai credincios, mai ferm și mai apropiat dintre aliați noștri, s'a văzut atacat de către câțiva politicieni români de dreapta! Cehoslovacia este țara democrației prin excelență, iar pe cărcotașii dela noi îi roade la stomac splendoarea culturii și organizării ei de stat. Inșuș ziarul *Universul* — cu toate că este de dreapta — blamează îngustimea de vedere a politicienilor români fără scrupule, în termenii următori:

«Pentru politica de expansiune a unor state europene, pentru politica de revizuire a altora, Mica Înțelegere în ansamblul ei și prietenia strânsă între România și Cehoslovacia în particular, constituiesc o stavilă dintre cele mai serioase. Este deci explicabil că împotriva acestei citadele să se unească forțele, oculte și ipocrite astăzi, fâțișe și violente mâine. Și din punct de vedere românesc, este regretabil că se pot găsi oameni politici cari să nu aibă destulă prevedere pentru viitor și să nu descopere în ascunzișurile lor pe trăgătorii de sfori. Acești trăgători de sfori au încercat să arunce și învinuirea că Cehoslovacia ar fi avantgarda bolșevismului în Europa Centrală și că ar exista pe terenul cehoslovac aerodromuri militare sovietice».

Guvernul a fost remaniat

pentru că n'a mai putut lua lucrurile în glumă. Când autorităților constituite li se substituiau forțe oculte și când partidele politice organizate au simțit că le fuge terenul de sub picioare, apropiindu-se de marginile prăpastiei, atunci în fața morții, instinctul lor de conservare s'a trezit și au articulat proteste. Iată teama de străinătate, nici gelozia față de bunul renume al democrației (care nu este popularizată și realizată nici în rudimente sale) nu au stimulat la măsurile de apărare, ci exclusiv perspectiva apropiatei primejdii de a fi supimate, le-a dictat reacțiunea. Nu e prea târziu? Noi toți câți stăm cu mintea noastră de decenii întregi în slujba poporului dădusem alarma

la timp împotriva obscurantismului și împotrivii doctrinei fasciste nemistuite, neasimilabile, nepotrivite mediului nostru și pedeanregul opuse spiritului trecutului nostru. Iată acum, că primul ministru d. Gh. Tătărescu preia ministerul de interne și publică următorul mesaj, ca o consecință a evenimentelor petrecute recent:

«Nu voi lăsa ca această liniște și această ordine să fie amenințată de câteva focare de agitație, create de oameni fără de răspundere și nu voi tolera ca bunul renume al țării să fie sdruncinat de o mică minoritate de tulburători care nu are nimic comun cu sufletul masselor și cu nevoile lor.

Cine va mai lovi, va fi lovit de toată asprimea legilor, cine va mai provoca și tulbura, va simți toată povara sancțiunilor necruțătoare.

Niciun act ilegal împotriva nimănui, dar respectul legilor impus tuturor».

Oamenii, nu democrația!

Oamenii, nu democrația, trebuiesc supuși revizuirii. Căci democrația nu e vinovată cu nimic, dacă indivizii îi schimbă sensurile, ca și costumele de haine, după vreme și după bunul lor plac. Mulți cred, că democrația este un parașan pentru profit, sbenguire și procopsire în mod nerușinat. În numele democrației se comit nu numai greșeli, dar și crime. Societatea n'are educația democrației, nu e deprinsă cu disciplina ei riguroasă, care îndeamnă la abnegație și jerfă în favoarea claselor de jos. Democrația este o guvernare consimțită de mase, este o sensibilitate morală care îndeamnă pe fiecare cetățean să aducă deopotriva contribuția de muncă și supunere simțământului colectiv. Niciodată moralitatea publică nu poate înflori fără un regim de conștiință critică a mulțimilor — conștiință care adesea este înăbușită și nu se poate pronunța. De aci și toate ieftinele ironii la adresa maselor amorfe și incompetente. În materie politică, unde este vorba de mersul treburilor publice, cetățeanul «cel mai de pe urmă» (cu toate că aici nu există mai multe categorii de cetățeni și pluralitatea voturilor) este în dreptul să-și exercite îndatoririle legale.

Bucovina îndură frig!

E ceva straniu în organizația socială de astăzi! Avem țări cu enormă producție de cărbuni, pentru că muncitorii să suferă de frig: contrazicerea a fost subliniată de Grinco. Dar chiar la noi semnalăm azi o veste de necrezut. Un ziar aduce informația următoare: «Pe scurt: Bucovina, țara fagilor, cu cel mai mare latitudinar al țării: Fondul Bisericesc, n'are lemne; în toată iernii populația îndură mizerie și frig; într'un singur județ cu zece mii gospodării, se judecă 2000 de contravenții forestiere!»

E un clasic exemplu de gospodărie capitalistă! Bucovina deține 46% din suprafața sa, adică 446 mii hectare-pădure! Media împăduririlor României întregi este de 24⁵⁰. Cam 1/2 hectar pădure de cap de locuitor în Bucovina! Și toată lumea îndură frig! Iar trusturile capitaliste exportează lemnul bucovinean în lumea întreagă realizând beneficii însemnate. Pe când poporul n'are lemne de foc, un mănunchiu de capitaliști știe să profite și să scoată bogății infinite din pădurile Bucovinei. Poate că lipsa de logică bate oricui la ochi, nu numai răilor patrioți de stânga!

Procesul dela Moscova

Al doilea proces dela Moscova deșteaptă foarte mari nedumeriri. Încotro vrea să meargă Stalin? Câte victime mai cere «epurația» de trozkiști? Căci procesele au la origine teama de complicități permanente cu expulzatul din Mexico. Fosta gardă a lui Trozki este adusă la bara justiției. Dar în chipul acesta cine mai rămâne din anturajul lui Stalin? Și poate fi învinovătită de sabotaj întreaga conducere comunistă dela 1917 încoace? Adică numai Stalin monopolizează adevărul sovietism? Susceptibilitățile lui Stalin n'au frâu și de aici un al doilea proces cu figuri nu mai puțin celebre decât cele executate (Zinoviev, Cameniev) cu prilejul primelor desbateri de trădare: Piatacov (creatorul marelui industriei), Socolnicov (fost ambasador în Londra), Radek (cel mai de seamă publicist și îndrumător de politică externă), Serebriacov, Drobnis, Muralov. În închisoare se mai găsesc: Bucharin (cel mai strălucit teoretician al bolșevismului), Ricov (fostul președinte al Sovietelor), Tomski (organizatorul sindicatelor muncitorești). Stalin comite o enormă greșală când vrea să scape de întregul stat major al statului sovietic aplicând cea mai sângeroasă dictatură personală. El promisese exact contrarul: că va democratiza sovietele. S'a votat o nouă constituție în care se vorbește despre libertatea criticii și discuției, despre puterea de decizie a comunității, căreia trebuie să i se plece înșuș dictatorul. Nemăsurată este ambiția dictatorului Rusiei! Ca a tuturor dictatorilor! Procesul dela Moscova compromește grav uniunea sovietică, pentru că nu e de presupus, ca toți fondatorii noului regim să fie niște criminali, și numai Stalin să se prevaleze de ortodoxia pură a comunismului. De aici consecinți incalculabile pentru soarta sovietelor.

Scufundarea dela Rădinești

La Rădinești, în Gorj, o suprafață de teren în întindere de 40 hectare, pe care se găseau și câteva case, s'a deplasat cu vreo 40 metri, deschizând o prăpastie. Cauza științifică a fenomenului? O stabilește geologul dr. I. Popescu-Voitești, fost profesor la universitatea din Cluj: «alunecările acestea sunt datorite lipsei de prevedere de a se reîmpăduri părțile superioare ale dealurilor, după ce au fost barbare despădurite...» Nu încape îndoială: degeaba avem birouri de studii și savanți în materie forestieră, defrișările de păduri se fac la întâmplare, sub scutul societăților exploatare înjghebate de capitalismul străin sau autohton (în majoritate tot extern însă deghizat, camuflat sub firmă românească). Și a doua concluzie: zadarnic avem bogății imense, căci ele nu vin nici cu o părțică înfimă să ajute bunăstarea poporului. Statul face o singură politică: a concesiunilor. Adică pentru un venit oarecare își arendează hănușurile și-i închiriază tot ce are unui mănunchiu de potențai români sau străini. De aci dilema morală în care nu poate ieși statul: își concesionează averile pe deoparte, iar pe de alta înfințează infinite oficii de cultură, asistență și îngrijire materială pentru biata nație. Sau și mai plastic: combat alcoolismul, dar caută toate mijloacele de a storce imense venituri din vânzarea alcoolului.